

E-DEMOKRATI

Elektronisk röstning i ett informationssamhälle

Anders Isotalo
Helsingfors universitet
Juridiska fakulteten
Statförfattningsrätt
JM-avhandling
Handledare: Tuomas Ojanen

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos/Institution – Department	
Juridiska fakulteten			
Tekijä/Författare – Author			
Anders Isotalo			
Työn nimi/Arbetets titel – Title			
E-demokrati: Elektronisk röstning i ett informationssamhälle			
Oppiaine/Läroämne – Subject			
Statsförfattningsrätt			
Työn laji/Arbetets art – Level	Aika/Datum – Month and year	Sivumäärä/Sidoantal – Number of pages	
JM-avhandling	Mars 2019	XXIV+67	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
<p>I dag är konstitutionen och lagstiftaren under hård press på grund av de teknologiska framstegen som var otänkbara för några decennier sedan. De flesta framstegen är på ett eller annat sätt sammankopplade till internet och samhällets digitalisering. Teknologin har genomsyrat hela samhället och blivit en oumbärlig del av våra liv. Den medför sig unika men också utmanande frågor – speciellt till lagstiftaren.</p> <p>Röstande är en grundläggande rättighet i ett demokratiskt samhälle. Det är en metod att kollektivt välja in en handfull representanter in till riksdagen, kommunfullmäktige eller in till Europaparlamentet. Kollektivet väljer in sin kandidat som blir politiskt ansvarig för kollektivets agenda. I Finland är röstande med traditionella fysiska röstsedeln det enda sättet att rösta. Införandet av e-röstning ger upphov till en del utmaningar som uppstår när elektronik tillämpas i ett digitaliserande samhälle. Politiker och administratörer kan förmoda att en viss tjänst eller process kan enkelt tas och placeras ut på internet. Tyvärr är verkligheten mer komplex – och speciellt när saken berör röstningsförfarande och grundläggande fri- och rättigheter.</p> <p>Under de senaste åren har elektronisk röstning varit föremål för debatt som det alternativa omröstningsförfarandet i flera länder runt om i världen. E-röstande kan göra omröstningarna mer praktiska och attraktiva och således öka valdeltagandet särskilt bland unga, funktionsnedsatta och äldre. E-röstningen kan ses som ett verktyg för att underlätta valprocessen, göra den effektivare och samtidigt öka förtroendet på förvaltningen. Korrekt tillämpad och integrerad kan den öka säkerheten och påskynda arbetet att granska och räkna rösterna. Istället för att för hand räkna röster och manuellt registrera dem, behandlas rösterna i digital format.</p> <p>Utmaningarna är trots allt avsevärda. En process för att anpassa e-röstningssystemet kräver noggrann planering för att inte undergräva förtroendet på hela valsystemet. Digitalisering kan dock ge nytt utrymme för att lösa problem och främja intresset för deltagardemokrati. Med e-demokrati menar jag ett samhälle som blir alltmer elektroniskt med följden att myndighetstjänster tillhandahålls allt mera via internet.</p> <p>I denna avhandling kommer jag att sätta mig in i teknologins och ett samhälles grundläggande rättigheters ömsesidiga förhållande samt hur dessa tillämpas i praktiken i e-röstning. Ytterligen kommer jag även att allmänt behandla och forska hur elektronisk förvaltning påverkar samhället och grundrättigheterna. Det är konsekvent, om inte nödvändigt, att först framföra teori om e-förvaltning i ett digitaliserande samhälle för att följdriktigt kunna framföra e-röstning i ett digitalt samhälle. Rådande forskningsmetoden i denna avhandling är rättsdogmatisk metod, dvs. forska vad grundrättigheternas och digitala samhällets förhållande i den finska rättsordningen är.</p> <p>Denna avhandlingens kärnfrågor är:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) vad är teknologins, statsförfattnings och grundläggande fri- och rättigheternas ömsesidiga förhållande; och 2) hur tillämpas dessa sammanslaget i elektronisk röstning.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Digitalisering – E-demokrati – E-förvaltning – E-röstning – Grundläggande fri- och rättigheter – ICT – Internet – Personlig integritet – Rösträtt – Statsförfattningsrätt – Teknologi			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Helsingfors universitet / E-thesis			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	I
KÄLLOR	III
FÖRKORTNINGAR.....	XXIV
1 INTRODUCTION.....	I
1.1 Bakgrund.....	I
1.2 Problemformulering, syfte och avgränsning.....	3
1.3 Forskningsmetod och material	5
1.4 Disposition.....	6
2 KONSTITUTIONELL DESIGN	7
2.1 Bakgrundsfakta.....	7
2.2 Konstitutionens grundprinciper.....	8
2.3 Begränsning av grundrättigheter	11
2.3.1 Omständigheter kring begränsning	11
2.3.2 Europadomstolens praxis.....	14
2.4 Kompletterande aspekter.....	15
2.4.1 Grundläggande rättigheternas utveckling som en del av de allmänna principerna om grundläggande rättigheterna	15
2.4.2 EU och konstitutionen	16
3 MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH TEKNOLOGI.....	19
3.1 Samhället i cybervärlden	19
3.2 Utopier, dystopier och mänskliga värden	20
3.3 Internets och mänskliga rättigheternas framtid	23
3.4 Teknologi och privatliv.....	28
3.5 Big Data och intrång	31
3.6 E-demokrati och digital förvaltning.....	33

4	RÄTTSLIGA EFFEKTERNA BETRÄFFANDE E-RÖSTNING.....	40
4.1	Samhällelig påverkning i Finland.....	41
4.1.1	Röstningsförfarandets grunder.....	41
4.1.2	Förändringar i rösträtten i Finland.....	43
4.1.3	Medborgarinitiativ.....	44
4.2	Elektroniskt röstningsförfarande.....	46
4.2.1	Lagligheten av e-röstande	49
4.2.2	Hållbarhet.....	53
4.3	Jämligheten i vallokalen och delaktighet	55
4.3.1	Funktionshinder	55
4.3.2	Åldersgräns	57
4.4	Röstandet i en rättsstat.....	58
5	SLUTSATS.....	62

KÄLLOR

LITTERATUR, ARTIKLAR OCH RAPPORTER

Abu-Shanab – Knight 2010

Abu-Shanab, Emad – Knight, Michael B., *E-voting systems: A tool for e-democracy*. Knowledge Management Research & Practice 2(3) 2010, s. 264-274.

Ali–Ali 2011

Al-Ali, Zaid, *Constitutional drafting and external influence*, s. 77-95 i verket Tom Ginsbourg – Rosalind Dixon (Red.), *Comparative Constitutional Law*. Edward Elgar 2011,

Andreasson 2011

Andreasson, Jens, *Inlösen, äganderättsövergång och "legal transplants"*. Svenskt Juristtidning: SvJT 2005, s. 522–538.

Bakardijeva Engelbrekt 2015

Bakardijeva Engelbrekt, Antonina, *Legal and Economic Discourses on Legal Transplants: Lost in Translation*. Scandinavian Studies in Law, vol. 60, 2015, s. 111-140.

Bakir 2017

Bakir, Vian, *Civil Society and Political-Intelligence Elites*, s. 179-188 i verket Howard Tumber – Silvio Waisbord (Red.), *The Routledge Companion to Media and Human Rights*. Routledge 2017.

Bannet – Price – Rudys – Singer – Wallach 2004

Bannet, Jonathan – D. W. Roice – Algis Rudys – Justin Singer – D. S. Wallach, *Hack-a-Vote: Security Issues with Electronic Voting Systems*. IEEE Security and Privacy Magazine. February 2004, s. 32-37.

Begripsam 2018

Begripsam, *Undersökningen "Svenskarna med funktionsnedsättning och internet 2017" - Hur personer med olika funktionsnedsättningar använder internet*. 2018. <http://www.begripsam.se/wp-content/uploads/2018/07/SMFOI-2017-svenskarna-med-funktionsnedsatta%CC%88ttning-och-internet-huvudrapport.pdf>

Buchan 2015

Buchan, Russell, *Cyber espionage and international law*, s. 168-189 i verket Nicholas Tsagourias – Russell Buchan (Red.), *Research Handbook on International Law and Cyberspace*. Edward Elgar 2015.

Carter – Belanger 2004

Carter, Lemuria – Belanger, France, *Citizen Adoption of Electronic Government Initiatives*. Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences 2004, s. 1-10.

Celeste – Thornburgh – Herbert 2006

Celeste, Richard – Thornburgh, Dick – Lin, Herbert, *Asking the Right Questions About Electronic Voting*. The National Academies Press 2006.

Cheibub – Limongi 2011

Cheibub, José Antonio – Limongi, Fernando, *Legislative-executive relations*, s. 211–233 i verket Tom Ginsburg – Rosalind Dixon (Red.), *Comparative Constitutional Law*. Edgar Elgar 2011.

Chen – Cheung 2017

Chen, Yongxi – Cheung, Anne SY, *The Transparent Self under Big Data Profiling: Privacy and Chinese Legislation on the Social Credit System*. *The Journal of Comparative Law* 12(2) 2017, s. 356–378.

Christensen – Jäske – Setälä – Laitinen 2016

Christensen, Henrik Serup – Jäske, Maija – Setälä, Maija – Laitinen, Elias, *Demokraattiset innovaatiot Suomessa: Käyttö ja vaikutukset paikallisella ja valtakunnallisella tasolla*. Valtioneuvosto 2016.

Dawn – Prosser – Rawlings 2010

Dawn, Oliver – Prosser, Tony – Rawlings, Richard, *The Regulatory State: Constitutional Implications*. Oxford University Press 2010.

Gardbaum 2011

Gardbaum, Stephen, *The structure and scope of constitutional rights*, s. 387–405 i verket Tom Ginsburg – Rosalind Dixon (Red.), *Comparative Constitutional Law*. Edward Elgar 2011.

González 2012

González, Carlos Vegas, *The New Belgian E-voting System*. EVOL2 / eVoting Legal Lab 2012.

Greenstein 2015

Greenstein, Shane, *How the Internet Became Commercial: Innovation, Privatization, and the Birth of a New Network*. Princeton University Press 2015.

Hamed – Sedky 2016

Hamed, Essam M. – Sedky, Mohammad Hosam, *A High Secured, Cost Effectively E-Voting*. *Information Security and Cybercrime Journal* 9/2016, s. 9–29.

Herrnson – Niemi – Hanmer – Bederson – Conrad – Traugott 2008

Herrnson, Paul S. – Niemi, Richard G. – Hanmer, Michael J. – Bederson, Benjamin B. – Conrad, Frederick C. – Traugott, Michael W., *Voting Technology: The Not-So-Simple Act of Casting a Ballot*. Brookings Institution Press 2008.

Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019

Hietala, Harri – Hurmalainen, Mikko – Kaivanto, Keijo, *Työsopimus ja ehdot erityistilanteissa*. Alma Talent Oy 2019.

Huovinen 2010

Huovinen, Sakari, *Matkalla sananvapauden yhteiskäyttöiseen ulottuvuuteen*. *Lakimies* 2010, s. 143–159.

Husa – Pohjolainen 2014

Husa, Jaakko – Pohjolainen, Teuvo, *Julkisen vallan oikeudelliset perusteet - Johdatus julkisoikeuteen*. Talentum 2014.

Husa 2014

Husa, Jaakko, *Rajat ylittävä oikeuskulttuurinen johtajuus – jäähyväiset impivaaralaisuudelle?*. Lakimies 7–8/2014, s. 922–936.

Husa 2019

Husa, Jaakko, *Oikeus ja globalisaatio*. Lakimies 1/2019, s. 72–79.

Höög 1999

Höög, Victoria, *Upplysning utan förnuft. Begär och frihet hos Thomas Hobbes, John Locke, David Hume och Montesquieu*. Brutus Östlings Bokförlag Symposium 1999.

Johnson 2007

Johnson, Jeffrey Allan, *The Illiberal Culture of E-Democracy*. Journal of E-Government 3(4) 2007, s. 85–112.

Jungar 2016

Jungar, Eirik, *Big Data: Mind the Gap - Regulation meets reality*. Juridisk Publikation 1/2016, s. 27–50.

Jyränki – Husa 2012

Jyränki, Antero – Husa, Jaakko, *Valtiosääntöoikeus*. Lakimiesliiton kustannus 2012.

Jääskeläinen 2010

Jääskeläinen, Arto, *Suomen vaalijärjestelmä - Yleisesitys*. Verksamhet och förvaltning 62/2010, Justitieministeriet 2010.

Katramo – Lauriala – Matinlauri – Niemelä – Svennas – Wilkman 2013

Katramo, Mikko, – Lauriala, Jari – Matinlauri, Ismo – Niemelä, Jaakko – Svennas, Karin – Wilkman, Nina, *Yrityskauppa*. Talentum 2013.

Koulu 2012

Koulu, Riikka, *Jokakodin laajakaista – pääsy internetiin perusoikeutena*. Lakimies 2/2012, s. 280–302.

Koulu 2018

Koulu, Riikka, *Digitalisaatio ja algoritmit – oikeustiede hukassa?*. Lakimies 7–8/2018, s. 840–867.

Krimmer 2012

Krimmer, Robert, *The Evolution of E-voting: Why Voting Technology is Used and How it Affects Democracy*. TUT Press 2012.

Laine – Ponka 2003

Laine, Juha – Ponka, Ilja, *Kirjallisen muodon täyttäminen sähköisesti*. Defensor Legis 6/2003, s. 1028–1043.

Lavapuro – Ojanen – Scheinin 2011

Lavapuro, Juha – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin, *Rights-based constitutionalism in Finland and the development of pluralist constitutional review*. International Journal of Constitutional Law 9(2) 2011., 505–531.

Lidén 2011

Lidén, Gustav, *Från demokrati till e-demokrati - En jämförande studie av demokratiutveckling i det moderna samhället*. Department of Social Sciences 2011. <http://miun.diva-portal.org/smash/get/diva2:408564/FULLTEXT01.pdf>

Lord – Stein – Fiala-Butora 2014

Lord, Janet E. – Stein, Michael Ashley – Fiala-Butora, János, *Facilitating an Equal Right to Vote for Persons with Disabilities*. *Journal of Human Rights Practice* 6(1) 2014, s. 115-139.

Mitrou – Gritzalis – Katsikas – Quirchmayr 2003

Mitrou, Lilian – Gritzalis, Dimitris – Katsikas, Sokratis – Quirchmayr, Gerald, *Electronic Voting: Constitutional and Legal Requirements, and Their Technical Implications*, s. 43-60 i verket Gritzalis A. Dimitris (Red.), *Secure Electronic Voting*. Springer US 2003.

Mook – Rhoades 2018

Mook, Robby – Rhoades, Matt, *The Cybersecurity Campaign Playbook - European Edition*. National Democratic Institute for International Affairs, International Republican Institute, Harvard Kennedy School's Belfer Center for Science and International Affairs. 2018. https://www.ndi.org/sites/default/files/european_campaign_playbook_-_web.pdf

Moraes ja Meirelles 2017

Moraes, Gustavo Herminio Marcondes De – De Souza Meirelles, Fernando, *User's Perspective of Eletronic Government Adoption in Brazil*. *Journal of Technology Management & Innovation* 12(2) 2017, s. 1-10.

Musiał-Karg 2010

Musiał-Karg, Magdalena, *E-voting as a New Form of Civic Participation in Democratic Procedures*. *Polish Political Science*, vol. XXXIX, 2010, s. 72-87.

Mäenpää 2016

Mäenpää, Olli, *Julkisuusperiaate*. Alma Talent Oy 2016.

Mäenpää 2017

Mäenpää, Olli, *Yleinen hallinto-oikeus*. Alma Talent Oy 2017.

Nohlen – Grotz 2007

Nohlen, Dieter – Grotz, Florian, *The legal framework and an overview of electoral legislation*, s. 65–88 i verket Andrew Ellis – Carlos Navarro – Isabel Morales – Maria Gratschew – Nadja Braun (Red.), *Voting from Abroad - The International IDEA Handbook*. Federal Electoral Institute of Mexico 2007.

Nový 2015

Nový, Michal, *Examining Tingsten's Law of Dispersion: Can Higher Turnout Reduce Political Inequality?*. Beucitizen 2015 Mid-term Conference (Being a Citizen in Europe), Zagreb, Croatia 29–30 June 2015, s. 1-19.

Nshimbi 2012

Nshimbi, Isabel, *The impact of inclusive e-government applications*, s. 11–22 i verket Matthias Finger – Fouzia Nasreen Sultana (Red.), *E-governance, a global journey*. IOS Press, Vol. 4, 2012, s. 11–22.

OECD 2001

OECD, *Citizens as Partners - OECD Handbook on information, consultation and public participation in policy-making*. OECD Publications Service 2001. <https://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/Citizens-as-Partners-OECD-Handbook.pdf>

OECD 2003

OECD, *Promise and Problems of E-Democracy*. OECD Publications Service 2003. <http://www.oecd.org/governance/digital-government/35176328.pdf>

Ohlhorst 2012

Ohlhorst, Frank J, *Big Data Analytics: Turning Big Data into Big Money*. John Wiley & Sons Inc. 2012.

Ojanen 2011

Ojanen, Tuomas, *Perusoikeuspluralismi kotimaisessa tuomioistuessa*. Defensor Legis 4/2011, s. 442-455.

Ojanen 2014a

Ojanen, Tuomas, *Valtiosääntöoikeus kansainvälistymisen kohteena ja välittäjänä*. Lakimies 7-8/2014, s. 937-952.

Ojanen 2014b

Ojanen, Tuomas, *Privacy Is More Than Just a Seven-Letter Word: The Court of Justice of the European Union Sets Constitutional Limits on Mass Surveillance*. European Constitutional Law Review 10/2014, s. 528-541.

Paloheimo 2003

Paloheimo, Heikki, *Elections and Representative Democracy in Finland*. Research plan for 2004-2007. University of Turku 2003. http://www.uta.fi/jkk/en/politics/contact/paloheimo/Paloheimo_research_plan_2004-07.pdf

Passaglia 2016

Passaglia, Paolo, *Protection of fundamental rights and the internet: A Comparison between Italian and French systems of constitutional adjudication*, s. 118-165 i verkett Oreste Pollicino – Graziella Romeo (Red.), *The Internet and Constitutional Law*. Routledge 2016.

Pentz 2009

Pentz, Eva, *E-Voting in the Austrian Students' Union elections 2009 was unlawful*. Vienna Journal on International Constitutional Law 6(1) 2012, s. 124-129.

Pollicino – Romeo 2016

Pollicino, Oreste – Romeo, Graziella, *The Internet and Constitutional Law*. Routledge 2016.

Pöysti 2018

Pöysti, Tuomas, *Kohti digitaalisen ajan hallinto-oikeutta*. Lakimies 7-8/2018, s. 868-903.

Ranchordás 2014

Ranchordás, Sofia, *Constitutional Sunsets ad Experimental Legislation: A Comparative Perspective*. Edward Elgar 2014.

Rosen 2011

Rosen, Jeffrey, *Introduction: Technological Change and the Constitutional Future*, s. 1–8 i verket Jeffrey Rosen – Benjamin Wittes (Red.), *Constitution 3.0: Freedom and Technological changes*. Brookings Institution Press 2011.

Savola 2013

Savola, Pekka, *Internet-operaattori ja perusoikeudet*. Oikeustiede–Jurisprudentia, XLVI, 2013, s. 127–222.

Scholl 2010

Scholl, Hans J, *Electronic Government - A Study Domain Past Its Infancy*, s. 11–30 i verket Hans J. Scholl (Red.), *E-Government - Information, technology and transformation*. Routledge 2010.

Schwartz – Grice 2013

Schwartz, Bryan P. – Grice, Dan, *Establishing a Legal Framework for E-Voting in Canada*. Manitoba Law Journal 36(2) 2013, s. 303–418.

Scytl 2012

Scytl, *French Ministry of Foreign Affairs: French expats vote online in 2012 legislative elections*. 2012. https://www.parliament.uk/documents/speaker/digital-democracy/FR_Successcase.pdf.

Spaak 2005

Spaak, Tobias, *Rättsstat, demokrati och mänskliga rättigheter*, s. 83–95. i verket *Mänskliga rättigheter och samhällets skyldigheter*, Göran Gunner & Anders Mellbourn, Ordfront 2005.

Stone 2011

Stone, Adrienne, *The comparative constitutional law of freedom of expression*, s.406–421 i verket Tom Ginsburg – Rosalind Dixon (Red.), *Comparative Constitutional Law*. Edward Elgar 2011.

Tarasti 2006

Tarasti, Lauri, *Vaali- ja puoluelainsäädäntö*. Edita Publishing Oy 2006.

Thomas – Barraket – Wilson – Cook – Louie – Holcombe-James – Ewing – MacDonald 2018

Thomas, Julian – Barraket, Jo – Wilson, Chris – Cook, Kay – Louie, Yee Man – Holcombe-James, Indigo – Ewing, Scott – MacDonald, Trent, *Measuring Australia's Digital Divide: The Australian Digital Inclusion Index 2018*. RMIT University 2018. <https://digitalinclusionindex.org.au/wp-content/uploads/2018/08/Australian-digital-inclusion-index-2018.pdf>.

Thompson – Srivastava – Jiang 2009

Thompson, S.H. Teo – Srivastava, Shirish C. – Jiang, Li, *Trust and Electronic Government Success: An Empirical Study*. Journal of Management Information Systems 25(3) 2009, s. 99–132.

Tuori 2011

Tuori, Kaarlo, *Perusoikeudet poikkeusoloissa (PL 23 §)*, i verket Pekka Hallberg – Heikki Karapuu – Tuomas Ojanen – Martin Scheinin – Kaarlo Tuori – Veli-Pekka Viljanen, *Perusoikeudet* (elektronisk bok). Alma Talent Oy 2011.

UNESCO 2015

UNESCO, *Principles for governing the Internet - A comparative analysis*. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization 2015.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000234435>

UNESCO 2017

UNESCO, *Survey on Privacy in Media and Information Literacy with Youth Perspectives*. UNESCO Publishing 2017. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000258993>

United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force (CTITF) 2011

United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force (CTITF), *Countering the Use of the Internet for Terrorist Purposes - Legal and Technical Aspects*. United Nations 2011.
http://www.un.org/en/terrorism/ctitf/pdfs/WG_Compendium-Legal_and_Technical_Aspects_2011.pdf

United Nations 2000

United Nations, *Millennium Development Goals (MDGs)*. 2000.
http://www.undp.org/content/undp/en/home/sdgoverview/mdg_goals.html

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) 2012

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *The use of the Internet for terrorist purposes*. United Nations 2012.
https://www.unodc.org/documents/terrorism/Publications/Use_of_Internet_for_Terrorist_Purposes/ebook_use_of_the_internet_for_terrorist_purposes.pdf

United Nations 2015

United Nations, Sustainable Development Goal, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations 2015.
<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

United Nations 2019

United Nations, *United Nations Human rights - Office of the High Commissioner*. (Hämtad 24.1.2019.) <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/Pages/HumanRightsBodies.aspx>

Wasastjerna 2018

Wasastjerna, Maria, *Konkurrensrätt, big data och integritetsskydd*. Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland (JFT) 5/2018, s. 372-384.

Wass – Borg 2016

Wass, Hanna – Borg, Sami, *Yhdenvertaisuus äänestyskopissa: äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa*, s.177–200 i verket Kimmo Grönlund – Hanna Wass (Red.), *Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Justitieministeriet 2016.

Van Hoecke 2015

Van Hoecke, Mark, *Methodology of Comparative Legal Research*. Law and Method 2015, s. 1-35.

Voutilainen 2009

Voutilainen, Tomi, *ICT-oikeus sähköisessä hallinnossa: ICT-oikeudelliset periaatteet ja sähköinen hallintomenettely*. Edita Publishing Oy 2009.

Zimmerman – Rolandsson 2008

Zimmerman, Fredrik – Rolandsson, Bertil. *Om medborgaren själv får välja, rapport nr 3:2008*. En kvalitativ studie om olika medborgargrupperns förväntningar och farhågor kring e-demokrati, Högskolan i Borås, institutionen för pedagogik 2008. <http://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:883744/FULLTEXT01.pdf>

Zittrain 2006

Zittrain, Jonathan, *The Generative Internet*. Harvard Law review, vol. 119, 2006, s. 1974-2040.

OFFENTLIGT TRYCK

AUSTRALIEN

Parliament of Victoria 2003

Parliament of Victoria (Australia), Scrutiny of Acts and Regulations Committee, *Inquiry into Electronic Democracy - Final Report*. Parliament of Victoria, Australia 2003. <https://www.parliament.vic.gov.au/papers/govpub/VPARL2003-06No126.pdf>

EUROPEISKA UNIONEN

Europeiska kommissionen 2016

European Commission, *Stronger privacy rules for electronic communications*. ePrivacy factsheet. December 2016. https://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=41238

Europeiska kommissionen 2018

European Commission, *Proposal for an ePrivacy Regulation*. 28 Augusti 2018. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/proposal-eprivacy-regulation>

European Parliamentary Research Service Blog 2019

European Parliamentary Research Service Blog, *Countries That Use Electronic Voting*. https://epthinktank.eu/2018/09/12/digital-technology-in-elections-efficiency-versus-credibility/e-voting_countries/ (Hämtad 27.2.2019)

Europeiska unionen 2019a

Europeiska unionen, *EU:s medlemsländer*. https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries_sv (Hämtad 18.2.2019)

Europeiska unionen 2019b

Europeiska unionen. *EU – en överblick*. https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_sv (Hämtad 19.2.2019)

FINLAND

Grundlagsutskottets betänkanden

GrUB 25/1994 rd

GrUB 10/1998 rd

GrUB 9/2010 rd

Regeringens propositioner

RP 309/1993 rd

RP 1/1998 rd

RP 48/1998 rd.

RP 17/2002 rd

RP 72/2002 rd

RP 14/2006 rd

RP 60/2010 rd

RP 46/2011 rd

RP 19/2014 rd

RP 198/2017 rd

RP 202/2017 rd

RP 9/2018 rd

RP 237/2018 rd

Publikationer

Finansministeriet 2017a

Finansministeriet - Valtiovarainministeriö, *Ensisijaisesti sähköisesti tarjottavien palvelujen tiekartta – lainmuutostarpeiden arviointi*. Finansministeriets promemoria 2017.

<https://vm.fi/documents/10623/4944360/Tiekartta+lainmuutostarpeiden+arviointi+ty%C3%B6ryhm%C3%A4raportti+20.06/62e695b9-643d-49e4-986c-a82360529555/Tiekartta+lainmuutostarpeiden+arviointi+ty%C3%B6ryhm%C3%A4raportti+20.06.pdf>

Finansministeriet 2017b

Finansministeriet - Valtiovarainministeriö, *Euroopan julkisen hallinnon digitalisaatiolle yhteinen suunta – tavoitteena digitaaliset palvelut kaikille*. Finansministeriets kommuniké 2017.

https://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/euroopan-julkisen-hallinnon-digitalisaatiolle-yhteinen-suunta-tavoitteena-digitaaliset-palvelut-kaikille

Finansministeriet 2018a

Finansministeriet - Valtiovarainministeriö, *Sähköisen asioinnin tavoitetilasta vuonna 2022*.

Finansministeriets riktlinjer 2018.

<https://vm.fi/documents/10623/1645697/Muistio+Strategiaistunto/cf16f950-b4c2-4048-9336-357167fd4faa/Muistio+Strategiaistunto.pdf/Muistio+Strategiaistunto.pdf>

Finansministeriet 2018b

Finansministeriet - Valtiovarainministeriö, *Asettamispäätös: Julkisen hallinnon tiedonhallintalain valmistelu*. Finansministeriets beslut om tillsättande 2018.

https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/b05b04c7-42cf-4a3d-be9d-0c1365f7dfd0/4cec5795-7f17-4d20-aedf-a40d58b5912f/ASETTAMISPAATOS_20180206123000.PDF

Finansministeriet 2018c

Finansministeriet - Valtiovarainministeriö, *Sähköinen asiointi: Selvitys sääntelyn nykytilasta sekä kehittämistarpeista ja -vaihtoehtoista*. Finansministeriets publikationer 22/2018.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160975/VM_22_18_Sahkoinen_asiointi_selvitys.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=2

Finansministeriet 2019a

Finansministeriet – Valtiovarainministeriö, *Digikuntakokeilu - Kokeilukulttuuri toimintatapojen kehittäjänä*. <https://vm.fi/digikuntakokeilu> (Hämtad 8.3.2019)

Finansministeriet 2019b

Finansministeriet – Valtiovarainministeriö, *Digikuntakokeilu haastoi toimintatapojen kehittämiseen kunnissa*. Digikuntakokeilun loppuraportti. Finansministeriets publikationer 2019.
<https://vm.fi/documents/10623/2948251/Digikuntakokeilun+loppuraportti+050319.pdf/bf7f3bb0-692b-1000-0010-e66a7ce067d5/Digikuntakokeilun+loppuraportti+050319.pdf.pdf/Digikuntakokeilun+loppuraportti+050319.pdf.pdf>

Inrikesministeriet 2017

Inrikesministeriet - Sisäministeriö, *Lagstiftningen om civil underrättelseinhämtning anses vara behövlig och värd understöd* (9.7.2017). https://intermin.fi/en/article/-/asset_publisher/siviliitiedustelulainsaadantoa-pidetaan-tarpeellisena-ja-kannatettavana?_101_INSTANCE_jyFHKc3on2XC_languageId=sv_SE

Inrikesministeriet 2018

Inrikesministeriet – Sisäministeriö, *Lagstiftningen om civil underrättelseinhämtning ska förbättra Finlands nationella säkerhet* (25.1.2018). https://intermin.fi/artikkeli/-/asset_publisher/siviliitiedustelulaki-parantaisi-suomen-kansallista-turvallisuutta?_101_INSTANCE_jyFHKc3on2XC_languageId=sv_SE

Justitieministeriet 2010

Justitieministeriet - Oikeusministeriö, *Nuorten ääni – aikuisten uurna?*. Äänioikeusikäräjätyöryhmän raportti. Justitieministeriets publikationer 2010.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76240/49_2010_nuorten_aani_68_s.pdf?sequence=1

Justitieministeriet 2015

Justitieministeriet - Oikeusministeriö, *Demokratiaindikaattorit 2015*. Justitieministeriets publikationer 2017.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76623/omso_56_2015_demokratiaindikaattorit.pdf

Justitieministeriet 2017

Justitieministeriet - Oikeusministeriö, *Nettiäänestyksen edellytykset Suomessa*. Justitieministeriets publikationer 2017.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160412/OMML_60_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Justitieministeriet 2018a

Justitieministeriet - Oikeusministeriö, *Elektronisk röstning*. https://vaalit.fi/sv/artikel/-/asset_publisher/sahkoinen-aanestaminen (Hämtad 24.1.2019)

Justitieministeriet 2018b

Justitieministeriet - Oikeusministeriö, *Grundlagen*. <https://oikeusministerio.fi/sv/grundlagen> (Hämtad 25.1.2019)

Justitieministeriet 2019a

Justitieministeriet - Oikeusministeriö, *Eduskuntavaalit 1907*.
<https://tulospalvelu.vaalit.fi/EKV1907/eduskuntavaalit1907/vaalit1907.pdf> (Hämtad 22.2.2019)

Justitieministeriet 2019b

Justitieministeriet - Oikeusministeriö, *Taulukko: Eduskuntavaalit 1907*.
<https://vaalit.fi/documents/5430845/7878801/Taulukko+Eduskuntavaalit+1907-/c29d1a24-6bf3-4602-8ecc-20601931dad7/Taulukko+Eduskuntavaalit+1907-.pdf> (Hämtad 22.2.2019)

Justitieministeriet 2019c

Justitieministeriet - Oikeusministeriö, *Medborgarinitiativ.fi - Anvisningar för ansvarspersoner*.
<https://www.kansalaisaloite.fi/sv/anvisningar> (Hämtad 21.2.2019)

Justitieministeriet 2019d

Justitieministeriet - Oikeusministeriö, *Vaalit.fi - Möjligheten för medborgare i andra medlemsstater i EU att rösta i Finland*. <https://vaalit.fi/sv/mojligheten-for-medborgare-i-andra-medlemstater-i-eu-att-rosta-i-finland> (Hämtad 22.2.2019)

Riksdagen 2013

Riksdagen - Eduskunta, *Kansanvallan pitkä tie*. 5/2013.
https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/esitemateriaalit/Documents/2013_Eduskunta_1863_Kansanvallan_pitka_tie_FIN_LORES300413.pdf

Riksdagen 2018

Riksdagen - Eduskunta, *Perustuslain 10 §:n muutos julistettiin kiireelliseksi ja hyväksyttiin täysistunnossa* (3.10.2018). <https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Perustuslain-10n-muutos-julistettiin-kiireelliseksi-ja-hyv%C3%A4ksyttiin-t%C3%A4ysistunnossa.aspx>

Riksdagen 2019

Riksdagen - Eduskunta, *Statsförvaltningen*.
<https://www.eduskunta.fi/SV/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/suomi-valtiona/Sidor/Valtion-hallinto.aspx> (Hämtad 20.2.2019)

Riksdagens justitieombudsman 2018

Riksdagens justitieombudsman, *Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2017*.
Riksdagen 2018. <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/42383/2017-fi/07c82b12-87ac-4c57-971f-e073ff880d3c>

Statistikcentralen 2009

Statistikcentralen - Tilastokeskus, *Fastställt valresultat. Valresultatet uppdaterat med resultatet från nyvalet i Högfors, Grankulla och Vichtis* (6.9.2009). Finlands officiella statistik 2009. http://www.stat.fi/til/kvaa/2008/kvaa_2008_2009-12-03_tie_001_sv.html

Statistikcentralen 2014

Statistikcentralen - Tilastokeskus, *Suomalaiset ovat Euroopan kärkeä sähköisessä asiointinnissa*. Finlands officiella statistik 2014. https://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-09-29_007.html

Statistikcentralen 2015

Statistikcentralen - Tilastokeskus, *Eduskuntavaalit 2015, vahvistettu tulos*. Finlands officiella statistik 2015. https://www.stat.fi/til/evaa/2015/evaa_2015_2015-04-30_fi.pdf

Statistikcentralen 2017

Statistikcentralen - Tilastokeskus, *Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö 2017*. Finlands officiella statistik 2017. https://www.stat.fi/til/sutivi/2017/sutivi_2017_2017-08-24_fi.pdf

Statistikcentralen 2018

Statistikcentralen - Tilastokeskus, *Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö: Suomalaisten internetin käyttö 2018 – viestintää, asiointia, tiedonhakua ja medioiden seuraamista*. Finlands officiella statistik 2018. https://www.stat.fi/til/sutivi/2018/sutivi_2018_2018-12-04_kat_001_fi.html

Statistikcentralen 2019

Statistikcentralen - Tilastokeskus, *Befolkningsutvecklingen åren 1749–2050*. https://www.stat.fi/org/tilastokeskus/vaestonkehitys_sv.html (Hämtad 22.2.2019)

Statsrådet 2017

Statsrådet – Valtioneuvosto, *Työryhmä: Nettiäänestyksen riskit suuremmat kuin hyödyt* (19.12.2017). https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410853/tyoryhman-nettiaanestyksen-riskit-suuremmat-kuin-hyodyt

Säkerhetskommittén 2017a

Säkerhetskommittén – Turvallisuuskomitea, *Kodin kyberopas*. Säkerhetskommitténs publikationer 2017. https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2017/04/Kodin_kyberopas_TK_2017_verkkojulkaisu.pdf

Säkerhetskommittén 2017b

Säkerhetskommittén – Turvallisuuskomitea, *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia*. Statsrådets principbeslut / 2.11.2017, 2017. https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/YTS_2017_suomi.pdf

Utrikesministeriet 2008

Utrikesministeriet - Ulkoministeriö, *Tilastoja: koulutus kaikille* (21.1.2008). <http://global.finland.fi/Public/default.aspx?contentid=108201>

NORGE

Institutt for sumfunnsforskning 2012

Institutt for sumfunnsforskning, *E-valg i et demokratisk perspektiv*. Oslo: Institutt for sumfunnsforskning 2012.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/krd/prosjekter/e-valg/evaluering/evalg_sluttrapport.pdf

TYSKLAND

Deutscher Bundestag 2017

Deutscher Bundestag, *Basic Law for the Federal Republic of Germany* (13. 6.2017).

<https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf> (Hämtad 5.3.2019)

RÄTTSKÄLLOR

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Davydov and Others v. Russia (2011) nr. 75947/11

Glimmerveen and Hagenbeek v. the Netherlands (1979) nr. 8348/78 & 8406/78.

Moochan and Gillon v. the United Kingdom (2015) nr. 22962/15 & 23345/15.

Ždanoka v. Latvia (2012) nr. 58278/00

Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna

X v. Austria (1973) nr. 1718/62 & 4982/71

Europeiska unionens domstol

Digital Rights Ireland and others (2014) C-293/12 & C-594/12

Högsta förvaltningsdomtolen

9.4.2009/899 HFD:2009:39

Franska konstitutionsrådet (Le Conseil Constitutionnel)

Decision no 2009-580 of June 10th 2009, *Act furthering the diffusion and protection of creation on the Internet*. 2009. [https://www.conseil-](https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/2009_580dc.pdf)

[constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/2009_580dc.pdf](https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/2009_580dc.pdf)

Franska konstitutionsrådets kommentar (Les cahiers du conseil constitutionnel)

Commentaire de la décision no 2009-580 DC – 10 juin 2009, *Loi relative à la diffusion et à la protection de la création sur internet*. 2009. [https://www.conseil-](https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/decisions/2009580dc/ccc_580dc.pdf)

[constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/decisions/2009580dc/ccc_580dc.pdf](https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/decisions/2009580dc/ccc_580dc.pdf)

Justitiekanslerämbetet

OKV/2092/1/2017

Riksdagens justitieombudsman

EAOK/2164/2017

USA:s högsta domstol (Supreme Court of the United States)

Katz v. United States, 389 U.S. 347 (1967)

Olmstead v. United States, 277 U.S. 438 (1928)

Ötterrikes grundlagsdomstol (Verfassungsgerichtshof)

Austrian Constitutional Court V 85/11 et al. (2009)

ÖVRIGA KÄLLOR

ABC News 2019

ABC News (Australian Broadcasting Company), *China uses social credit surveillance system to ban millions from buying plane and train tickets* (23.2.2019). <https://www.abc.net.au/news/2019-02-23/china-bars-millions-from-travel-for-social-credit-offences/10843156> (Hämtad 2.3.2019)

Ballotpedia 2019

Ballotpedia, *Voting methods and equipment by state*.

https://ballotpedia.org/Voting_methods_and_equipment_by_state (Hämtad 27.2.2019)

BBC News 2005

BBC News, *Estonia forges ahead with e-vote* (14.10.2005).

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4343374.stm> (Hämtad 25.2.2019)

BBC News 2014

BBC News, *Edward Snowden: Leaks that exposed US spy programme* (17.1.2014).

<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-23123964> (Hämtad 12.2.2019)

BBC News 2018a

BBC News, *Pakistan election: More than 100 die in bomb attacks on poll rallies* (13.6.2018).

<https://www.bbc.com/news/world-asia-44824619> (Hämtad 4.3.2019)

BBC News 2018b

BBC News, *China spy attack hits Apple and Amazon* (4.10.2018).

<https://www.bbc.com/news/technology-45747983> (Hämtad 19.2.2019)

BBC News 2018c

BBC News, *US judge allows e-voting despite hack fears* (19.9.2018).

<https://www.bbc.com/news/technology-45572871> (Hämtad 28.2.2019)

BBC News 2019

BBC News, *North Koreans vote in 'no-choice' parliamentary elections* (10.3.2019).

<https://www.bbc.com/news/world-asia-47492747> (Hämtad 17.3.2019)

Computer Sweden 2017

Computer Sweden, *Facebooks ryska trollsiffor visar hur billigt det är att påverka ett val* (31.10.2017).

<https://computersweden.idg.se/2.2683/1.691717/facebook-troll-val> (26.2.2019)

Council of Europe 2019

Council of Europe, *European Court of Human Rights*.

<https://www.coe.int/en/web/tirana/european-court-of-human-rights> (Hämtad 14.2.2019)

Direct-democracy, geschichte-schweiz 2019.

Direct-democracy, geschichte-schweiz, *Switzerland's Direct Democracy*. <http://direct-democracy.geschichte-schweiz.ch/index.html> (Hämtad 9.3.2019)

Edison 1869

Edison, Thomas A, *Electric Vote-Recorder* (1869). United States of America Patent 90,646.

<https://ia801006.us.archive.org/8/items/CollectionUnitev1Edis/CollectionUnitev1Edis.pdf> (Hämtad 23.1.2019)

E-estonia 2017

E-estonia, *Online voting has become a norm in Estonia – and it is now more secure than ever*.

September 2017. <https://e-estonia.com/estonias-i-voting-more-popular-more-secure/> (Hämtad 25.2.2019)

E-estonia 2019

E-estonia, *E-governance*. <https://e-estonia.com/solutions/e-governance/> (Hämtad den 25.2.2019)

Electronic Frontier Finland (EFFI) 2019

Electronic Frontier Finland (EFFI), *Sähköinen äänestämisen*. <https://effi.org/sahkoanestys/> (Hämtad 25.2.2019)

Encyclopedia Britannica 2019.

Encyclopedia Britannica, *Functions Of Elections*. <https://www.britannica.com/topic/election-political-science/Functions-of-elections> (Hämtad 29.1.2019)

EUROPA 2019

EUROPA, *Home country elections*.

https://europa.eu/youreurope/citizens/residence/elections-abroad/home-country-elections/index_en.htm. (Hämtad 4.3.2019)

European Digital Rights (EDRi) 2019

European Digital Rights (EDRi). <https://edri.org/> (Hämtad 25.2.2019)

Finlands ambassad, Stockholm 2019

Finlands ambassad Stockholm, *Vill du brevrösta i riksdagsvalet? Nu kan du beställa hem material* (1.1.2019).

<http://www.finland.se/public/default.aspx?contentid=381258&nodeid=36125&contentlan=3&culture=sv-FI>. (Hämtad 19.2.2019.)

FN-förbundet, UNA Sweden 2019

FN-förbundet UNA Sweden, *FN-fakta nr 2/12: Hållbar utveckling*. <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/08/Faktablad-2-12-H%C3%A5llbar-utveckling.pdf> (Hämtad

26.2.2019)

Forskning & Framsteg 2018

Forskning & Framsteg, *Vågar vi rösta på internet?*. (08.2.2018).
<https://fof.se/tidning/2018/2/artikel/vagar-vi-rosta-pa-internet> (Hämtad 25.2.2019)

Google - Official Blog 2010

Google - Official Blog, *A new approach to China* (12.1.2010).
<https://googleblog.blogspot.com/2010/01/new-approach-to-china.html> (Hämtad 19.2.2019)

Helsingin Sanomat 2008

Helsingin Sanomat, *Oikeusministeri Brax kiistää sähköisen äänestyksen uhat* (8.9.2008).
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004596158.html> (Hämtad 25.2.2019)

Helsingin Sanomat 2015

Helsingin Sanomat, *Onks Hintsalakin ehdolla?* (6.9.2015). <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000002850203.html> (Hämtad 15.3.2019)

Helsingin Sanomat 2019

Helsingin Sanomat, *Pohjois-Korea: Diktaattori ei ollut ehdolla vaaleissa, äänestysaktiivisuus silti 99,99 prosenttia* (12.3.2019). <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006031965.html>
(Hämtad 17.3.2019)

Human Rights Council 2014

Human Rights Council, *Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary-General. The right to privacy in the digital age - Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* (30.6.2014). https://www.ohchr.org/Documents/Issues/DigitalAge/A-HRC-27-37_en.doc (Hämtad 19.2.2019)

International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA) 2009.

International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA), *Compulsory Voting* (Mars 2009).
https://web.archive.org/web/20090612191446/http://www.idea.int/vt/compulsory_voting.cfm (Hämtad 14.2.2019)

International Telecommunication Union (ITU) 2015

International Telecommunication Union (ITU), *Collection of the basic texts adopted by the Plenipotentiary Conference. Constitution of the International Telecommunication Union 2015*.
<http://search.itu.int/history/HistoryDigitalCollectionDocLibrary/5.21.61.en.100.pdf>
(Hämtad 19.2.2019)

International Telecommunication Union (ITU) 2017

International Telecommunication Union (ITU), *ICT Facts and Figures 2017*. International Telecommunication Union 2017. <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2017.pdf> (Hämtad 12.2.2019)

Internet World Stats 2017

Internet World Stats, *Internet Stats and Facebook Usage in Europe - December 2017 Statistics*. Internet World Stats 2017. <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm> (Hämtad 12.2.2019)

Koulu 2019

Koulu, Riikka, intervjuad av Päivi Tolonen, *Ei pelkkiä uhkakuvia*. Juristikirje. Alma Talent (27.2.2019). <https://pro.almatalent.fi/article/ei-pelkkia-uhkakuvia/8343> (Hämtad 27.2.2019)

Kuneva 2009

Kuneva, Meglena, *SPEECH/09/156*. European Consumer Commissioner, European Commission. 2009. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-09-156_en.htm (Hämtad 19.2.2019)

Lifewire 2018

Lifewire, *Which Countries Use Electronic Voting?* (25.9.2018). <https://www.lifewire.com/which-countries-use-electronic-voting-4174877>. (Hämtad 27.2.2019)

Medbogarintitiativ.fi 2018

VN/2580/2018

VN/5884/2018

National Public Radio 2018

National Public Radio, *Many Electronic Voting Machines Are Not Secure. One County Is Trying To Fix That*. <https://www.npr.org/2018/05/13/609443797/many-electronic-voting-machines-are-insecure-one-county-is-trying-to-fix-that?t=1551292449058> (Hämtad 13.5.2018)

NE Nationalencyklopedin AB 2019

NE Nationalencyklopedin AB, *Uppslagsverket - synergism*. (Hämtad 21.2.2019.)

NyTeknik 2018a

NyTeknik, *Elektroniska val kommer – problemen måste redas ut* (17.5.2018). <https://www.nyteknik.se/opinion/elektroniska-val-kommer-problemen-maste-redas-ut-6914252> (Hämtad 25.2.2019)

NyTeknik 2018b

NyTeknik, *Så går det till att hacka en röstningsmaskin på två minuter* (23.8.2018). <https://www.nyteknik.se/sakerhet/sa-gar-det-till-att-hacka-en-rostningsmaskin-pa-tva-minuter-6926996> (Hämtad 28.2.2019)

Politico Magazine 2019

Politico Magazine, *How to Hack an Election in 7 Minutes*. <https://www.politico.com/magazine/story/2016/08/2016-elections-russia-hack-how-to-hack-an-election-in-seven-minutes-214144> (Hämtad 26.2.2019)

Reuters 2015

Reuters, *Millions more Americans hit by government personnel data hack* (9.6.2015).
<https://www.reuters.com/article/us-cybersecurity-usa/millions-more-americans-hit-by-government-personnel-data-hack-idUSKCN0PJ2M420150709> (Hämtad 20.2.2019)

Reuters 2018

Reuters, *Beijing pioneering citizens' 'points' system critics brand 'Orwellian'* (20.11.2018).
<https://www.reuters.com/article/us-china-society-points/beijing-pioneering-citizens-points-system-critics-brand-orwellian-idUSKCN1NPOFT> (Hämtad 1.3.2019)

Savon sanomat 2017

Savon sanomat, *Viron äänestysjärjestelmää kritisoidaan: netissä annettu ääni voidaan haittaohjelman avulla muuttaa toiseksi* (18.3.2017). <https://www.savonsanomat.fi/kotimaa/Viron-äänestysjärjestelmää-kritisoidaan-netissä-annettu-ääni-voidaan-haittaohjelman-avulla-muuttaa-toiseksi/949946> (Hämtad 26.2.2019)

Socialstyrelsen 2019

Socialstyrelsen, *Funktionshinder*. <https://www.socialstyrelsen.se/funktionshinder> (Hämtad 26 Februari 2019)

Stanford University 2019

Stanford University, *The Digital Divide*. Stanford - Computer Science.
<https://cs.stanford.edu/people/eroberts/cs181/projects/digital-divide/start.html> (Hämtad 5.3.2019)

Statista 2019

Statista: The Statistics Portal, *Percentage of all global web pages served to mobile phones from 2009 to 2018*. <https://www.statista.com/statistics/241462/global-mobile-phone-website-traffic-share/> (Hämtad 12.2.2019)

SVT Nyheter 2018

SVT Nyheter, *Ökat intresse för att sätta in mikrochip i handen* (8.4.2018).
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/stort-intresse-for-att-chippa-sig-i-handen> (Hämtad 26.2.2019.)

Tacitus.nu 2019

Tacitus.nu, *Skandinaviens befolkning: Officiell befolkningsstatistik*.
<http://www.tacitus.nu/historisk-atlas/befolkning/skandinavien.htm> (Hämtad 22.2.2019)

Tekniikka&Talous 2016

Tekniikka&Talous, *Sähköinen äänestys haluttiin Suomeen, mutta asiantuntijat toppuuttelevat: "Lisää hybridisodan uhkaa"* (9.12.2016).
<https://www.tekniikkatalous.fi/tekniikka/ict/sahkoinen-aanestys-haluttiin-suomeen-mutta-asiantuntijat-toppuuttelevat-lisaa-hybridisodan-uhkaa-6606252> (Hämtad 9.2.2019)

The Economic Times 2017

The Economic Times, *Internet security 101: Six ways hackers can attack you and how to stay safe* (30.10.2017). <https://economictimes.indiatimes.com/tech/internet/internet-security-101-six-ways-hackers-can-attack-you-and-how-to-stay-safe/articleshow/61342742.cms> (Hämtad 7.3.2019)

The Guardian 2013

The Guardian, *Exclusive: NSA pays £100m in secret funding for GCHQ* (1.8.2013). <https://www.theguardian.com/uk-news/2013/aug/01/nsa-paid-gchq-spying-edward-snowden> (Hämtad 12.2.2019)

The Guardian 2016

The Guardian, *How the internet was invented* (15.7.2016). <https://www.theguardian.com/technology/2016/jul/15/how-the-internet-was-invented-1976-arpa-kahn-cerf> (Hämtad 1.3.2019)

The Guardian 2018a

The Guardian, *Kids at hacking conference show how easily US elections could be sabotaged* (22.8.2018). <https://www.theguardian.com/technology/2018/aug/22/us-elections-hacking-voting-machines-def-con> (Hämtad 28.2.2019)

The Guardian 2018a

The Guardian, *FBI says Russians hacked hundreds of thousands of home and office routers* (25.5.2018). <https://www.theguardian.com/technology/2018/may/25/router-hacking-russia-fbi> (Hämtad 27.2.2019)

The New York Times 2017

The New York Times, *Facebook's Russia-Linked Ads Came in Many Disguises* (26.10.2017). <https://www.nytimes.com/2017/10/02/technology/facebook-russia-ads-.html> (Hämtad 26.2.2019)

The New York Times 2018a

The New York Times, *Election Rally Bombing in Afghanistan Heightens Security Fears* (2.10.2018). <https://www.nytimes.com/2018/10/02/world/asia/afghanistan-election-rally-bombing.html> (Hämtad 1.3.2019)

The New York Times 2018b

The New York Times, *The Election Has Already Been Hacked* (3.11.2018). <https://www.nytimes.com/2018/11/03/opinion/midterm-election-hacked.html> (Hämtad 28.2.2019)

The Washington Post 2016

The Washington Post, *Most literate nation in the world? Not the U.S., new ranking says* (8.3.2016). https://www.washingtonpost.com/news/answer-sheet/wp/2016/03/08/most-literate-nation-in-the-world-not-the-u-s-new-ranking-says/?hiredirect=on&utm_term=.19afdo339675 (Hämtad 22.2.2019)

Turun Sanomat 2014

Turun Sanomat, *Julkisen sektorin koko on viidesosa Suomen taloudesta* (21.11.2014).
<https://www.ts.fi/uutiset/talous/703170/Julkisen+sektorin+koko+on+viidesosa+Suomen+aloudesta> (Hämtad 28.2.2019)

Uusi Suomi 2015

Uusi Suomi, ”Käsittämättömän suuri” *Aku Ankka* -äänien määrä: ”Tarkoitus oli päinvastainen?” (20.4.2015). <https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/80729-kasittamattoman-suuri-aku-ankka-äänien-maara-tarkoitus-oli-painvastainen> (Hämtad 15.3.2019)

Vaalit 2019

Vaalit - Val, *Brevröstning*. <https://vaalit.fi/sv/brevrostning> (Hämtad 7.3.2019)

Valimised 2019a

Valimised, *Internet voting in Estonia*. <https://www.valimised.ee/en/internet-voting/internet-voting-estonia> (Hämtad 19.2.2019)

Valimised 2019b

Valimised, *Stages of i-voting in voter application*. <https://www.valimised.ee/en/internet-voting/stages-i-voting-voter-application> (Hämtad 19.2.2019)

Vanity fair 2018

Vanity fair, “*I was devastated*”: *Tim Berners-Lee, the man who created the world wide web, has some regrets* (1.7.2018). <https://www.vanityfair.com/news/2018/07/the-man-who-created-the-world-wide-web-has-some-regrets> (Hämtad 3.3.2019)

World Health Organization 2011

World Health Organization, *World Report on Disability*. World Health Organization 2011.
https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf (Hämtad 1.3.2019)

World Summit of the Information Society 2003

World Summit of the Information Society, *Declaration of Principles - Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium*. 2003.
<https://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html> (Hämtad 6.2.2019.)

Yle Nyhter 2018

Yle Nyhter, *Nordisk oro för kinesiskt cyberspionage - Norge utpekar Huawei som ett allvarligt yttre hot* (12.12.2018). <https://svenska.yle.fi/artikel/2019/02/04/nordisk-oro-for-kinesiskt-cyberspionage-norge-utpekar-huawei-som-ett-allvarligt> (Hämtad 19.2.2019.)

Yle uutiset 2015

Yle uutiset, *Kyselytutkimus: Yli 70 prosenttia nuorista aikoo äänestää* (13 April 2015).
<https://yle.fi/uutiset/3-7925238> (Hämtad 25.2.2019.)

Yle uutiset 2016

Yle uutiset, *Kyberturvallisuuden asiantuntijat eivät luota nettivaaleihin: "Mahdollista vasta Star Trek -maailmassa"* (31.12.2016). <https://yle.fi/uutiset/3-9380550> (Hämtad 26.2.2019.)

Yle uutiset 2017

Yle uutiset, *Innostus nettiäänestykseen on lopahtanut Euroopassa turvallisuushkien takia*
(10.3.2017). <https://yle.fi/uutiset/3-9502209> (Hämtad 26.2.2019.)

Yle uutiset 2019

Yle uutiset, *Turun puukkoiskun tekijän valitus hoviin peruttiin – terrorismi-tuomio jää voimaan*
(28.1.2019). <https://yle.fi/uutiset/3-10617372> (Hämtad 19.2.2019.)

FÖRKORTNINGAR

EU	Europeiska unionen
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FN	Förenta nationerna
FEU	Föredraget om Europeiska Unionen
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
GDPR	(EPRF (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) (GDPR) 27.4.2016.
GL	Finlands grundlag (731/1999)
ICT	Informations- och kommunikationsteknik

I INTRODUCTION

1.1 BAKGRUND

Hur påverkar teknologin vårt sätt att tolka konstitutionen? Är teknologin oberoende av lagstiftningen? Vad är de grundläggande mänskliga rättigheternas roll i den elektroniska världen? Hurdana åtgärder kan länder och internationella organisationer vidta mot motsträviga länder och organisationer som kränker grundläggande rättigheter i elektroniska världen?

I dag är konstitutionen och lagstiftaren under hård press på grund av de teknologiska framstegen som var otänkbara för några decennier sedan. De flesta framstegen är på ett eller annat sätt sammankopplade till internet och samhällets digitalisering. Teknologin har genomsyrat hela samhället och blivit en oundgänglig del av våra liv. Den medför sig unika men också utmanande frågor – speciellt till lagstiftaren.

Valrättigheten och allmänna val är hörnstenar i ett samhälle och utgör ett grundläggande bidrag till demokratiskt styre.¹ Finska parlamentariska systemet baseras sig på *representativ demokrati*. Det parlamentariska demokratisystemet skyddar mot maktmissbruk på långt sikt genom att fördela makten bland medborgarna.² Med att låta medborgarna uttrycka sina samhälleliga åsikter genom att rösta bibehålls stabiliteten i samhället. Valsystemet har två uppgifter:

- a) säkra maktöverföringen; och
- b) säkra folkets vilja.

Digitaliseringen och internationaliseringen är två stora – men latenta – framträdanden som ofta tas upp som statsmodelleringsfenomen. Digitaliseringen är en gradvis progressiv revolution som beträffar både vardagslivet och samhället.³ Grundläggande fri- och rättigheters problematik är inte skapandet av flera, nya, överlappande rättigheter, utan hur

---

¹ Encyclopedia Britannica 2019.

² Finlands grundlag (731/1999) 2 §: Statsmakten i Finland tillkommer folket, som företräds av riksdagen.

³ Pöysti 2018, s. 868.

man bör skydda de befintliga. Förenta Nationerna (FN) har flera olika mekanismer för att kunna ta itu med problem där mänskliga rättigheterna blir kränkta: 1) FN:s råd för mänskliga rättigheter (*United Nations Human Rights Council*); 2) universella periodiska översyn (*Universal Periodic Review*); och 3) särskilda förfaranden samt fördragen (*special procedures and treaties*).⁴ Även om den elektroniska världen är en ”jätte i babyskor”⁵, har den på mycket kort tid nått en stabil ställning och integrerat sig i samhället.⁶ Därför är det viktigt att hålla ett öga på att de mänskliga rättigheterna är tryggade även i den elektroniska världen. Förenta Nationernas stadga inleder med att FN ska ”betyga [sin] tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna på den enskilda människans värdighet och värde, på lika rättigheter för män och kvinnor samt för stora och små nationer ... [och] att främja sociala framsteg och bättre levnadsvillkor under större frihet”. Tro på grundläggande rättigheter, tro i sociala framsteg och tro på bättre levnadsvillkor under större frihet. Tro – övertygelsen om pålitlighet eller vederhäftighet – har utsatts för prövningar under de senaste åren. Bara inom två år har flera skandaler utbrutit avseende skydd för personuppgifter (eng. *data privacy*). För att nämna några:

- Cambridge Analytica and Facebook skandalen (2018);
- CIA:s hackningsverktyg “Weeping Angel” (2017);
- IT-skandalen i svenska transportstyrelsen (2017);
- Equifax personuppgiftsbrott (2017); och
- CCleaner, ett underhållsverktyg för datorer som innehöll Floxif Trojan sabotageprogramvara (2017).

***

Röstande är en grundläggande rättighet i ett demokratiskt samhälle. Det är en metod att kollektivt välja in en handfull representanter in till riksdagen, kommunfullmäktige eller in till Europaparlamentet. Kollektivet väljer in sin kandidat som blir politiskt ansvarig för kollektivets agenda. I Finland är röstande med traditionella *fysiska röstsedeln* det enda sättet att rösta.

---

⁴ United Nations 2019.

⁵ Med detta menar jag att internet är relativt ung och den har på kort tid vuxit snabbt.

⁶ Internet kommersialiserades i början av 1990-talet. Se mer, *Greenstein* 2015.

Med e-röstning avser jag i denna avhandling att rösta i val eller en folkomröstning med elektroniska medel. Införandet av e-röstning ger upphov till en del utmaningar som uppstår när elektronik tillämpas i ett digitaliserande samhälle. Politiker och administratörer kan förmoda att en viss tjänst eller process kan enkelt tas och placeras ut på internet. Tyvärr är verkligheten mer komplex – och speciellt när saken berör röstningsförfarande och grundläggande fri- och rättigheter.

Det kan finnas många skäl till att ersätta den traditionella ”papper och penna” metoden med e-röstningssystemet:

- underlätta röstandet;
- sporra medborgarna att rösta;
- modernisera omröstningsförfarandena genom att se till att varje röstsedel blir räknad och att ingen sedel blir förkastad på grund av oläsbar handstil eller att den har en tecknad bild på Kalle Anka⁷; och
- elektronisk röstning kan minska risken för valfusk.

1.2 PROBLEMFÖRMULERING, SYFTE OCH AVGRÄNSNING

Spridningen av informations- och kommunikationsteknik (ICT) och internets dramatiska inverkan på samhällen har lett till visioner, diskussioner och projekt beträffande e-demokrati.⁸ Speciellt under de senaste åren har elektroniskt röstade varit på tapeten. År 2016 bestämde Sipiläs regering i sin strategisession att röstning via internet skulle införas i Finland.⁹ Röstandets säkerhet är kärnan i ett demokratisk och grundläggande rättigheter-respekterande land.¹⁰ När allt kommer omkring har teknikens ankomst inneburit både oroväckande och egendomliga men ändå underlättande egenskaper.

Under de senaste åren har elektronisk röstning varit föremål för debatt som det alternativa omröstningsförfarandet i flera länder runt om i världen. E-röstande kan göra

---

⁷ Kalle Anka är en typisk proteströst. Helsingin Sanomat 2015; Uusi Suomi 2015.

⁸ Mitrou – Gritzalis – Katsikas – Quirchmayr 2003.

⁹ Justitieministeriet 2018a.

¹⁰ Risk för våld och bombningar i vallokaler avskräcker människor och får dem att låta bli att rösta. The New York Times 2018a; BBC News 2018a.

omröstningarna mer praktiska och attraktiva och således öka valdeltagandet särskilt bland unga, funktionsnedsatta och äldre.¹¹ E-röstningen kan ses som ett verktyg för att underlätta valprocessen, göra den effektivare och samtidigt öka förtroendet på förvaltningen. Korrekt tillämpad och integrerad kan den öka säkerheten och påskynda arbetet att granska och räkna rösterna. Istället för att för hand räkna röster och manuellt registrera dem, behandlas rösterna i digital format.

Utmaningarna är trots allt avsevärda. En process för att anpassa e-röstningssystemet kräver noggrann planering för att inte undergräva förtroendet på hela valsystemet. Digitalisering kan dock ge nytt utrymme för att lösa problem och främja intresset för deltagardemokrati.

Även det digitala, externa inflytandet har en större närvaro än någonsin, såsom externa aktörer som försöker ingripa politiken och som aktivt eller passivt försöker manipulera valresultatet indirekt. Ett exempel på detta är Rysslands inblandning i valet till Förenta staterna 2016. Nyckelfaktorn i den *representativa demokratin* är att omvandla röster till representantsäten i till exempel riksdagen.¹² Därför är det ytterst viktigt att röstningen är säkert, tryggt och korrekt.

I denna avhandling kommer jag att sätta mig in i teknologins och ett samhälles grundläggande rättigheters ömsesidiga förhållande samt hur dessa tillämpas i praktiken i speciellt e-röstning.

Kärnfrågorna i denna avhandling är:

- 1) vad är teknologins, statsförfattningens och grundläggande fri- och rättigheternas ömsesidiga förhållande; och
- 2) hur tillämpas dessa sammanslaget i elektronisk röstning.

Syftet med denna avhandling är inte att förespråka eller opponera e-röstning, utan snarare att identifiera vilka rättsliga aspekter och frågor som bör tas i beaktan för att minimera riskerna med e-röstning och se till att medborgarna kan känna sig trygga genom

---

¹¹ Mitrou – Gritzalis – Katsikas – Quirchmayr 2003, s. 44.

¹² Paloheimo 2003, s. 2.

hela processen. Ytterligare kommer jag inte att ingenjörsmässigt gå in på tekniska aspekter eller ta ställning till vilket tekniskt uppbyggda system är lämpligast.

1.3 FORSKNINGSMETOD OCH MATERIAL

Rådande forskningsmetoden i denna avhandling är rättsdogmatisk metod, dvs. forska vad grundrättigheternas och digitala samhällets förhållande i den finska rättsordningen är.

Elektronisk förvaltning är bekant i statsförfattningen och har funnits en god stund,¹³ medan elektronisk röstning är ett någorlunda mera obekant ämne i Finland från det perspektivet att temat har knappt med litteratur på finska eller svenska. Ytterligare föga rättspraxis eller utlåtanden från finska tillsynsmyndigheten existerar – i Finland har främst myndigheterna publicerat rapporter och forskning kring e-röstning. För att hitta adekvat spetskompetens till avhandlingens teoridelar har jag använt mig av utländska artiklar, litteratur, rapporter och rättsfall.

Stor del av befolkningen vet att elektronisk röstning existerar, men till sist och slut har få ett grepp om vad e-röstning egentligen innebär och vad är teorin bakom det. Forskningen sker från ett grundläggande fri- och rättighetsperspektiv och därför framhäver jag individens grundrättigheter längs hela avhandlingen.

---

¹³ T.ex. lag om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003) trädde i kraft redan år 2003 och tillämpas på elektroniska ärenden med det allmänna.

1.4 DISPOSITION

Avhandlingen är uppdelad på följande sätt:

- (i) Introduktion;
- (ii) Konstitutionell design;
- (iii) Mänskliga rättigheter och teknologi;
- (iv) Rättsliga effekterna beträffande e-röstande; och
- (v) Slutsats.

I kapitlet *Konstitutionell design* presenterar jag hur grundlagen är uppbyggd, en konstitutions grundprinciper och begränsning av grundrättigheter speciellt i ljuset av röstningsförfarande. Detta ger en bättre inblick till resten av avhandlingen när man förstår hur grundrättigheterna fungerar och hur de kan begränsas. I kapitlet tar jag även upp Europeiska människorättsdomstolens rättspraxis beträffande röstningsförfarande.

I kapitlet *Mänskliga rättigheter och teknologi* öppnar och presenterar jag teorier om teknologins påverkan på samhället och hur grundläggande fri- och rättigheter förverkligas i ett digitalt samhälle. Nödvändigheten att förstå sambandet är viktigt när vi talar om elektronisk röstning, eftersom internet och mjukvaror är produkter som innehåller uppgifter om individer. De är även produkter som är sårbara för angrepp. I samma kapitel framställer jag om *E-demokrati*. Med e-demokrati menar jag ett samhälle som blir alltmer elektroniskt med följden att myndighetstjänster tillhandahålls allt mera via internet. Det är konsekvent, om inte nödvändigt, att först framföra teori om e-demokrati i ett digitaliserande samhälle för att följdriktigt kunna framföra e-röstning i ett digitalt samhälle.

Kapitlet *Rättsliga effekterna beträffande e-röstning* går ut på att bygga ihop en framställning kring e-röstandets effekter på grundläggande fri- och rättigheterna med hjälp av att sammanbinda teorier framställt i de tidigare kapitlen.

I sista kapitlet *Slutsats* analyserar jag avhandlingens utkomst och utgör en bedömning av det framställda.

2 KONSTITUTIONELL DESIGN

2.1 BAKGRUNDSFAKTA

Vad är en konstitution? Låt oss börja med denna mycket grundläggande fråga. En konstitution är en konstellation av normer som inrättar en regering och är grunden för tillämpning av lag samt grund för regeringsmakt. I konstitutionen anges i detalj en regerings grundläggande regler och principer.¹⁴ *Konstitutionalismen* strävar efter att den offentliga makten skall begränsas och kontrolleras med hänvisning till lag. Idén med *begränsad offentlig makt* omfattar två regeringsgrenar: den *lagstiftande* och den *verkställande* avdelningen.¹⁵ Hur konstitutionen är framställd bidrar också till hur medborgarna formar sina sociala åsikter om samhället.¹⁶

Vad lagar (idealt) gör är att de *speglar samhället*, det vill säga återkastar sociala, politiska och ekonomiska villkoren för deras tid. Lagstiftningen genomgår en lång process innan den blir en integrerad del av samhället. Den formas genom en process som leder till ett effektivt och systematiskt genomförande och upphör när de inte längre är nödvändiga. Den traditionella samhällsmodellen som bygger sig på pappersexercis utmanas av ett digitalt samhälle med snabb tillgång till det allmänna och flexibel interaktion.¹⁷

Finlands riksdag är den lagstiftande makten som på samma gång är den högsta beslutsfattande myndigheten. *Rättsstatsprincipen* kräver reglering med allmänna abstrakta regler. Speciellt aktualiseras det när en offentlig organisation tillgriper människorna och deras organisationer i nationalstatens namn. Författningen, t.ex. en *konstitution*, innehåller inbördes regler och är viktigaste verktyget för att kunna regera och kontrollera.¹⁸ Europeiska demokratier motsvarande Finland har en likadan uppställning om grundläggande bestämmelser om statens suveränitet, statliga strukturerna och individens rättsliga ställning i samhället.¹⁹

---

¹⁴ Justitieministeriet 2018b.

¹⁵ Dawn – Prosser – Rawlings 2010, s. 15.

¹⁶ RP 1/1998 rd, s. 5–6.

¹⁷ Ranchordás 2014, s. 3.

¹⁸ Jyränki – Husa 2012, s. 218.

¹⁹ RP 1/1998 rd, s. 5.

Suveränitet är grunden för en stabil nation. I första kapitlet i Finlands grundlag utropar Finland sig som en suverän republik. Principen är att stater inte ingriper i varandras inre angelägenheter, förutom i undantagsfall, såsom krig, krissituationer eller postkonfliktssituationer. Det är ifrågasättande när utländska stater inblandar sig i främmande staters utarbetning av konstitution – särskilt när målstaten befinner sig i en postkonfliktsituation med en svag eller icke-existerande regering. Det kan uppstå farhågor eftersom iblandade staten kan ha ett politiskt eller ekonomiskt intresse och önskar därför ett särskilt utkomstresultat av den konstitutionella processen. Följaktligen skulle inblandade staten kunna känna sig frestad att sätta sitt eget intresse före målstatens egna. Det har svårt att säga när viljan att bidra är rent och ärligt eller när den starka motivationen är egenintresse.²⁰

Teknisk innovation kan på många sätt påverka tolkningen av konstitutionen. Befintlig teknik väcker nya tankar och frågor om hur konstitutionen ska tillämpas på tekniken i fråga. Lagstiftaren är inte ensam framför dessa svåra beslut, utan även domstolarna tolkar konstitutionella principer och hur tekniken tillämpas på dessa. I processen kan tekniska förändringar orsaka latent teoretiska konflikter komma upp till ytan. Förutom att tvinga domstolar att omvärdera tillämpningen av konstitutionella principer på *gammal* teknik, kräver innovationsprocessen också att domstolar avgör hur konstitutioner tillämpas på *framväxande* teknik. Teknik som inte fanns när en konstitution utarbetades kan ge upphov till särskilda utmaningar i detta avseende.

2.2 KONSTITUTIONENS GRUNDPRINCIPER

Grundlagen avviker från en vanlig lag med att vara ovanför andra nationella lagstiftningar (*grundlagens primat*). Både begrepp och uttryck som används i grundlagen är självständiga i förhållande till övrig lagstiftning. Dess formulering är högtidligare och fungerar som en landets nationella symbol och vägvisare.²¹ Konstitutionen är avsedd att ge stabilitet till det rättsliga och politiska systemet. Detta förklarar delvis det komplicerade förfarandet för ändring av grundlagen: krav på kvalificerad majoritet, dubbelbehandling av förslaget

---

²⁰ Al-Ali 2011, s. 77.

²¹ RP I/1998 rd, s. 34–35.

eller/och folkomröstningar. Den är också avsedd för att utforma stabila (vanliga) lagar. Dessutom är det konstitutionen som inrättar en stats rättssäkerhetsprincip.

År 2000 fick Finland en ny grundlag. Huvudsyftet med både införandet av grundläggande fri- och rättigheter (1995) och fullständiga grundlagsreformen (2000) var att modernisera konstitutionen så att den motsvarar internationella konventioner och Europeiska statsförfattningsutvecklingen.²² Reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna har medfört konvergens av nationella grundläggande rättigheter och internationella människorättsfördrag på olika nivåer. Enligt grundlagens 22 § skall det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Denna princip är den s.k. *människorättsvänliga lagtolkningen* och är en grund för den nationella konstitutionen.²³

Samtidigt som Finland blev medlem av Europarådet år 1989 undertecknades också Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Konventionen införlivades in i finska lagen genom en s.k. *blankettlag*.²⁴ Europakonventionen sätter ramar för Finlands lagstiftning, dvs. nationella lagstiftningen får inte kränka det överenskomna. Likaså sätter Finlands EU-medlemskap ramar för handlingsutrymme i nationell lagstiftning. Europakonventionen etablerar europeiska minimistandarder för mänskliga rättigheter, med andra ord får medlemsstater fritt fram förbättra rättigheterna men får absolut inte underskrida det överenskomna.

Den övergripande förpliktelsen som varje medlem i Europakonventionen åtagit sig framgår av artikel 1:

”De höga fördragsslutande parterna skall garantera var och en, som befinner sig under deras jurisdiktion, de fri och rättigheter som anges i avdelning 1 i denna konvention.”

---

²² RP 309/1993 rd, s. 15; RP 1/1998 rd, s. 1.

²³ Ojanen 2014a, s. 943.

²⁴ När riksdagen antar lagar med internationellt ursprung kan den inte avvika från den internationella förpliktelse som är orsaken till att lagen stiftas. När det gäller de s.k. blankettlagar med vilka en förpliktelse sätts i kraft nationellt återstår således i princip endast alternativet att godkänna eller att förkasta. Jyränki – Husa 2012, s. 222; Lag om godkännande av vissa bestämmelser i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt i tilläggsprotokollen till konventionen 4.5.1990/438 (FördrS 18/1990), 2 §.

I Europakonventionens tilläggsprotokoll artikel 3 föreskrivs det om rätt till fria val. Enligt artikeln ska fördragsslutande parterna förbinda sig att ”anordna *fria och hemliga val* med skäligen tidsintervaller under förhållanden som tillförsäkrar folket rätten att fritt ge uttryck åt sin mening beträffande sammansättningen av den lagstiftande församlingen”. Artikeln kräver inte något särskilt valsystem och staterna har stor handlingsfrihet när det gäller nationell valreglering.

Rösträtten i Finland är föreskriven i GL 14 § med vilken varje finsk medborgare som har fyllt aderton år har rätt att rösta i statliga val och folkomröstningar. Rösträtten, enligt min mening, ses som en yttrandefrihet. Enligt GL 12 § hörs till yttrandefriheten rätten att framföra, sprida och ta emot information, åsikter och andra meddelanden utan att någon i förväg hindrar detta. Ytterligare föreskrivs det i GL 10 § om skydd för privatlivet: brev- och telefonhemligheten samt hemligheten i fråga om andra förtroliga meddelanden är okränkbar. *Grundläggande rättigheten att rösta* är en korsning av alla ovan nämnda paragrafer:

1. rätt att rösta (GL 14 §, rösträtten);
2. rätt till hemliga val och rösta på sin kandidat utan att yttre faktorer utövar påtryckning som kan påverka ens beslut (GL 10 §, brevhemligheten); och
3. rätt att fritt yttra sig genom att framföra sin åsikt i form av röstsedel (GL 12 §, yttrandefriheten).

Det finns ett tydligt samband mellan mänskliga rättigheter och ett demokratiskt samhällsskick. Rätten till fria val och allmän rösträtt utgör därför en viktig del i Europakonventionens rättsskyddssystem och i finska konstitutionen. Europakonventionens artikel 3 förpliktar medlemsparterna att hålla regelbundet fria val mellan skäligen tidsintervaller till den *lagstiftande församlingen*. I Finland är riksdagen denna lagstiftande församling (GL 3 §). Det är möjligt att det i andra medlemsländer finns flera lagstiftande församlingar, till exempel delstatsparlamentet spelar stor roll i federala stater som Tyskland och Österrike. I vederbörande länder innebär detta att politisk makt

och ansvar fördelas på flera nivåer i samhället. Dels en federal nivå som omfattar hela förbundsstaten, dels en delstatsnivå som omfattar enskilda delstater (ty. *Länder*).²⁵

Utövande av rösträtten är i vissa länder obligatoriskt – en medborgerlig plikt.²⁶ Europakommissionen²⁷ har tolkat Europakonventionens tilläggsprotokoll artikel 3 så, att en konventionsstat med *nationell lagstiftning om obligatoriskt valdeltagande* bryter inte mot Europakonventionens artikel 3:s koncept om *fritt deltagande* (rätt till fria val), eftersom valdeltagaren har möjlighet att avlämna sin röstsedel blank (Europakonventionens artikel 9, *tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet*).²⁸

2.3 BEGRÄNSNING AV GRUNDRÄTTIGHETER

2.3.1 Omständigheter kring begränsning

Grundläggande fri- och rättigheter grundar sig på individens frihet mot statsmaktens ingrepp och därmed reglerar balansförhållandet mellan dessa. De som omfattas av dessa rättigheter är fysiska personer och delvis samfund (med avseende på förenings- och yttrandefrihet).²⁹ GL 22 § bestämmer att det allmännas skyldighet att trygga grundläggande fri- och rättigheternas förverkligande. I praktiken innehåller trygghandet två beståndsdelar. För det första räcker det inte att allmänna endast avhåller sig från ingrepp, det vill säga förhåller sig *passiv*, utan det förutsätts även att det allmänna *aktivt* främjar förverkligandet av nämnda rättigheter. Bestämmelsen begränsar sig inte endast till rättigheter i nationell lagstiftning utan omspannar även Finland bindande konventioner.³⁰ De interna bestämmelserna för grundläggande rättigheter och

---

²⁵ Deutscher Bundestag 2017, artikel 30, 70–74.

²⁶ I Europa: *Belgien, Liechtenstein, Luxembourg, Schweiz*. Obligatorisk valdeltagande upphävt i *Italien* år 1993 och i *Österrike* år 1992 (Vorarlbergs och Styrias region) och 2004 (Tyrols region). International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA) 2009.

²⁷ Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna (Europakommissionen).

Europakommissionen ett av Europarådets organ vars uppgift var att undersöka förbrytelser mot Europakonventionen. Kommissionen existerade 1953–1999. Observera att upplösta *Europakommissionen* inte är samma som *Europeiska kommissionen*. Council of Europe 2019.

²⁸ Xv. *Austria* (1973).

²⁹ RP 309/1993 rd, s. 27.

³⁰ *Ibid.*, s. 79.

internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter är inte två separata system, utan de kompletterar varandra. Ytterligare förbjuder t.ex. Europakonventionens artikel 53 tolkning av konventionen på sätt som strider mot konventionens innehåll.³¹ Både passiva och aktiva enheten riktar sig främst mot lagstiftaren men innefattar även tjänstemän och beslutsfattande organ.³²

Även om Europakonventionens artikel 53 garanterar skydd för befintliga mänskliga rättigheter i form av att förbjuda tolkning som strider mot konventionen och förbud mot avvikelse från grundläggande rättigheter och friheter, är inte detta förbud absolut. Grundläggande rättigheterna är alltså inte absoluta och de kan bli föremål för begränsning. Dock måste restriktionerna vara så pass minimala och omärkbara som möjligt.³³ Enligt GL 23 § kan grundläggande fri- och rättigheter begränsas under undantagsförhållanden. Berättigade begränsningar är väpnade angrepp eller omständigheter som till sin allvarlighetsgrad hotar nationen.³⁴

I praktiken finns det fyra grundläggande förutsättningar beträffande hot mot en nation:

- hotet måste redan finnas till hands eller är omedelbart närvarande förestående;
- dess effekter måste påverka hela nationen;
- det måste äventyra det organiserade sociala livet; och
- det måste vara så exceptionellt att begränsandet av de grundläggande fri- och rättigheterna är nödvändigt för att upprätthålla allmän ordning.³⁵

Grundlagsutskottet uppförde en kriterielista i sitt betänkande till ändring av grundlagarnas stadganden om de grundläggande fri- och rättigheterna med hänsyn till tillåtna inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter:

- inskränkningar bör bygga på lagar som riksdagens stiftat;

---

³¹ Ojanen 2011, s. 443.

³² GrUB 25/1994 rd, s. 3.

³³ RP 309/1993 rd, s. 31.

³⁴ Ibid., s. 80.

³⁵ Tuori 2011 (Elektronisk bok), del ”III Yksittäiset perusoikeudet”, kapitel ”19. Perusoikeudet poikkeusoloissa (PL 23 §)”, rubrik ”Poikkeusolot”, underrubrik ”Muu yleinen hätätila”.

- inskränkningarna ska vara exakt definierade och noga avgränsade (lagstiftaren ska avhålla sig från att stifta otydliga och svårtydda inskränkningar som kan leda till tolkningar);
- inskränkningssgrunderna ska bygga sig på tungt vägande skäl för att vara acceptabelt;
- genom vanlig lag kan inte stadgas en inskränkning som sträcker sig till kärnan av en grundläggande fri- eller rättighet;
- krav på förenlig proportionalitet (proportionalitetsprincipen);
- krav på adekvat rättsskydd i inskränkningssituationer; och
- inskränkningarna får inte vara i strid med internationella förpliktelser.³⁶

När två eller flera grundrättigheter är i konflikt med varandra löses denna rättsliga kollisionssituation genom en *vägning av grundläggande fri- och rättigheter och samhällsintresset*. Syftet är att på bästa möjliga sätt nå en lösning som garanterar att alla grundläggande fri- och rättigheter som konkurrerar med varandra tillgodoses samtidigt.³⁷ Vissa delar av grundlagen är så pass absoluta att GL 23 § inte kan tillämpas på dem. Dessa är bland annat förbud mot diskriminering (GL 6), förbud mot dödsstraff, tortyr och andra former av omänsklig eller nedvärderande behandling (GL 7) och straffrättslig retroaktivitetsförbud (8 §). Dock innehåller GL 6 § en marginal rörelsefrihet även om diskriminering i sig är förbjudet. Paragrafen föreskriver att "[i]ngen får *utan godtagbart skäl* särbehandlas...". Särbehandling som med specialåtgärder syftar till att effektivt och faktiskt främja jämlikhet eller till att förebygga eller eliminera diskriminering är inte i grundlagen föreskriven diskriminering (Diskrimineringslag 1325/2014, 9 §).³⁸ Särbehandlingen är endast berättigad om syftet är att faktiskt främja jämlikheten, det vill säga vidta åtgärder att förbättra en grupps ställning och förhållanden i samhället.³⁹ Att med *positiv särbehandling* t.ex. gynna funktionshindrade i arbetsarrangemang så att de har möjlighet att arbeta och förtjäna inkomst är inte diskriminering, eftersom särbehandlingen faktiskt strävar att främja funktionshindrades position i samhället.⁴⁰ Däremot dödsstraff, tortyr, nedvärderande behandling och förbud

³⁶ RP 309/1993 rd, s. 5.

³⁷ RP 237/2018 rd, s. 67.

³⁸ RP 19/2014 rd, s.9.

³⁹ Ibid., s. 73.

⁴⁰ Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019, s. 66.

för retroaktiv straffrättsligt ansvar är absoluta och det är inte möjligt att avvika förbudet annat än i grundlagsordning (GL 73 §).⁴¹ Å andra sidan förbjuder konventionerna att ens i grundlagsordning stifta lagar av detta slag.⁴²

2.3.2 Europadomstolens praxis

En individs rätt att rösta med hänvisning till Europakonventionen har vissa begränsningar och därmed är röstandet inte heller en absolut rätt. I första hand tillämpas artikeln inte på folkomröstningar om självständighet. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) har tagit ställning avseende fångars rätt att rösta i självständighetsval. Domstolen avvisade ett överklagande som gällde skotska fångars rättighet att delta i folkomröstningen om skotsk självständighet (2014) med motiveringen att Europakonventionens tilläggsprotokoll artikel 3 inte tillämpas på folkomröstningar om självständighet.⁴³ Godtagbart kan även vara att begränsa en kandidat att delta i allmänna val under vissa omständigheter, till exempel då det är frågan om redbarhet och god vandel. Europadomstolen handlade ett ärende där en latvisk kvinnas deltagande som kandidat till Rigas stadsfullmäktige diskvalificerades på grund av att hon varit aktiv inom kommunistpartiet. Europadomstolen påpekade Lettlands historiska bakgrund och fann att Lettlands egna myndigheter var bättre avsedd för avgörandet av vad som krävs för att garantera fortlevnaden av Lettlands demokratiska system efter Lettlands frigörelse från Sovjetunionen.⁴⁴ Även kandidater som företräder rasistiska organisationer kan bli föremål diskvalificering.⁴⁵

Jämlikhet och transparens i röstandet och rösträkandet är en huvudprincip i själva röstningsförfarandet. Begreppet *fria val* skulle äventyras om det finns bevis på att det förekommer brister i förfarandena som skulle kunna motverka folkets yttrandefrihet, till exempel genom grov snedvridning av väljarnas avsikter, och om sådana klagomål inte får

---

⁴¹ RP 309/1993 rd, s. 53.

⁴² Internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, artikel 7; Europakonventionen, artikel 3 och 7 samt artikel 1 i protokoll nr. 6; Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, artikel 7.

⁴³ Moohan and Gillon v. the United Kingdom (2015).

⁴⁴ Ždanoka v. Latvia (2012).

⁴⁵ Glimmerveen and Hagenbeek v. the Netherlands (1979).

någon effektiv prövning och granskning på nationell nivå. Statens aktiva skyldighet att säkerställa valprocessen och röstberäkningens standarder får en stark betoning (GL 22 §).⁴⁶

2.4 KOMPLETTERANDE ASPEKTER

2.4.1 Grundläggande rättigheternas utveckling som en del av de allmänna principerna om grundläggande rättigheterna

Grundlagen innehåller färre tekniska och detaljerade bestämmelser än vanlig lag. Lagar kan snabbt bli föråldrade och därför är grundlagen medvetet formulerat mer allmänt än en vanlig lag. Grundlagen är således så generell som möjligt så att konstitutionella detaljbestämmelser senare kan flexibla förbättras med vanlig lag.⁴⁷ Som ovan konstaterats kan lagar som inskränker grundläggande fri- och rättigheter stiftas. Bestämmelser i grundlagen som tillåter detta kallas för *regleringsförbehåll*. Vanligaste formen av regleringsform är ofta "bestäms/regleras i lag/enligt vad som bestäms i lag", "bestäms närmare i lag/i enlighet vad som närmare bestäms i lag/och "bestäms särskilt i lag".⁴⁸ Dock är det inte möjligt att med vanlig lag inskränka *kärnan* i grundläggande fri- och rättigheter, dvs. förbud att undanröja en grundläggande fri- och rättighet med vanlig lagstiftning.⁴⁹ Trots allt bestämmer Finlands grundlag 1 § 2 moment att konstitutionens uppgift är att trygga frihet och rättighet samt främja rättvisan i samhället.

Kärnan i *grundrättighetstänkandet* (fi. *Perusoikeusajattelu*) är att konstitutionens normer och internationella fördrag skyddar de grundläggande värden – grundläggande värden som inte får kränkas. Tanken bakom grundrättighetstänkandet är att skyddet av rättigheter tilldelas folket och skyldigheten att främja rättigheter riktas till det allmänna (*vertikal effekt av skyddet av de grundläggande rättigheterna*), men det har senare ansetts att skyddet av de grundläggande rättigheterna också åtnjuts mellan privata aktörer (*horisontell effekt av*

---

⁴⁶ Davydov and Others v. Russia (2011).

⁴⁷ GrUB 10/1998 rd, s. 10.

⁴⁸ Ibid. s. 11.

⁴⁹ GrUB 25/1994 rd, s. 5.

skyddet av grundläggande rättigheter).⁵⁰ Grundlagsutskottet påpekar även i sitt betänkande att subjektet som trots allt är föremål för tryggheten är *konstitutionen* och inte republiken.⁵¹ Konsekvent är konstitutionen den som tryggar individens fri- och rättigheter mot det allmännas orättmätiga angrepp.

Betydelsen av förändringar i den allmänna läran kan vara mycket grundläggande. Detta kan tydligt skönjas av de senaste ändringarna i den allmänna läran om grundläggande rättigheter. De allmänna lärorna och doktrinerna om grundläggande rättigheter förändrades avsevärt särskilt under 1990-talet. Sedan dess har uppfattningen om grundläggande rättigheterna betydligt förändrats.⁵²

2.4.2 EU och konstitutionen

Traditionellt förknippas konceptet *konstitution* med utövning av offentlig makt och statsförfattningsrätt som anger spelreglerna för både politiska och rättsliga makten. Konstitutionen anger även om ett demokratiskt statsskick är en parlamentarisk demokrati (eng. *Parliamentary Democracy*), presidentstyrd demokrati (eng. *Presidential Democracy*) eller delvis presidentstyrd demokrati (eng. *Semi-presidential Democracy*).⁵³

Däremot är inte Europeiska unionen (EU), såsom Finland, en stat utan en internationell organisation som medlemsländerna överlätit viss lagstiftningsmakt och maktbefogenheter. EU är en politisk, överstatlig union med representativ demokrati och som består av nästan trettio medlemsländer.⁵⁴ Mot bakgrund av dess särskilda karaktär har EU också utvecklat ett eget konstitutionellt ramverk – som kan benämnas EU:s konstitution – och som består av de grundläggande regler och principer i EU-rätten som ger utgångspunkterna och sätter ramarna för EU:s befogenheter.⁵⁵ Faktum är att EU:s

---

⁵⁰ Husa – Pohjola 2014, s. 138.

⁵¹ GrUB 25/1994 rd, s. 7.

⁵² Ojanen 2011; Lavapuro – Ojanen – Scheinin 2011.

⁵³ Cheibub – Limongi 2011, s. 211–219.

⁵⁴ Europeiska unionen 2019a; Europeiska unionen 2019b.

⁵⁵ Europeiska unionens funktionssätt (EU-fördraget, FEU) och Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget, FEUF).

konstitutionella ramverk har många likheter med den slags konstitution som vanligen återfinns i stater (även om det också finns väsentliga skillnader).

Som en grundläggande utgångspunkt i EU:s konstitutionella ramverk utgör principen om tilldelade befogenheter unionens kanske mest framträdande mellanstatliga element. Den kanske mest grundläggande funktionen hos en konstitution är att den utgör *fundamentet för förekomsten och utövandet av politisk och rättslig makt* genom att ange på vilka grunder en individ eller grupp av individer som makthavare i en politisk och rättslig ordning – vanligen en stat – har rätt att utöva makt. I detta avseende har konstitutionen i västvärldens moderna demokratier också ansetts fylla en viktig legitimerande funktion genom att framhäva maktens demokratiska fundament. Fördragen framhäver i flera avseenden att EU:s maktutövning sker på demokratisk grund. Som en viktig utgångspunkt bygger EU enligt artikel 10.1 i Fördraget om Europeiska Unionen (FEU) på principen om representativ demokrati, dvs. att folkets makt vanligen utövas indirekt genom valda representanter (*representativ demokrati*) och inte direkt av folket (såsom i Schweiz⁵⁶).

Lissabonfördraget införde också det så kallade medborgarinitiativet. Detta stadgas i artikel 11.4 FEU och innebär att en miljon unionsmedborgare ”från ett betydande antal medlemsstater” får uppmana Europeiska kommissionen att, inom dess befogenhetsområde, föreslå åtgärder. Det är dock ännu oklart hur många medlemsstater som ska anses vara ”ett betydande antal”. En annan, materiellt betydelsefull, begränsning för användningen av medborgarinitiativet är att åtgärden i fråga måste ligga inom ramen för EU:s befogenheter.

Likväl tar EU inte ställning till *hur val ska förrättas*. EU-medlemsländerna reglerar själv hur sina val förrättas enligt sina egna lagar och rösttraditioner. Enda förutsättningen är att medlemsländernas vallagstiftning ska vara förenliga med den allmänna EU-lagstiftningen och EU-principerna beträffande röstande.

---

⁵⁶ Direct-democracy, geschichte-schweiz 2019.

- **Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, Artikel 39 och 40.** Varje unionsmedborgare ska ha allmän rösträtt, kommunal rösträtt och kunna få kandidera till Europaparlamentet; och
- **Föredraget om Europeiska Unionen, Artikel 22.** Varje unionsmedborgare som är bosatt i en medlemsstat där han inte är medborgare ska ha rösträtt och vara valbar vid kommunala val i den medlemsstat där han är bosatt, på samma villkor som medborgarna i den staten.

3 MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH TEKNOLOGI

3.1 SAMHÄLLET I CYBERVÄRLDEN

Teknologin samt ICT föranleder till genomgripande, sociala och antropologiska omvandlingar. De medför nya sätt att organisera hela samhället och driver konvergensen mellan olika tekniker, såsom hårdvara, programvara, telekommunikation, elektronik och bioteknologi. Teknologin är som alla andra verktyg: den kan användas för goda eller illvilliga syften. Till exempel oron för privatlivet uppmärksammades redan på 1890-talet när Kodak-kameran och tabloidpressen var nya uppfinningar som gav upphov till oro och ansågs som ett potentiellt hot mot aristokraters och kändisars privatliv.⁵⁷

Enligt min mening kan mänskliga fri- och rättigheterna delas i två kategorier. Redan namnet säger det, men rättsliga innebörden mellan dem två är hårfin i ett digitalt samhälle. Första är *frihet*. Frihet är ett tillstånd där jaget, människan, är objektet i samhället. Att inte vara bunden till en annans vilja och inte vara underkuvad. Vara fri från oönskad belastning. Självständighet. Jaget är objektet och förslavas jag, är min frihet berövad. Frihetsberövande är påtagligt. Man kan uppenbart se fångslandet och symboliskt observera friheten lämna en. Å andra sidan ha rättigheterna en stark koppling med friheten, men en subtil linje skiljer åt dem. Det andra alltså, *rättigheterna*, är (lika som friheten) immateriella rättigheter, såsom ens namn och personsignum. Ens personlighet kan bli berövad men det är ändå inte lika uppenbart som inspärlandet av en människa. Hur ska man då förhålla sig till missdåd som sker i webbvärlden? Är inte skandaler där personuppgifter läcker ut straffbart från Förenta Nationernas synvinkel? Hur förhåller sig FN och EU till företag som medvetet eller omedvetet kränker mänskliga rättigheten till personlig integritet? Kan en privatperson åberopa grundläggande rättigheternas *horisontella effekt av skyddet av grundläggande rättigheter*? Är FN såväl som EU handfallna institut som inte kan förmå sig göra något åt digitala brott?

Utvecklingsländer kämpar mot klassiska problem: krig, sjukdomar, hungersnöd, fattigdom och analfabetism. Välbärgade FN-länder stöder utvecklingsländer i deras kamp mot

---

⁵⁷ Rosen 2011, s. 3.

dessa olyckliga och svåra förhållanden. Industrieländerna lider inte av dessa problem men de har egna sina egna legitima ”first world problems”. Industrieländernas kamp sker online i webben. Internet är en kraftfull, billig, global och ofta anonym plattform som är svårt att kontrollera men lätt att utnyttja. Allteftersom mer kritiska infrastruktursystem flyttas online och mer grundläggande tjänster tillhandahålls via en webbplattform, ökar sårbarheten på ett proportionellt sätt. Internets gränsöverskridande struktur medför också svåra jurisdiktionsproblem för brottsbekämpning och transnationellt samarbete. Ett cyberangrepp (eng. *Cyberattack*) avser i allmänhet ett avsiktligt utnyttjande av datanät som ett sätt att inleda ett angrepp. Angrepp av detta slag är normalt avsedda att störa målets funktion, till exempel datasystem, servrar eller underliggande infrastruktur genom hacking, avancerad hotelseteknik, datavirus, malware, phishing eller andra former av obehörigt eller illvilligt tillträde. Cyberattacker kan ha egenskaper av terroristhandling vars grundläggande önskan är att väcka rädsla för att stagnera politisk eller social utveckling.⁵⁸ Fastän spionage är gammalt är cyberspionage ett relativt nytt fenomen. Det kan utföras av både statliga och icke-statliga aktörer.⁵⁹ Cyberspionage (med ofta Kina som den huvudmisstänkte) har förutom åren 2018–2019 redan tidigare väckt oro i västvärlden.⁶⁰

Detta är en kamp som ingen riktigt vet hur man ännu ska förhålla sig till. Likt första världskrigets skyttegravskrig där revolutionerande teknologi introducerades men begagnandet av teknologin var gammalmodigt. En hybrid av teknologisk kapprustning och utmattningsstrategi för att få motpartens datastruktur att kollapsa och sjunka ner på sina knän.

3.2 UTOPIER, DYSTOPIER OCH MÄNSKLIGA VÄRDEN

Möjligheter

Teknologin är full av möjligheter. För det första används teknologi för att främja ekonomin. Den stöder produktiviteten och industriproduktionen samt administrativa och

---

⁵⁸ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) 2012; United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force (CTITF) 2011.

⁵⁹ Buchan 2015.

⁶⁰ Google - Official Blog 2010; Reuters 2015; BBC News 2018b; Yle Nyheter 2018.

kommersiella processer. Som en andra faktor kan teknologin bidra till att effektivera den offentliga sektorn med att:

- minska administrativa kostnader som uppstår av tillhandahållandet av offentliga tjänster;
- tillhandahålla mer information;
- öka transparensen; och
- främja lika tillgång till offentliga sektorns tjänster.

Arbetsflödet kan omformas och påskyndas, mekaniska aktiviteter kan automatiseras, växelverkan mellan medborgarna och förvaltningen kan underlättas, dokument kan göras lättare tillgängliga för allmänheten och deltagandet i administrativa förfaranden kan förbättras. Samma gäller även kontrollen över administrativa och politiska funktionerna. För det tredje kan teknologin bidra till att ställa information, utbildning och kunskap till förfogande för alla. Digitala varor är lätta att distribuera och en stor mängd individer kan relativt kostnadseffektivt bli försedda med information. Sist men inte minst: teknologin ger nya möjligheter för individuell kreativitet och utveckling.

Farhågor

Övervakning. Å andra sidan är teknologi endast en sårbar produkt. Första risken är den klassiska: George Orwells 1984.⁶¹ En dystopisk mardröm om ett samhälle där teknologin används för att övervaka befolkningen. Ett samhälle där övervakningen går ut på att kuschla medborgarna i stället för att övervaka deras rättigheter. Teknologiska utvecklingen har gjort övervakningen mycket lätt eftersom kostnaderna har sjunkit enormt medan dess precision har ökat. Ett par patrullerande människoögon som bevakar gatan kan, på grund av sitt begränsade synfält, endast övervaka ett ögonblick på ett statiskt synfält på ungefär 180 grader, medan ett par människoögon kan övervaka flera bildskärmar på en och samma gång.

---

⁶¹ George Orwell, 1984. Houghton Mifflin Harcourt 2013. (Ursprungliga utgivningsår 1949.)

Profilering. Andra dystra framtidsvisionen är Franz Kafkas *Processen*.⁶² Häktad utan att få veta vad han gjort sig skyldig till. Längs processen förlorar huvudpersonen progressivt sin autonomi, sin självkänsla och hela sin värdighet. Teknologin kan bidra till denna mardröm, eftersom information samlas in och lagras för att senare kunna användas för att bedöma individens beteende och för att uppfylla vissa kriterier och beslut (t.ex. lån, försäkring eller ansökan om arbetsplats). Dock har den nya dataskyddsförordningen⁶³ (GDPR) regler beträffande automatiserade beslut. En (fysisk) person ska ha rätt att inte bli föremål för ett beslut som enbart grundas på automatiserad behandling (inklusive profilering) vilket har rättsliga följder för honom eller henne eller på liknande sätt i betydande grad påverkar honom eller henne (GDPR artikel 22).

Manipulering. Tredje risken är Aldous Huxleys *Du sköna nya värld* (eng. *Brave New World*).⁶⁴ En värld där människorna är uppdelade i kast och framställda genom tillämpning av teknik på mänskliga foster. Denna dystopi väcker två frågor avseende teknologin. Första frågan gäller möjligheten att den framväxande kombinationen av bioteknik används i framtiden inte för terapeutiska eller förbättrande ändamål, utan snarare för att begränsa biologiska grunderna för mänsklig frihet och lika värdighet. Andra frågan gäller det faktum att moralisk jämställdhet bland människor grundar sig på deras faktiska likställdhet, nämligen att våra fysiska och kognitiva förmågor är snarlika (även om ett avancerat samhälle kan göra små skillnader mycket betydande, och ge höga värden till olika begåvningar).

Reflektion

Fler än ovan beskrivna möjligheter och risker förefinns. De möjligheter och risker som beskrivs ovan tar upp en grundläggande fråga: ”vilka åtgärder har vi som individer och som samhällen när vi står inför teknologin?”. Kan vi förutse effekterna? Kan vi styra

---

⁶² Franz Kafka (översättning Karl Vennberg), *Processen*. Bonnier pocket 2011. (Ursprungliga utgivningsår 1925.)

⁶³ EPRF (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) (GDPR) 27.4.2016.

⁶⁴ Aldous Huxley (översättning Greta Tiselius), *Du sköna nya värld*. Lind & Co 2003. (Ursprungliga utgivningsår 1932.)

sådana effekter genom att kanalisera den tekniska utvecklingen av dess samhällliga tillämpning? Vi kan inte föreställa oss de resultat som uppstår genom sammanställningen av oändliga individuella val eller de kreativa reaktionerna från enskilda sinnen på komplexiteten i deras sociala och tekniska miljö. Många användningsområden inom teknologi – som öppnar nya oförutsägbara möjligheter för individuella och sociala åtgärder – förutsågs inte av de som ”byggde teknologin”. Exempelvis kunde inte datorns uppfinnare föreställa sig att vi skulle ha mångahanda datorer till vårt förfogande (en i persondatorn, en i mobilen och en i köket), eftersom konstruktörerna av internet inte tänkte på att den kunde bli tillämpad i den räckvidd vi är bekanta med (e-post, Chats, elektronisk handel, Wikipedia, molntjänster, sociala nätverk osv.).⁶⁵

För att ta itu med frågor som berör informationssamhället krävs det att olika rättsliga åtgärder integreras, såsom frågor om dataskydd och säkerhet. Hur som helst orsakar behovet att främja internetns utbredning det faktum att internetförvaltning blir en process för prov och misstag (eng. *trial and error*).⁶⁶

3.3 INTERNETS OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNAS FRAMTID

År 2015 lanserade FN:s generalförsamling de globala utvecklingsmålen, efterföljare till millenniemålen (eng. *Millennium Development Goals*) från år 2000.⁶⁷ En annan deklARATION från samma möte förnyade en rad åtaganden som inleddes år 2003 under *Internationella teleunionens* beskydd och som hade titeln *World Summit on the Information Society*. I denna deklareringsklargörs det att framtida beslut om internetdesign, tillgång och användning av dessa förnyade utvecklingsmål och de mänskliga rättigheterna bör slås samman med dessa förnyade utvecklingsmål i en värld som grundar sig på gränsöverskridande internetberoende medier och kommunikation.⁶⁸ Första artikeln lyder följande:

“We, the representatives of the peoples of the world, assembled in Geneva from 10-12 December 2003 for the first phase of the World Summit on the Information Society, declare our common desire and commitment to build a people-centred, inclusive and development-oriented Information Society, where everyone can create, access, utilize and share

---

⁶⁵ Vanity fair 2018.

⁶⁶ Zittrain 2006; Finansministeriet 2019a.

⁶⁷ United Nations 2000; United Nations 2015.

⁶⁸ World Summit of the Information Society 2003.

information and knowledge, enabling individuals, communities and peoples to achieve their full potential in promoting their sustainable development and improving their quality of life, premised on the purposes and principles of the Charter of the United Nations and respecting fully and upholding the Universal Declaration of Human Rights.”

Symboliskt har sådana uttalanden varit på hög nivå en källa till viss uppmuntran för dem som mobiliserar sig över hela spektrumet av mänskliga rättigheter inom just detta område i politiskt beslutsfattande. Edward Snowdens visselblåsning år 2013 om U.S.A.-ledda program för statligt sponsrad online-massövervakning, som användes i namnet av västerländska demokratiska värderingar, spelade ingen liten roll beträffande mänskliga rättigheterna i internetmiljön.⁶⁹

Som tidigare redan konstaterats framhävs behovet att tillämpa grundläggande mänskliga rättigheterna i den digitala världen. År 2015 tog FN:s generalförsamling nytt mål åt sig, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Resolutionen är ett fortsatt arbete till *millenniemalet 2000* och syftet är att stimulera åtgärder under kommande åren fram till år 2030 på områden av avgörande betydelse för mänskligheten och planeten. Resolutionen har 17 punkter som mål för global hållbar utveckling. Dock nämns inga mål om hållbar utveckling i den digitala världen.

År 2030 kommer digitaliseringen med stor sannolikhet vara mer omfattande än i dag och flera delar av världen kommer att vara mer uppkopplad till internet. Fastän teknologin och begagnandet av den nämns ordknäppt i resolutionen, kan teknologin utnyttjas i till exempel *utbildning*⁷⁰. Alltså säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla.⁷¹

Internetuppkoppling och elektroniskt förfarande i ett informationssamhälle

Dagens vanligaste apparat för internetuppkoppling (eng. *Internet access*) är mobiltelefoner.⁷² Över 95 % av Europas unga och över 70 % av hela världens unga (i åldersgruppen 15–24) är uppkopplade till internet. Mobila bredband (i mobiltelefoner) i

---

⁶⁹ BBC News 2014; The Guardian 2013.

⁷⁰ Se kap. 3.2 – möjligheter.

⁷¹ Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, Goal 4.

⁷² Statista 2019.

utvecklade länder når nästan 100 % bland unga – vi rör oss omkring 95–98 %.⁷³ Detta tyder på att efterträdande generation har anammat internetvärlden och omfamnar den i sitt vardagliga liv, och detta kommer senast att de facto avspegla sig på samhället när efterträdande generation är i den ”bestämmande positionen”, dvs. har majoriteten av riksdagsledamotsplatserna i riksdagen.

I Finland har nästan alla hushåll internet.⁷⁴ Med att samhället blir allt mer elektroniskt utesluts inte tanken att *internet och möjligheten att kunna vara uppkopplad till internet blir en grundrättighet*. Ett exempel som stöder detta påstående, med avseende på internets outhärlighet och nödvändighet i moderna samhället, är Europeiska Unionens *Roamingregler*. Enligt EU:s roamingregler ska en EU-medborgare som vistas i ett annat EU-land (med ett abonnemang köpt inom EU) kunna normalt använda sig av e-post, sms, samtal och datatjänster – oavsett operatör och utan att behöva betala extra roamingavgifter när en begagnar sig av dessa tjänster i ett annat EU-land.⁷⁵ Dock inte obegränsat, men rimligt, som varierar från operatör till operatör.

Småningom försöker man överföra samhället från ett traditionellt pappersförfarande samhälle till ett digitalt samhälle. År 2017 publicerade finansministeriets arbetsgrupp en rapport om bedömning av lagändring med vilken man i första hand skulle tillhandahålla förvaltningstjänster elektroniskt till medborgarna.⁷⁶ Målet med rapporten var att kartlägga hurdan är övergångsmöjligheten från hantering av medborgarärenden hos myndigheterna i pappersformat till uträttande av ärenden elektroniskt. I rapporten påpekas det att ett starkt styrande och uppmanande att i första hand sköta medborgarärenden elektroniskt utgör ett problem beträffande rättssäkerhet, principerna för god förvaltning, proportionalitetsprincipen och skyddet av personuppgifter. Dock vore en så kallad *medborgares elektronisk postlåda*, alltså en postlåda för elektronisk

---

⁷³ International Telecommunication Union (ITU) 2017.

⁷⁴ Av 5,542,517 invånare är 5,225,678 internetförbrukare. Internet World Stats 2017.

⁷⁵ Kommissionens genomförandeförordning (EU) 2016/2286 av den 15 december 2016 om tillämpningsföreskrifter för policyer för normal användning och metodik för bedömning av hållbarheten vad gäller avskaffande av tilläggsavgifter för roaming i slutkundsledet och ansökan som inlämnas av roamingleverantörer för denna bedömning (Text av betydelse för EES).

⁷⁶ Finansministeriet 2017a.

meddelandeöverföring, inte lika problematisk ur jämställdhetssynpunkt. Trots allt är övergången till det elektroniska möjligt.⁷⁷

Här ska vi fundera på saken. I och med att förvaltningen blir mer elektroniskt måste tillgång till internet garanteras. Förvaltningslagens (434/2003) 7 § föreskriver om serviceprincipen, enligt vilken möjligheterna att utträta ärenden och behandlingen av ärenden hos en myndighet ska om möjligt ordnas så att den som vänder sig till förvaltningen får behörig service och att myndigheten kan sköta sin uppgift med gott resultat. Nämnda lagens 6 § föreskriver även principerna grunderna för god förvaltning, enligt vilken individens förväntningar för god förvaltning ska skyddas. Principerna får sitt innehåll från Grundlagens 21 §, enligt vilken var och en ska ha rätt få sin sak behandlad hos en behörig myndighet i förvaltningsförfarande. I det hela är begreppet *god förvaltning* en processuell skyddsgaranti som med större betydelse styr myndigheternas verksamhet.⁷⁸ Den procedurmässiga förpliktelsen på *jämlig behandling* hos förvaltningen ska beredas att alla har likvärdig möjlighet att sköta sina ärenden hos förvaltningen. Enligt regeringens proposition begränsas tillitsskyddet så att det endast gäller förväntningar som är *berättigade med hänsyn till rättsordningen*. Bestämmelser om tillgång till service och god förvaltning är för att säkerställa att tillräcklig uppmärksamhet fås hos dem som utträtt ärenden hos förvaltningen.⁷⁹ Som grädde på moset: grundlagens 22 §. Enligt regeln ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Summa summarum kan man konstatera att om förvaltningen allt mera digitaliseras, är det konsekvent att senast staten säkerställer tillgång till internet.⁸⁰

---

⁷⁷ Ibid. s. 40.

⁷⁸ RP 72/2002 rd, s. 47–48.

⁷⁹ Ibid. s. 60–61.

⁸⁰ Moraes ja Meirelles slutsats i deras forskning om e-förvaltning (*e-Gov*) har liknande drag och därmed stöder påståendet om internet som en rättighet. "Trust in Government greatly influence the intention to use the e-Gov [...] enabling, stimulating and disseminating projects and places for use of internet in public places. The ability to use technology to access programs information influences the spread of the program. Therefore, it is necessary to offer possibilities and accessibility to users. Some examples are: free wireless internet available in public squares; creating public spaces offering the use of computers, with monitors to guidance; offering computer courses to the public; creating computer rooms in schools, among others." (Kursivering av A.I.). Moraes ja Meirelles 2017.

I finsk rättslitteratur och artiklar har det diskuterats att uppkoppling till internet har setts som en *nyckelfaktor* till verkställandet av de grundläggande rättigheterna.⁸¹ I och med att teknologi och internet är så pass vardagligt och allestädes närvarande i våra liv, är det inte omöjligt att påstå att tillgång till internet småningom börjar bli en grundrättighet (i Finland). Särskilt unga människor som levt hela sitt liv i ett informationssamhälle med tillgång till internet och mobiler, kan betrakta internettillgång som en grundläggande rättighet som är oundgänglig för deras välbefinnande.

I utländsk rättslitteratur har det även diskuterats samma fråga, "är tillgång till internet en grundrättighet?". Särskilt i Italien är frågor gällande tillgång till internet kontroversiella.⁸² Frågan ligger i huvudsak i det faktum att det är svårt att avgöra om tillgång till internet kan definieras som en rättighet, och om denna definition godtas, återstår frågan vilken typs rättighet är det: är tillgång till internet en grundläggande rättighet (subjektiv rätt) eller en "vanlig" rätt (som är underkastad prövningsrätten, fi. *harkintavalta*)? Är det en rättighet som skyddas av konstitutionen eller av vanlig lagstiftning? Flera författningsdomstolar och motsvarande institutioner har uttryckt sina åsikter i ämnet. Franska konstitutionsrådet (fra. *Conseil constitutionnel*) har gett ett vägledande utlåtande.⁸³ Konstitutionsrådet betraktade internet som en rättighet som skyddas av *Deklarationen om människans och medborgarens rättigheter* från 1789 (*Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*) när det gäller yttrandefrihet:

"Article 11 of the Declaration of the Rights of Man and the Citizen of 1789 proclaims: '*The free communication of ideas and opinions is one of the most precious rights of man. Every citizen may thus speak, write and publish freely, except when such freedom is misused in cases determined by Law*'. In the current state of the means of communication and given the generalized development of public online communication services and the importance of the latter for the participation in democracy and the expression of ideas and opinions, this right implies freedom to access such services."⁸⁴

Enligt konstitutionsrådets officiella kommentar innebär inte konstitutionens skydd till yttrandefrihet (via internet) att själva *tillgången till internet* definieras som en

---

⁸¹ Savola 2013, s. 152–156; Koulu 2012; Huovinen 2010, s. 144.

⁸² Se mer, Passaglia 2016, s. 118–165.

⁸³ Franska konstitutionsrådet 2009, Decision no 2009-580 of June 10th 2009.

⁸⁴ Ibid. Motiveringspunkt 12.

grundläggande rättighet.⁸⁵ Även om tillgång till internet inte definierades som en grundläggande rättighet klargjorde rådet ändå att dess innebörd kräver särskilt skydd.⁸⁶

3.4 TEKNOLOGI OCH PRIVATLIV

Vad strävar vi med teknologi? Enkla svaret är att underlätta livet. Vad försöker vi med lagstiftning skydda? Är det teknologin och vad den gör *för* oss eller vad den gör *åt* oss? Människan är som ett pussel: bitarna är personuppgifter som konstruerar en komplett helhetsbild av människan. Söndrar man pusslet skingrar bitarna åt alla håll. Fragment av människan är ute i online-världen och det är omöjligt att få allt raderat.⁸⁷ Enligt grundlagens 10 § är vars och ens privatliv tryggt och denna rätt innebär att personens tillvaro respekteras utan inblandning av utomstående.⁸⁸ I bred mening avses digitalisering som integrering av digital teknik i vardagliga aktiviteter inom olika livsområden och i olika sociala processer.⁸⁹

För närvarande är EU:s dataskyddsförordning (GDPR) den senaste stora och hela EU omfattande lagstiftning som sätter hårdare krav på EU-medborgarnas personuppgiftsbehandling.⁹⁰ Därutöver föreslog kommissionen i januari 2017 en till förordning beträffande privatliv, nämligen en förordning om integritet och elektronisk kommunikation (*ePrivacy regulation*).⁹¹ Enligt Europeiska kommissionens undersökning från år 2016 vill européerna ha skärpt integritetsskydd på nätet. Enligt undersökningen är 92 % eniga att garantin av konfidentialiteten hos deras e-postmeddelanden och snabbmeddelanden är ytterst viktigt.⁹²

---

⁸⁵ Franska konstitutionsrådets kommentar 2009; Passaglia 2016, s. 142.

⁸⁶ Mer om internets och konstitutionens förhållande från mellaneuropeiskt perspektiv i: Pollicino – Romeo 2016.

⁸⁷ Reuters 2015.

⁸⁸ RP 9/2018 rd, s. 5.

⁸⁹ Koulu 2018, s. 843.

⁹⁰ EPRF (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) (GDPR) 27.4.2016.

⁹¹ Europeiska kommissionen 2018.

⁹² Europeiska kommissionen 2016.

Enligt GL 10 § är vars och ens privatliv samt heder och hemfrid tryggade. Likaså brev- och telefonhemligheten samt hemligheten i fråga om andra förtroliga meddelanden är okränkbar. GL 14 § föreskriver om rösträtt och rätt till inflytande. Dock föreskriver paragrafen i fråga, eller grundlagen överhuvudtaget, ingenting om valhemlighet. Sålunda kan röstandet tolkas vara en i GL 10 § reglerad *brevhemlighet* och således få skydd mot kränkning av valhemligheten. I vallagen (714/1998) föreskrivs det uttryckligen om valhemligheten och att den ska tryggas. Beträffande GL 10 §:s brev- och telefonhemlighet, fogades under hösten 2018 ett nytt, fjärde moment som utvidgade myndigheternas rätt att vid behov begränsa grundläggande rättigheter.⁹³ Det nya momentet bestämmer att genom (vanlig) lag kan föreskrivas om sådana nödvändiga begränsningar i meddelandehemligheten som är nödvändiga vid utredning av brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet eller hemfriden (GL 10 § 4 mom.). Förslaget till grundlagsändringen förklarades brådskande i enlighet med GL 73 §, det vill säga förklaringen måste få minst fem sjättedelars stöd av riksdagen. 178 riksdagsledamöter stödde behandlingen av ärendet i brådskande ordning och 13 röstande emot.⁹⁴ Orsaken till grundlagsändringen leder till terror-dådet som tog plats i Åbo 18 augusti 2017.⁹⁵ Oberoende grundlagsändringen som inskränker grundläggande rättigheter, fick grundlagsändringen en positiv mottagning.⁹⁶

***

Normalt tänker vi att teknologi är nytt och berör endast moderna tider, men det är inte fallet. Redan år 1928 var teknologin på kollisionskurs med U.S.A.:s grundlag i Högsta domstolsfallet *Olmstead v. United States*.⁹⁷ Fallet handlade om två grundrättigheter, *fjärde* och *femte tillägget* i U.S.A.:s konstitution: användningen av hemligt avlyssnade privata telefonsamtal⁹⁸ (eng. *wiretap*) som bevismaterial i rättegång, i vilken den åklagade gjorde

---

⁹³ RP 198/2017 rd.

⁹⁴ Riksdagen 2018.

⁹⁵ Inrikesministeriet 2018; Yle uutiset 2019.

⁹⁶ Inrikesministeriet 2017.

⁹⁷ Supreme Court of the United States, *Olmstead v. United States*, 277 U.S. 438 (1928).

⁹⁸ I detta fall skulle femte tillägget (*fifth amendment*) tillämpas på skydd mot självinkriminering. ”No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a Grand Jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the Militia, when in actual service in time of War or public danger; nor shall any person be subject for the same offence to be twice put in jeopardy of life or limb; nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use, without just compensation.”

gällande att avlyssnandet bröt mot förbudet mot ogiltig husrannsakan.⁹⁹ Enligt Högsta domstolen utgjorde avlyssning som var kopplat i telefonledningar som befann sig ute på allmänna gatan nära den anklagades hus inte en överträdelse i den anklagades rättighet mot olaglig husrannsakan, eftersom hemlig avlyssning av detta slag inte är intrång samt att samtal inte är något fysiskt som kan beslagtas av myndigheterna. Detta beslut upphävdes med Högsta domstolsfallet *Katz v. United States* (1967)¹⁰⁰, där man återigen diskuterade karaktären av personlig integritet i till exempel elektronisk kommunikation som telefonsamtal. I Europa år 2014 ogiltigförklarade Europeiska unionens domstol (EU-domstolen) det så kallade *datalagringsdirektivet*.¹⁰¹ Direktivets syfte var att stärka statens kontrollmöjlighet med att öka formella kontrollen för trafikanalys och övervakning i situationer beträffande brottsbekämpning. EU-domstolen ogiltigförklarade direktivet för att direktivet utgjorde ett allvarligt ingrepp i skydd för privatlivet och skydd för personuppgifter, dvs. kränkte grundläggande rättigheter. Direktivet tolkades som ett verktyg för massövervakning.¹⁰²

Identiteten i cyberrymden

Viktiga frågor om internationella mänskliga rättigheter i övervakning av cyberrymden gäller rätten till personlig integritet (skydd av personuppgifter, bevarande av personuppgifter och anonymitet) samt yttrandefrihet. Stater kan ha legitima intressen när det gäller upprätthållandet av lag och ordning och skyddandet av deras samhälle från cyberfaror. Avvägningen mellan mänskliga rättigheter och andra konkurrerande intressen, såsom nationell säkerhet och upprätthållande av lag och ordning står då på spel.¹⁰³ Men utöver

---

⁹⁹ Fjärde tillägget (*fourth amendment*), förbud mot arrestering och husrannsakan annat än på skäligen misstanke med särskilt beslut. "The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized."

¹⁰⁰ *Katz v. United States*, 389 U.S. 347 (1967).

¹⁰¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/24/EG av den 15 mars 2006 om lagring av uppgifter som genererats eller behandlats i samband med tillhandahållande av allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster eller allmänna kommunikationsnät och om ändring av direktiv 2002/58/EG (*Datalagringsdirektivet* 2006/24/EG).

¹⁰² *Digital Rights Ireland and others* (2014); *Ojanen* 2014b; Se även om massövervakning i kapitel 3.2, Farhågor, George Orwell 1984.

¹⁰³ I internationella teleunionens konstitution kapitel VI föreskrivs att medlemsstater har rätt att i enlighet med sin egen lagstiftning begränsa meddelandehemligheten. International Telecommunication Union

detta har individer rätt till internationellt erkända rättigheter och friheter – även i den digitala världen.

Som FN:s högkommissarie för de mänskliga rättigheterna tidigare betonat är det inte bara rätten till integritet som påverkas av övervakningsprogram, utan också rätten till:

- yttrandefrihet;
- söka, ta emot och sprida information;
- rätten till mötesfrihet och föreningsfrihet; och
- rätten till familjeliv.

Också andra rättigheter, såsom rätt till hälsa, kan påverkas av teknisk övervakning: en person kan avhålla sig från att söka hjälp i känsliga hälsofrågor för rädslan att hans eller hennes anonymitet äventyras på grund av (teknisk) övervakning. I mycket extrema fall har insamlingen av personuppgifter lett till tortyr och misshandel.¹⁰⁴

3.5 BIG DATA OCH INTRÅNG

Med Big Data avses stora mängder olika sorters data, producerat och lagrat vid höga hastigheter. Dataanalysen bygger sig på löpande algoritmer för att upptäcka korrelationer. Detta är en stor skillnad till traditionell forskning som kräver *hypoteser* för att förklara företeelser.¹⁰⁵

Begagnande av Big Data är en viktig grund för konkurrens och tillväxt för enskilda företag och en grund för nya vågor av produktivitet, tillväxt och konsumentöverskott.¹⁰⁶ Utvinningvärdet av Big Data är lättare sagt än gjort. Big Data är full av utmaningar, från det tekniska till det begreppsmässiga till det operativa.

(ITU) 2015; År 2018 ändrades Finlands grundlag 10 § för att kunna möjliggöra begräsningar i meddelandehemlighet. Som påföljd till detta behandlas i riksdagen regeringens proposition till lagstiftning om civil underrättelseinhämtning. Se mer, RP 202/2017 rd.

¹⁰⁴ Human Rights Council 2014, s. 5.

¹⁰⁵ Jungar 2016, s. 29.

¹⁰⁶ Ohlhorst 2012, s. 22.

Bäst kan det vara att tänka på Big Data i flerdimensionella termer där fyra dimensioner relaterar till de viktigaste aspekterna. Dessa mått kan definieras enligt följande:

1. volym (data kommer ofta i stora mängder);
2. variation (data av olika sorter: text, bild, logg);
3. sanningsenlighet (stor mängd data kan leda till statistiska fel or feltolkningar);
och
4. hastighet (data måste användas snabbt för att den ska ha relevans).¹⁰⁷

I fråga om online-röstandet och Big Data-insamling är både personliga integriteten och valhemligheten i fara. När allt kommer omkring är olagligt skaffat persondata även olagligt att behandla, men intet hindrar det brottslingarna att sälja data vidare till ett företag som kan förädla data till sin nytta och därmed generera vinst. Även om Big Data är mycket gynnsam utgör det en risk för personlig integritet. Även det oförutsägbara kan bli förutsägbart.¹⁰⁸ Dunkelheten med datainsamling via webben betyder att det är svårt att veta när man är föremål för övervakning.¹⁰⁹

Utgångspunkten är meddelandehemlighetens okränkbarhet och anonymiteten när det gäller utövande av allmänna rösträtten (GL 10 § och 14 §). Men är det möjligt att knäcka en röstapparat eller brandmuren på valmyndighetens webbplats och olagligt börja snappa åt sig information om röstarna?¹¹⁰ Allt är möjligt, och speciellt när persondata är *nya oljan och digitala världens nya valuta*.¹¹¹ Internet har en sådan säregen egenskap att av allt vi gör i webben, både online eller offline, lämnar vi digitalt fotspår efter oss. Intresset i Big Data är sålunda stora bilden: information avslöjar individens mönster och beteende.¹¹²

---

¹⁰⁷ Ibid., s. 3.

¹⁰⁸ *Google Flu Trends* var ett verktyg som Google med hjälp av Google-sökningar (och algoritmer) försökte spåra influensaläget samt försöka spå vart influensan möjligtvis kunde sprida sig.

¹⁰⁹ Jungar 2016, s. 47.

¹¹⁰ "There are widespread concerns that many of these voting machines are vulnerable to hacking due to aging equipment and design flaws. Following reports of Russian interference in the 2016 election, lawmakers say local governments need to start switching to more secure technology." National Public Radio 2018.

¹¹¹ Kuneva 2009.

¹¹² Wasastjerna 2018, s. 375.

I slutändan är både omröstningsapparater och webbplatser för röstandet endast produkter – materiella och immateriella – och produkter är sårbara och kan manipuleras. På grund av denna svaghet löper större risker i internetvärlden jämfört med traditionella röstningsförfarandet.¹¹³ Ytterligare poängterar datasäkerhetsprofessionella att största säkerhetsrisken är människan själv. Det finns ingen teknik som ger skydd mot illvilligt fifflande om användaren själv är vårdslös.¹¹⁴

Det finns flera exempel från utlandet om cyberkriminellas lyckade intrång in i elektroniska valsystemen. I de flesta fall uppenbarar sig intrånget först efteråt. Tilltro till demokrati står på spel om valresultaten har hunnit bli bekräftade och det uppstår tvivel om att valutkomsten är ett resultat av manipulering.¹¹⁵ Finska Säkerhetskommittén har understrukit att inre säkerhet spelar i en central roll i genomförandet av allmänna val.¹¹⁶

3.6 E-DEMOKRATI OCH DIGITAL FÖRVALTNING

Grundläggande antagandet med en demokratisk regering är att förbättra medborgarnas socioekonomiska villkor på ett kostnadseffektivt sätt och att inverkan är icke-diskriminerande. Bästa sättet att garantera tillhandahållande av tjänster som positivt påverkar medborgarna är genom att se till att de har möjligheten att delta och dela sina idéer i frågor om ekonomi och utveckling som påverkar dem själva. Under 1990-talet började termer som ”electronic government” och ”digital government” dyka upp i akademiska och icke-akademiska litteraturen.¹¹⁷ Tekniska förändringar tvingar samhället att oavbrutet beakta grundläggande fri- och rättigheter i en digital förvaltning. *Elektroniska tjänster* definieras som tjänster som erbjuds, tillhandahålls eller begagnas via internet. Upptagandet av offentliga e-tjänster skiljer sig från kommersiella e-tjänster när det gäller komplexitet och

---

¹¹³ Politico Magazine 2019; Yle uutiset 2016; Yle uutiset 2017; Savon sanomat 2017.

¹¹⁴ Säkerhetskommittén 2017a, s. 12–18.

¹¹⁵ “A recent poll (2018) shows that 46 percent of the American electorate do not think their votes will be counted fairly, and about a third think it is likely that a foreign country will tamper with the results.” The New York Times 2018b; BBC News 2018c; The Guardian 2018a; Bannet – Price – Rudys – Singer – Wallach 2004.

¹¹⁶ Säkerhetskommittén 2017b.

¹¹⁷ Scholl 2010, s. 11.

långsiktiga förbindelser. Upptagandet och användningen av offentliga e-tjänster beror på många faktorer, såsom användbarhet, inneboende risker och förtroende.¹¹⁸

Myndighetens digitala förvaltning i Finland

År 2003 trädde i kraft lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003). Lagens syfte är att både främja uträttande av ärenden och göra behandlingen av ärenden smidigare och snabbare hos myndigheten (1 §).¹¹⁹ Elektronisk kommunikation förhastar uträttande av ärenden, underlättar dem och därmed ökar påverkningens möjligheter.¹²⁰ Tjänsterna som ställs till handa skall även vara ”högkvalitativa, lättillgängliga, smidiga, professionella och tillförlitliga”.¹²¹

Definitionen ”myndighet” inbegriper enligt lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) *offentliga organisationer*, det vill säga statliga, kommunala och andra offentliga institutioner. Begreppet *myndighet* har med grundlagsutskottets medverkan fått en mer vidsträckt innebörd än vad begreppet används i allmänt språk och lag. Detta innebär att till myndigheter räknas även sådana offentliga organisationer som inte har uttryckligen nämnts i offentlighetslagen.¹²² Dessa är bland annat kommunkoncerner och kommunens organ.¹²³ Den grundläggande strukturen i den offentliga förvaltningen består huvudsakligen av fyra distinkta och även juridiskt åtskilda enheter. Dessa är *statsförvaltningen*, *kommunala förvaltningen*, *indirekt offentlig förvaltning* (dvs. delvis privata och delvis offentliga organisationer som sköter offentlig förvaltning och utövar offentlig makt, såsom jaktvårdsdistrikten och skogsvårdsföreningarna)¹²⁴ och *europaisk förvaltning*.¹²⁵

Avseende datasäkerhet understryks följande i regeringens proposition till lag om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003):

---

¹¹⁸ Moraes – Meirelles 2017, s. 2.

¹¹⁹ Enligt lagens 1 § är myndigheten i detta sammanhang förvaltningen, domstolarna och utsködningsväsendet.

¹²⁰ RP 17/2002 rd, s. 22.

¹²¹ Ibid., 3.

¹²² Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999).

¹²³ Mäenpää 2016, s. 109.

¹²⁴ Riksdagen 2019.

¹²⁵ Mäenpää 2017, s. 193.

”Datasäkerhetskraven får dock inte överbetonas till exempel genom att kräva elektroniska signaturer i ärenden som annars kan skötas per telefon eller på något annat smidigt sätt. Allt för rigorösa datasäkerhetskrav kan leda till att man skapar vissa arbetsmoment i myndighetsverksamheten som gör processen långsammare och dyrare. Dessutom uppmuntrar man inte kunderna i sådana fall till att använda de nya kommunikationskanalerna.” (kursivering A.I).¹²⁶

I början av 2000-talet var internet mer oskyldigt än vad den är i dagens läge. Medborgarna skulle tappa hakan om yttrande av detta slag skulle offentligt kungöras av myndigheterna. Globaliseringen och den snabba tekniska utvecklingen har skapat nya utmaningar som medfört att skydd av personuppgifter betonas mer än tidigare. Personuppgifter är en grundläggande rättighet och kräver starkt dataskydd. Även om rätten till skydd av personuppgifter inte är en absolut grundrättighet, måste personuppgiftsbehandlingen ändå utformas att tjäna människorna, och i kollisioner vägas mot andra grundläggande rättigheter i enlighet med proportionalitetsprincipen.¹²⁷

E-förvaltningens mervärde i växelverkan

Tillkomsten av ICT har öppnat större möjligheter för ett effektivt deltagande på alla nivåer i samhället. På grund av den tekniska vinkeln i samband med användningen av ICT måste man dock överväga hur effektivt deltagandet är jämfört med den traditionella regeringsformen. Därav måste följande aspekter beaktas: 1) *tillgång* till tekniken; och 2) *färdigheter* för ett effektivt utnyttjande av den samt prissättningen för tekniska verktygen.¹²⁸ År 2001 publicerade OECD en handbok om medborgarnas deltagande i politiska beslutsfattande. Handbokens tydliga syfte är att ge praktiskt stöd och information åt statliga tjänstemän och beslutsfattare. Enligt OECD själv strävar handboken till att fylla det tomrum som sker i traditionella röstandet när många låter bli att rösta.¹²⁹ E-demokrati, som är ett resultat av elektroniskt deltagande genom till exempel e-röstning, är det bästa sättet att omsätta landsortens och glest bebyggda områdens samhällsliga deltagarmöjligheter.

---

¹²⁶ RP 17/2002 rd, s. 30.

¹²⁷ EPRF (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) (GDPR) 27.4.2016. Skäl 1, 4, 6 och 7.

¹²⁸ Nshimbi 2012, s. 11.

¹²⁹ OECD 2001.

Landsbygdsbefolkningen är lika viktig som stadsbefolkningen, och genom e-demokrati kan e-röstning tillämpas och eventuellt öka deltagandet under valperioder.¹³⁰

Regeringens uppgift, speciellt i en representativ demokrati, är att styra och stifta lagar. Råder ingen tvekan om det. Regeringen som högsta organet i samhället har en ledarroll och medborgarna förväntar sig att regeringen uppfyller det – därför röstar vi. Regeringen kan utöva makt på två sätt.

- 1) styra utan att beakta medborgarnas direkta bekymmer och bidrag. Detta alternativ väcker ofta misstankar hos medborgare och kan orsaka disharmoni i medborgare-stat förhållandet; eller
- 2) regera öppet och iaktta medborgarnas oro och insatser. Detta ger regeringen möjlighet att utnyttja mer omfattande informationsresurser för att utveckla bättre politik och vinna större förtroende och legitimitet. I Finland är medborgarinitiativen exempel på medborgardeltagande som fått positiv återkoppling.¹³¹

Teknologi och ICT har potential att stödja utvecklingen av elektronisk förvaltning, speciellt när saken berör informering, konsultering, deltagande eller uträttande av ärenden.¹³² I ett digitalt samhälle är tillgång till information en grundförutsättning. Tillgång till information betyder också att informationen ska vara lättillgänglig. I ett av biträdande justitiekanslerns avgörande (OKV/2092/1/2017) var det frågan om TE-tjänsters webbsidoras oklarhet och överlag frågan om hur besvärliga myndighetens webbplatser får vara. Biträdande justitiekanslern uppmärksammade att till god (e-)förvaltning hörs även att myndigheternas webbplatser ska vara lättbegripliga och användarvänliga.¹³³

Forskningar inom e-förvaltning har normalt lyft fram frågor i förgrunden om teknisk prestation och sociala resultat. Forskare fokuserar på myriader tekniska frågor som är förknippade med tillämpning av e-förvaltning för att få bra resultat: algoritmer, mjukvara och hårdvara som krävs för effektiva och ändamålsenliga tillämpningar. Andra

---

¹³⁰ Nshimbi 2012, s. 12.

¹³¹ ”Keväällä 2015 tehdyn kansallisen vaalitutkimuksen mukaan lähes 80 prosenttia vastaajista oli täysin tai jokseenkin sitä mieltä, että kansalaisaloite on edistänyt demokratian toimivuutta Suomessa.”, Christensen – Jäske – Setälä – Laitinen 2016, s. 63–65.

¹³² OECD 2003, s. 33.

¹³³ Justitiekanslerämbetet 2017.

forskningsområden inriktas på sociala resultat, till exempel effekter på beteenden, attityder, värderingar och åsikter hos en användare.¹³⁴

Designinsatsen för tillämpning av e-förvaltning är särskilt hög. Tillämpning av e-förvaltning kommer sannolikt att spela en viktig roll i hur användarna, dvs. *medborgarna*, upplever institutionernas demokratiska styre, hur de värderar ömsesidiga samspelet med de som förvaltar och de representanter som företräder medborgarna. Sådana erfarenheter kan påverka medborgarnas engagemang och förtroende för regeringen samt de demokratiska institutionernas allmänna livskraft. Därför bör reflektion om e-förvaltning från ett strategiskt projekteringsperspektiv inriktas på vilka typer av tillämpningar som bör utformas, vilka sorts mål som bör eftersträvas och vilka slags attribut dessa ansökningar bör ha.

E-förvaltningens framtid

Sipiläs regering (2015–2019) strävar att fram till år 2022 ska all kommunikation med myndigheterna ske i första hand elektroniskt (*Hallituksen linjaus: Digitaalisten palvelujen ensisijaisuus*).¹³⁵ Finländarna är relativt beredda att sköta sin kommunikation och sina ärenden med myndigheterna elektroniskt. Av hela befolkningen kommes 34 % ta tjänstekanalen *Suomi.fi* i bruk och 70 % kommes kanske ta den i bruk, även om endast 14 % av finländarna var medvetna om myndighetens ärendehanterings- och kommunikationstjänstekanalen *Suomi.fi*.¹³⁶ Ytterligare är ett nytt lagberedningsprojekt om förnyelsen av digitaliseringen av offentliga tjänster på gång: lag om informationshantering (fi. *Tiedonhallintalaki*). Lagens syfte är att effektivisera elektronisk överföring och utnyttjande av information mellan myndigheterna och medborgaren. Lagen skulle ersätta lagen om styrning av informationsförvaltningen inom den offentliga förvaltningen (634/2011), arkivlagen (831/1994), lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003) och lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999).¹³⁷ Ytterligare gjorde finansministeriet ett *digikommunförsök* åren 2016–2019 (fi.

---

¹³⁴ Carter – Belanger 2004.

¹³⁵ Finansministeriet 2018a.

¹³⁶ Statistikcentralen 2017.

¹³⁷ Finansministeriet 2018b.

Digikuntakokeilu).¹³⁸ Målet med programmet var att åstadkomma bevisbara kostnadsbesparingar och på samma gång främja förutsättningarna för ledandet av kundrelationer i kommunen genom att utnyttja digitalisering. Försökets resultat beträffande kostnadsbesparingar nådde inte det önskade resultatet och besparingarna förblev på oväsentlig nivå.¹³⁹

I utländsk rättslitteratur har det diskuterats om publicering av myndighetshandlingar och lagstiftning i elektronisk format. Det har argumenterats att användningen av internet för att sprida kunskap om lagstiftning och administrativ verksamhet i elektronisk format är inte ett problem så länge elektronisk publicering endast är en av flera metoder som används.¹⁴⁰ När elektronisk publicering används som ersättning för den traditionella metoden, skulle förekomsten av *digitala klyftor* kunna äventyra offentlighetsprincipen.¹⁴¹ Lagstiftning och myndighetshandlingar måste vara offentliga, både elektroniskt och i tryckt form, för att de ska respekteras.¹⁴²

Kopplingen mellan e-förvaltning och e-röstning

E-förvaltning är användning av ICT och internet för att befordra tillgängligheten och tillhandahållandet av alla delar av offentliga tjänster till medborgare, företag och andra intressenter. Å andra sidan *e-demokrati* definieras som användning av internet som ett medel att elektroniskt välja in politiska ledare och elektroniskt påverka på det allmännas beslutsfattande.

E-demokrati har två huvudmål. Första är att förse medborgarna med möjlighet till tillgång till information och kunskap om den politiska process, tjänster och möjligheter som finns tillgängliga. Det andra är att övergå från passiv myndighetsinformerande till aktivt medborgerligt deltagande.

---

¹³⁸ Finansministeriet 2019a.

¹³⁹ Finansministeriet 2019b.

¹⁴⁰ Passaglia 2016, s. 137.

¹⁴¹ Med digitala klyftan avses medborgaren som utesluts från elektroniska deltagarprocesser (eller dylikt) på grund av att de inte har tillgång eller möjlighet till (ny) teknik. Stanford University 2019; Närmare om digitala klyftan i Finland, se. kap. 4.4.

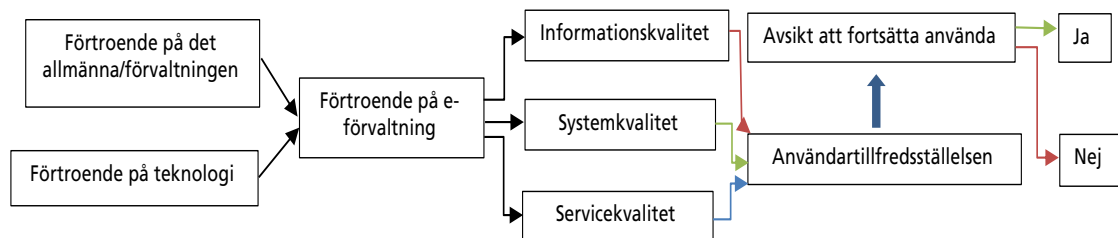
¹⁴² Passaglia 2016, särskilt s. 137–138.

De viktigaste kännetecknen för e-demokrati är:

- distribution av politisk information;
- e-röstning; och
- allmän elektronisk deltagande i beslutsfattanden.¹⁴³

Med att ett samhälles infrastruktur och förvaltning blir allt mer elektroniskt, är det naturligt och följdriktigt att samhället strävar att så långt som möjligt omvandla sina traditionella tjänster till e-tjänster, inklusive omvandla traditionella röstningsförfarande till e-röstningsförfarande – som är en biprodukt av e-demokrati.

Figur 1. Schema över kopplingen mellan e-förvaltning och individen.

¹⁴³ Abu-Shanab – Knight 2010; Thompson – Srivastava – Jiang 2009; Johnson 2007.

4 RÄTTSLIGA EFFEKTERNA BETRÄFFANDE E-RÖSTNING

I detta kapitel ska jag analysera e-röstandets rättsliga effekter med att stödja mig till i tidigare kapitlen framställda teorier.

Röstandet är en viktig del av statsförfattningen. En vallagstiftning som främjar medborgarnas aktiva politiska rättigheter och ett samhälle som aktivt sporrar medborgarna att delta i samhällelig verksamhet är energikällan i en stat. I ekonomin (och speciellt i företagsförvärv) talar man om *synergism*, dvs. samverkan mellan två eller flera faktorer som positivt påverkar en process på ett sådant sätt att den sammanlagda utkomsten blir större än vad den sammanlagda utkomsten vore individuellt processerat (*potentiering*).¹⁴⁴ Tanken bakom synergien är att synergieffekten uppstår genom köpprocessen. Synergipotentialen är relaterad till möjligheten att företagsförvärvarens rörelseresultat förbättras i samband med förvärvet jämfört vad företagen producerar separat. Synergi beskrivs ofta med ekvationen $2+2=5$. Denna ekvation illustrerar väl att samverkan mellan två eller flera företag kan bidra större mervärde till marknaden än vad de enskilt kunde.¹⁴⁵ Denna synergismekvation är – enligt min mening – lika överensstämmande angående val och röstande. Med individens och det allmännas samspel kan man uppnå synergifördelen. En form av denna *statsförfattliga synergism* är initiativen (invånarinitiativen och medborgarinitiativen).

Förr i tiden skedde omröstning offentligt. I antikens Aten var medborgarna antigen uppdelade på olika platser enligt sina åsikter (divisioner) eller angav sin röst genom att räkka upp handen. I det antika Rom måste väljarna gå fram till valförrättaren för att ange sin röst och valförrättaren skrev upp rösten i en tabell.¹⁴⁶ I dagens läge råder sluten omröstning och valhemlighet.

Politiska intresset är en grundpelare i samhället. Intresset för politik betyder i allmänhet intresse för sociala frågor och deras omsorg. Om en medborgare är helt likgiltig avseende politik, är medborgarens deltagande i samhällliga spörsmål osannolikt. Enligt år 2015

---

¹⁴⁴ NE Nationalencyklopedin AB 2019.

¹⁴⁵ Katramo – Lauriala – Matinlauri – Niemelä – Svennas – Wilkman 2013, s. 34–36.

¹⁴⁶ Krimmer 2012, s. 17.

rapport ”Demokratiindikatorer 2015” har medborgarnas intresse för politik under en tidsintervall som omspannar perioden 2003–2015 litet förbättrats. Åldersgruppen 18–24 var största gruppen i alternativen ”helt ointresserad” och ”endast litet intresserad”. I och för sig var skillnaden mellan följande åldersgrupper (25–34, 35–44, 45–54 och 55–64) endast 2–4 %.¹⁴⁷ Varje åldersgrupp kan ha sina egna motiv: orkande, anarkistisk avsmak för politik, fysiskt funktionshinder som inte möjliggör att ta sig till vallokalen, brist på intresse eller intresse men avsaknad politisk och samhällslig kunskap.

Det relativt nya ordet *e-demokrati* är ett bevis på att modern teknik börjar i stor utsträckning omfatta hela statsförvaltningen.¹⁴⁸ E-röstandet är en del av hela e-demokratimaskineriet. Men vad egentligen betyder e-demokrati? Enligt Australiens Viktorianska parlamentets undersökning är e-demokrati följande:

“The use of information communications technologies by individuals to extend their choices for thinking and acting as citizens, unrestricted by time and place, and culminating in greater collective freedoms under rule of law.”¹⁴⁹

E-demokrati har även definierats vara ett demokratiskt politiskt system där datorer och nätverk används för att utföra viktiga funktioner i den demokratiska processen.¹⁵⁰ Motiv för e-röstning kan enligt mitt förmenande förklaras på samma sätt som motiven för e-demokrati: begagna sig av teknik för att jobba smartare.¹⁵¹

4.1 SAMHÄLLELIG PÅVERKNING I FINLAND

4.1.1 Röstningsförfarandets grunder

Finlands första vallagstiftning trädde i kraft år 1906, *vallagen för storfurstendömet Finland*.¹⁵² Grundprinciperna för finska valsystemet befann sig orört i nära 90 år.¹⁵³

---

¹⁴⁷ Justititeministeriet 2015, s. 53, figur 3.2.

¹⁴⁸ I Estland tillhandahålls 99 % av samhällsservicen online. E-estonia 2019; Även Finland är på toppen i elektronisk förvaltning. Statistikcentralen 2014, Finansministeriet 2017b.

¹⁴⁹ Parliament of Victoria 2003, s. xiiv.

¹⁵⁰ Musial-Karg 2010, s. 76.

¹⁵¹ Zimmerman – Rolandsson 2008.

¹⁵² RP 48/1998 rd, s. 5.

¹⁵³ Ibid., s. 9.

Gällande vallagen stiftades år 1998 och är en harmoniserad, enhetlig lag som innehåller bestämmelser om riksdagsval, presidentval, kommunalval och Europaparlamentsval (Vallag 714/1998, 1 §). Kommunalval gällande landskapet Åland stadgas i landskapets lagstiftning (Självstyrelselag för Åland 1144/1991, 18 §, punkt 1 och 4). Innan vallagsreformationen grundade sig vallagstiftningen på fyra olika lagar: riksdagsmannaval (391/1969), lagen om val av republikens president (1076/1991) kommunala vallagen (361/1972) och lagen om val av företrädare för Finland i Europaparlamentet (272/1995). Rösträtten bestämdes innan grundlagsreformen år 2000 i flera olika lagar, Riksdagsordning 6 § 1 mom. (7/1928) och efter år 1995 grundläggande fri- och rättighetsreformationen i 1919 års regeringsform 11 §. Under år 1995 reformation höjdes kommunala röstningsrätten till grundlagsnivå, jämsides statliga rösträtten.¹⁵⁴ I dag bestäms om rösträtt och rätt till inflytande i Finlands grundlag 14 § under kapitel II, grundläggande fri- och rättigheter.

Jääskeläinen presenterar sju grundprinciper för genomförandet av val i Finland¹⁵⁵:

- 1) valen är direkta;
- 2) valen är proportionella;
- 3) alla har rätt till valhemlighet;
- 4) alla besitter en allmän och lika rösträtt;
- 5) varje röstberättigade måste utöva sin rösträtt personligen;
- 6) omröstningen måste ske framför en valförrättare; och
- 7) finska valsystemet är en kombination av person- och partival.

Det som e-röstandet potentiellt utmanar är *tredje, femte och sjätte principen*.

Enligt GL 2 § tillkommer statsmakten i Finland finska folket, som företräds av riksdagen (*representativ demokrati*) och (till demokratin hörs att) den enskilde, alltså medborgaren, har rätt att ta del i och påverka samhällets och livsmiljöns utveckling. Röstandet är allmänna sättet att påverka samhället. Om rösträtt och rätt till inflytande stadgas i 14 §, enligt vilken varje medborgare som fyllt aderton år har rätt att rösta i statliga val och folkomröstningar samt val till Europaparlamentet. Medborgare och i Finland

---

¹⁵⁴ RP 309/1993 rd, s. 65.

¹⁵⁵ Jääskeläinen 2010, s.9-10.

stadigvarande bosatta utlänningar har rätt att rösta i kommunalval och kommunala folkröstningar. Av det ovan sagda utesluts icke-medborgare från påverkning på statlig nivå.

Grundlagens 14 § föreskriver ytterligare att ”[d]et allmänna skall främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv.”. Rätten att delta i *övrig samhällelig verksamhet* och beslutspåverkan har ingen åldersbegränsning.¹⁵⁶ Detta korrelerar starkt med stadganden i grundlagens 6 § 3 moment, enligt vilken barn ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som berör dem själva. Barn får vara med att påverka, men på samma gång berör inte allmän röstning (18 år) eller invånarinitiativ (15 år) barn.

I Finland förrättas följande allmänna val:

- riksdagsval vart fjärde år (GL 24 §);
- presidentval vart sjätte år (GL 54 §, Vallag 127 §);
- kommunalval vart fjärde år (Kommunallag 410/2015, 15 §); och
- Europaparlamentsval vart femte år (Vallag 160 §).

Utöver allmänna val kan baserat på allmänna rösträtten även ordnas:

- statliga rådgivande folkomröstningar (GL 53 §); och
- kommunala rådgivande folkomröstningar (Kommunallag 24 §).

4.1.2 Förändringar i rösträtten i Finland

Allmän rösträtt har varit i kraft i statliga val från och med år 1906 och i kommunalval från och med 1917.¹⁵⁷ Krav för allmän rösträtt har ofta varit ålder och medborgarskap, men i vissa fall kunde rösträtten nekas, till exempel för yrkessoldater, omyndiga, i mantalslängden oregistrerade personer (fi. *henkikirjoitus*), fattiga och oförmögna skattepliktiga som inte kunnat betala skatt, både sjuka och fattiga som levde på bidrag, lösdriveri (fi. *irtolaisuus*) eller personer som förlorat medborgerliga förtroende (fi. *kansalaisluottamus*).

---

¹⁵⁶ RP 309/1993 rd, s. 66.

¹⁵⁷ Riksdagen 2013; Tarasti 2006, s. 26.

Oberoende långa listan som kunde ogiltigförklara rösträtten gjorde Finland historia med att ge rösträtt åt kvinnorna år 1907.¹⁵⁸

I riksdagsvalen 1907 var 45 % av befolkningen berättigad att rösta, dvs. över hälften av medborgarna hade inte rösträtt.¹⁵⁹ Av alla de som fick rösta var röstningsaktiviteten sammanlagt 70,7 %.¹⁶⁰ I riksdagsvalen 2015 var 4 463 333 personer röstberättigade, varav 70,1 % utövade sin rösträtt.¹⁶¹ Procentuellt har intresset att rösta under nästan 100 år hållits samma, även om invånarantalet år 1907 var omkring 2,6 miljoner och år 2015 omkring 5,4 miljoner.¹⁶²

Rätten att få rösta har underlättats betydligt under senaste hundra åren. Trots allt är det svårt att uträkna hur detta har påverkat på röstningsaktiviteten. Under denna 100 års tidsrymd har samhället betydligt ändrats. Läs- och skrivkunnigheten är toppen (99 %),¹⁶³ trafikförbindelserna har förbättrats och speciellt internets ankomst har underlättat hela omröstningsprocessen med avseende på information som är gratis tillgängligt online.

4.1.3 Medborgarinitiativ

Under perioden 1984–1995 skedde grundlagens delreformer vilket ledde till år 1995 grundrättighetsreform som innebar att ett nytt kapitel om grundrättigheter infördes i år 1919 regeringsform (94/1919). Senast under 1990-talet började det konstitutionella tänkandet få starkare fotfäste i rättsordningen. År 2000 grundlagsreformen var i princip en direkt fortsättning till 1980- och 1990-talens konstitutionella delreformer.¹⁶⁴ Finlands regeringsform reformerades fullständigt år 2000. Medborgarinitiativet infördes dock först tolv år efter grundlagsreformen år 2000. Medborgarinitiativet infogades år 2012 i de partiella grundlagsändringarna. Viktigaste orsakerna till ändringarna var överföringen av befogenheter på EU¹⁶⁵ och stärkandet av

---

¹⁵⁸ Justitieministeriet 2019a, speciellt s. 12–13.

¹⁵⁹ Tarasti 2006, s. 26.

¹⁶⁰ Justitieministeriet 2019b.

¹⁶¹ Ibid.; Statistikcentralen 2015, s. 2.

¹⁶² Statistikcentralen 2019; Tacitus.nu 2019.

¹⁶³ Utrikesministeriet 2008; The Washington Post 2016.

¹⁶⁴ Jyränki – Husa 2012, s. 40–50.

¹⁶⁵ RP 60/2010 rd, s. 7.

finska konstitutionens parlamentariska drag samt förbättra medborgarnas rätt till inflytande.¹⁶⁶

Finlands grundlag 53 § bestämmer om folkomröstning och medborgarinitiativ. Formerna för deltagande i Finland kan grovt delas i två kategorier: *direktdemokratiska instrument* och mer *informella former av medborgarkonsultering*.¹⁶⁷ Direktdemokratin ses inte som en motsättning till det representativa systemet utan snarare kompletterar det.¹⁶⁸ Med direktdemokrati har medborgarna möjlighet att frambringa lagförslag eller -ändringar till den politiska spelplanen.

Begreppet direktdemokrati kan ändå ibland användas för att beskriva nästan alla former av medborgardeltagande. Direktdemokratiska instrument i Finland är kommunalvalen, medborgarinitiativ och invånarinitiativ (Kommunlag 410/2015, 15 §; Finlands grundlag 53 §; och Kommunlag 23 §). Informella former av medborgarkonsultering är utfrågningar och diskussioner (fi. *keskustelu- ja kuulemistilaisuudet*).

Dock utgör initiativen ett ”undantag från huvudregeln”. Initiativen är ett påverkningsverktyg som inte har direkta effekter såsom allmänna val. Medborgarinitiativet har inte heller några bestämmelser om *stödhemlighet* (jämför *valhemlighet*). Då stödförklaringar samlas in och ärendet är oavslutat, får undertecknarens namn och övriga personuppgifter inte finnas tillgängliga för allmänheten (eller andra undertecknare). Stödförklararnas namn offentliggörs först efter att Befolkningsregistercentralen har kontrollerat krävda minimiantalet 50000 stödförklaringar uppnått (Lag om medborgarinitiativ 12/2012, 6 §, 9§, 12 §).¹⁶⁹ Stödförklararens uppgifter och behörighet kontrolleras genom att reda ut om personen är finsk medborgare och att stödet förklarats inom utsatt tid (sex månader räknat från dateringen på initiativet).¹⁷⁰

---

¹⁶⁶ GrUB 9/2010 rd, s. 2.

¹⁶⁷ Christensen – Jäske – Setälä – Laitinen 2016, s.12.

¹⁶⁸ Arbetsgruppen grundlag 2008 (2008), s. 34.

¹⁶⁹ Justitieministeriet 2019c.

¹⁷⁰ RP 46/2011 rd, s. 33–34.

Omsider har medborgaren skapat medborgarinitiativ om ändring av traditionellt röstningsförfarande till ett e-röstningsförfarande. Dock har medborgarinitiativen förfallit på grund av svagt stöd.¹⁷¹

4.2 ELEKTRONISKT RÖSTNINGSFÖRFARANDE

Elektronisk omröstning, eller e-omröstning, är en metod där val förrättas med elektroniska system. Elektronisk omröstning är en generisk term vari ICT (datorer, mobiltelefoner eller separata röstmaskiner) används i röstningsförfarandet. Omröstningsapparaten kan vara oberoende av datanätverk eller ansluten till ett datanätverk. Elektroniska omröstningsapparater som befinner sig i en vallokal är för närvarande den mest använda elektroniska omröstningsapparaten i världen.¹⁷²

Internetröstning betyder fjärröstning via datanät under okontrollerade omständigheter (fi. *etä-äänestäminen*, eng. *remote voting*).¹⁷³ E-röstning har presenterats som en lösning för den minskande tillväxten i demokratiskt deltagande. Hittills har e-röstandet använts på olika nivåer i omkring 20 länder.¹⁷⁴ E-röstning skulle även kunna förbättra funktionshindrades förmåga att delta i samhällelig påverkan, och eftersom röstandet måste ske personligen skulle e-röstandet kunna effektivt öka utövandet av rösträtten i val.

Teknologi i omröstningsförfarande är intet nytt. Mekaniska anordningar började ersätta fysiska röstsedlar redan på slutet av 1800-talet och användningen av hålkortssystemet för att registrera röster daterar sig till 1892.¹⁷⁵ Den första automatiserade omröstningsapparaten blev upfunnen och patenterad av Thomas A. Edison den 1 juni 1869, den s.k. elektrografiska röstregisterapparaten (eng. *Electrographic vote-recorder*).¹⁷⁶ I Finland gjordes det första experimentet med en elektronisk omröstningsapparat i Grankullas kommunval år 1972.¹⁷⁷ Tjugo år innan internet blev världsomfattande.¹⁷⁸ Ett

---

¹⁷¹ Medbogarintitiativ.fi 2018: VN/2580/2018, VN/5884/2018.

¹⁷² Ballotpedia 2019; Lifewire 2018.

¹⁷³ Se kap. 4.1, grundprincipslistan, punkt 6.

¹⁷⁴ European Parliamentary Research Service Blog 2019.

¹⁷⁵ Celeste – Thornburgh – Lin 2006, s. 34.

¹⁷⁶ Edison 1869, s. 1–2.

¹⁷⁷ Justitieministeriet 2017, s. 10.

¹⁷⁸ Se kapitel 1, fotnot 6.

av världens första moderna e-röstningsförfaranden i form av pekpanel (eng. *Touch panel*) prövades i Belgien år 1991.¹⁷⁹

I sin renaste form ersätter e-röstningen mänskligt arbete och sysselsätter i stället datorer och andra anordningar.¹⁸⁰ *Online-röstning* är en underkategori där internet används under valprocessen. Väljaren kan använda sig av en persondator eller en mobil enhet som är kopplad till statlig eller privat nätverk för att avge sin röst. Vissa länder, liksom Estland, använder sig av internetröstning i sitt demokratiska beslutsfattande,¹⁸¹ medan andra, såsom Finland eller Norge, har ryggat bakåt i elektronisk omröstning.¹⁸² Frågor om systemsäkerhet, farorna med hacking eller spoofing har diskuterats i stor utsträckning när det gäller e-röstning. Trots dessa frågor måste man också grundligt undersöka de rättsliga, och ofta konstitutionella, parametrar som reglerar omröstningen. Oberoende modern teknologi som finns tillhanda får utlandsfinländare för första gången rösta *per brev* i riksdagsvalet 2019 – inte via internet!¹⁸³

I en representativ demokrati utgör val grundstommen i beslutsfattandets politiska legitimitet. Denna legitimitet kan ifrågasättas om valdeltagandet och andra former av bindande medbestämmande är låga. Lågt valdeltagande kan ses som ett tecken på att medborgarna antingen känner sig avfärdade eller inte väl företrädade. Det kan leda till en spricka mellan väljarna och politikerna, en klyfta som utvecklas mellan dem som innehar makten (medborgaren) och dem som företräder dem (representaten).¹⁸⁴

---

¹⁷⁹ González 2012, s. 200.

¹⁸⁰ RP 14/2006, s. 5–6.

¹⁸¹ Valimised 2019a.

¹⁸² Justitieministeriet 2017; Institut för sumfunnsforskning 2012.

¹⁸³ Justitieministeriet, Möjligheten för medborgare i andra medlemstater i EU att rösta i Finland 2019; Finlands ambassad, Stockholm 2019.

¹⁸⁴ Finlands grundlag 2 § 1 moment: Statsmakten i Finland tillkommer folket, men statsmakten i Finland företräds av riksdagen.

Finlands grundlag bestämmer inget om sättet att rösta, endast vem som är beviljad behörigheten att få rösta och i vilka tillfällen (14 §). Dock de krav som måste sättas ut för e-röstande för att den ska uppfylla både demokratiska och konstitutionella kriterium är följande:

- valhemligheten måste tryggas;
- antingen färdigt formulerade eller öppna elektroniska valsedlar; och
- säker överföring av rösten till databasen.

Risken är bäst förstådd i tre delar. För det första finns det *svagheter*: brister som gör information föremål för stöld, ändring eller förstörelse. Sårbarheter kan härröra från hårdvara, programvara, processer och på vaksamhet hos valpersonalen. Sedan finns det *faktiska hot*: illasinnade stater, hacktivisterna och andra icke-statliga organisationer med förmåga att utnyttja dessa sårbarheter. När sårbarhet och faktiska hot möter varandra uppstår slutligen *konsekvens*: den oönskade katastrofala följden som illasinnade aktörer drar nytta av.¹⁸⁵

Val är ett logistiskt utövande, och införandet av elektroniska omröstningssystem gör vallogistiken ännu mer komplexa. Som tidigare diskuterats är ett framgångsrikt genomförande av elektronisk omröstningsteknik beroende av ett brett antal variabler som fungerar tillsammans. För att detta ska ske behövs - först och främst - effektiv planering, effektiv förvaltning och beaktning av grundrättigheterna. I Norge beslöt regeringen år 2008 att genomföra pilotprojekt på internetröstning under lokala valen i september 2011. Trots denna förlängda tidsram var projektgruppen fortfarande tvungen att arbeta mycket hårt för att få igång omröstningssystemet i tid för pilotprojektet.¹⁸⁶ På grund att pilotprojektet inte lyckades som förväntat slopades tanken om e-röstning (bl.a. för att inte äventyra grundrättigheter i införandet av val).

---

¹⁸⁵ Mook – Rhoades 2018, s.10.

¹⁸⁶ Institutet för samfunnsforskning 2012.

4.2.1 Lagligheten av e-röstning

Staten, dvs. *myndigheten*, ordnar val och har då skyldigheten att säkerställa säkerheten. Staten är förpliktad både på grundlagsnivå (6 §, 10 §, 14 § och 22 §) att grundläggande rättigheterna till personlig integritet tryggas och att jämlikhet bibehålls när människorna utövar sin samhällseliga deltagarrätt, även i elektroniska uträttanden.

Varje fysisk anordning uppkopplat till internet - mobiler, tabletter, laptop, skrivare eller kamera - representerar potentiellt angreppssätt eller genväg till datanätverket.¹⁸⁷ En bra cybersäkerhetsplan kontrollerar tillträdet in och ut på alla anordningar. Nätverk är ett system med fysisk hårdvara, digital programvara och anslutningar. Alla delar av nätverket kan bli måltavlor för fientliga attacker. Nätssäkerhet omfattar allt från hur anordningar kommunicerar med varandra till användning av molntjänster för datalagring.¹⁸⁸

När man överväger användningen av elektronisk omröstnings- och rösträkningsteknik måste tekniken vara förenlig med ett lands befintliga konstitutionella och rättsliga ramar. Ytterligare måste nya lagbestämmelser utarbetas för att kontrollera valprocesstekniken. Det kan mycket väl vara så att den befintliga rättsliga ramen (fi. *oikeudellinen kehys*, eng. *legal framework*) hänvisar till fysiska valsedlar och valurnor och sättet hur valsedlarna ska räknas. I Finland har det i vanlig lag stiftats och ordagrant formulerats att röstandet ska göras på ett (fysiskt) vitt papper som ska stämpas med en valstämpel innan röstsedeln fälls i valurnan (Vallag 51 § och 52 §). Som tidigare diskuterats kan lagar snabbt bli föråldrade. Därför är grundlagen medvetet formulerat mer allmänt än en vanlig lag. Grundlagen är således så generell som möjligt så att man med vanlig lag kan flexibla förbättra infrastrukturen, till exempel om vallagen moderniseras att gälla e-röstning.

Den rättsliga ramen för val måste ses över för att avgöra om användningen av elektronisk omröstnings- eller rösträkningsteknik är förenlig med lagen. Det är mycket troligt att om röstande med fysiska valsedlar har tidigare använts så är lagarna troligtvis formulerade på ett sådant sätt att användning av teknik är försvårat, om inte till och med förhindrat. Delar av lagstiftningen som kräver ändring måste identifieras och lämpliga ändringar måste

---

¹⁸⁷ The Economic Times 2017; The Guardian 2018b.

¹⁸⁸ Mook – Rhoades 2018, s. 28–32.

antas innan ett försök eller full användning av elektronisk omröstning och rösträkningsteknik kan genomföras. Följden av att inte göra detta kan leda till ogiltigförklaring av alla val som hållits med elektronisk röstning eller rösträkningsteknik.¹⁸⁹

Ett fall av detta slag tog plats i Österrike i delegationsval vid Österrikiska studentkåren (*Österreichische Hochschülerinnen- und Hochschülerschaft*). I fallet hade Österrikiska vetenskaps- och forskningsministeriet (*Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung*) ordat en möjlighet att jämsides traditionellt röstande kunna rösta elektroniskt via nätet. Dock för att rösta måste personen först identifiera sig. På grund av detta överklagade Österrikiska studentkåren till grundlagsdomstolen att e-röstningsförfarandet inte var i enlighet med Österrikiska grundlagen och därför stred mot grundläggande rättigheten till fria och hemliga val samt rätten till skydd av personuppgifter. Österrikiska grundlagsdomstolen konstaterade att fastän själva sättet, alltså elektronisk röstning, inte var i strid med österrikiska grundlagen ogiltigförklarade domstolen valen på grund av att e-röstningsförfarandet inte kunde trygga grundläggande rättigheter till hemliga val och skydd av personuppgifter.¹⁹⁰

År 2008 genomfördes i Finland ett prov på elektronisk omröstning i tre kommuner, Högfors, Grankulla och Vichtis.¹⁹¹ Röstningen skedde elektroniskt i vallokalen på valdagen. Fjärrröstning (t.ex. hemifrån) var alltså inte möjligt. Röstningsapparaten var ansluten till internet via en server som valmyndigheterna uppehöll. Apparaten överförde rösten till elektroniska valurnan. Personidentifieringen skedde med ett ID-kort med vilken maskinen hämtade identifikationsuppgifterna till röstningsapparaten. Under valdagen uppkom problem i själva röstningsapparatus mjukvara, och till följd av detta tog vissa röstarna bort sitt ID-kort från röstningsapparaten innan rösten hunnit registreras i röstningsapparaten.¹⁹² Rösten registrerades inte, men röstningsapparaten tillät heller inte

---

¹⁸⁹ T.ex. RP 14/2006 rd, *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av vallagen*.

Propositionens huvudsyfte var möjliggöra elektronisk röstning som provkördes i Grankullas, Vichtis och Högfors kommunalval. Försöket med e-röstning misslyckades.

¹⁹⁰ Pentz 2012; Austrian Constitutional Court, V 85/11 et. al. 2011.

¹⁹¹ Statistikcentralen 2009.

¹⁹² Justitieministeriet 2017.

röstaren avge sin oregistrerade röst på nytt. På grund av dessa fel beslöt Högsta förvaltningsdomstolen att nya val måste utlysas.¹⁹³

Den estniska lagstiftningen ger medborgarna en möjlighet att rösta via internet. Den estniska internetröstningen har en sådan originell egenskap som ger röstaren möjlighet att ändra sin röst så många gånger hen vill ända fram tills tidsfristen för röstandet löper ut. Den senaste som en röstat på förblir den slutliga.¹⁹⁴ I traditionella pappersröstandet har medborgaren endast en möjlighet: välja sin kandidat och rösta på den – klappat och klart.

Utformning av e-röstningsförfarande

Men i stället för att bara ta upp frågor om valsystem som skulle kunna vara oförenliga med användning av elektronisk omröstningsteknik, vore det lämpligt att genomföra en omfattande översyn av relevant lagstiftning för att säkerställa att alla aspekter av användning av elektronisk teknik i ett lands val är lagliga, uppdaterade och lämpligt reglerade. Översynen kan också omfatta frågor som öppenhetsmekanismer, säkerhetsmekanismer, certifieringskrav och revisionskrav. Det kan också vara relevant att se över annan lagstiftning som kanske inte är direkt knuten till vallagsstiftning, till exempel lagstiftning som berör ICT, förvaltningen, strafflagstiftning, datasäkerhet och personuppgiftsskydd samt offentlig upphandling.¹⁹⁵ All lagstiftning kan påverka den rättsliga ramen för användning av e-röstning och kan kräva ändring i lagstiftningen för att möjliggöra användningen ibruktagandet av e-röstning.

Alltså en balans måste skapas i lagstiftningen som möjliggör elektronisk röstning; på en liknande detaljnivå som vallagen om fysiska röstsedlar och röstningsförfarandet måste ingå i lagstiftningen beträffande e-röstning. Som redan tidigare konstaterats är grundlagen generellt utformad. För sin del stiftas de grundliga bestämmelserna med

---

¹⁹³ 9.4.2009/899 HFD:2009:39.

¹⁹⁴ Valimised 2019b.

¹⁹⁵ Information- och kommunikation är allmänt utbredd och flera lagar måste tas i beaktan; dataskyddslagstiftning: GDPR och nationella dataskyddslagen (1050/2018); Strafflagen (39/1889); Lag om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003); Lag om tjänster inom elektronisk kommunikation (917/2014); lag om registerförvaltning (166/1996); Lag om offentlig upphandling och koncession (1397/2016) m.fl.

vanlig lag som på samma gång är flexiblarre än grundlagen att reagera på tekniska förändringar.

Om det krävs rättsliga ändringar för att använda elektronisk omröstningsteknik är det klokt att inleda processen med att göra rättsliga ändringar så tidigt som möjligt, eftersom processen, som vi alla vet, kan ta lång tid.¹⁹⁶ Detta kommer att ge tillräckligt med tid för att utveckla och ändra lagstiftningen på ett sätt som inbegriper både medborgare och politiker. Minst lika viktigt som en översyn av lagen är den process genom vilken den behandlas. En öppen och allomfattande process för att diskutera eventuella rättsliga ändringar i dessa frågor är avgörande för att vinna allmänhetens förtroende och nå en överenskommelse med potentiella valmöjligheter om de nya reglerna beträffande vallagstiftningen. Viktigheten av en transparent och allomfattande tillvägagångssätt kan aldrig överskattas.

Vid ett minimum ska e-röstandet vara minst lika säkert och tillförlitligt som traditionellt pappersröstande. E-röstning kan införas för att underlätta ”tillgång till valurnan” och vara angenämt för en person som har svårt att delta i traditionell omröstning. Elektroniskt röstningsförfarande kan t.ex. utvidgas att till en början gälla funktionshindrade personer, om inte till och med frihetsberövade¹⁹⁷. Dessa beslut kan innebära att man tar hänsyn till kostnadseffektiviteten, överlaga effektiviteten och jämlikheten bland röstarna. Den rättsliga ramen bör behandla e-röstning som motsvarigheten att rösta per post¹⁹⁸. Att ha e-röstandet jämsides traditionella röstningsförfarandet kan få väljare som inte litar på e-röstande, eller som inte känner sig bekväma bland teknologi, att förlita sig på traditionella röstningsmetoden för att känna att sina i grundlagen tryggade grundläggande rättigheter förverkligas och att deras förtroende på röstandet bevaras.¹⁹⁹

---

¹⁹⁶ Se kapitel 4.2, sista stycket, tidskrävande processen i Norges pilotprojekt.

¹⁹⁷ Se mer om fångars rösträtt i rättsfallet *Moochan and Gillon v. the United Kingdom* (2015) i kapitel 2.3, underrubrik Europadomstolens praxis.

¹⁹⁸ Justitieministeriet 2019d.

¹⁹⁹ Schwartz – Grice 2013, s. 305–306.

Principen om icke-diskriminering av uträttande av ärenden i elektronisk format

I rättslitteratur har det diskuterats om *principen om icke-diskriminering av uträttande av ärenden i elektronisk format* som utgör grunden för den godtagbara funktionen i den elektroniska miljön (fi. *sähköisen muodon syrjimättömyyden periaate*). Principen är att främja utvecklingen av informationssamhället i e-handel och uträttande av ärenden elektroniskt hos förvaltningen eller i andra elektroniska miljöer. Utan principens existens skulle exempelvis inte åtgärder i e-förvaltningens utveckling vara möjliga. Enligt principen (och rättslitteraturen) borde ärendeuträttande i elektronisk format inte hindras i onödan av lagstiftaren eller av restriktiv tolkning.²⁰⁰ Till följande uppstår frågan: är medborgarens röstande i val jämförbart med ett uträttande av ärende hos myndigheten? Kan denna digitala princip tillämpas på e-röstande för att främja informationssamhället?

4.2.2 Hållbarhet

Beträffande val och röstning måste hållbar utveckling tas i beaktan. Enligt FN:s världskommission betyder *hållbar utveckling* ”en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”. Hållbar utveckling byggs på de sociala-, miljö- och ekonomiska dimensionerna.²⁰¹

Elektroniska omröstningssystemet leder till att val genomförs mekaniskt på ett annorlunda sätt än traditionella pappersbaserade systemet. Skillnaderna kan erbjuda många fördelar vid val men kan också medföra många nackdelar. Den vikt som fästs vid fördelarna av att använda e-röstning kan variera från land till land. I Estland är motivet blanda annat på allmän nivå modernisera röstningsförfarandet²⁰² medan Finlands huvudsakliga motiv för ibruktagandet av e-röstning kan vara att sporra unga att rösta²⁰³ samt underlätta röstningsförfarandet bland rurala områden²⁰⁴.

---

²⁰⁰ Voutilainen 2009, s. 180; Laine – Ponka 2003.

²⁰¹ FN-förbundet, UNA Sweden 2019.

²⁰² E-estonia 2017; BBC News 2005.

²⁰³ Tekniikka&Talous 2016.

²⁰⁴ Yle uutiset 2015.

Användningen av e-röstning kräver flera olika färdigheter, såsom rekrytering av personal med lämplig teknisk kompetens. Myndigheterna kommer också att behöva upplysa medborgaren om alla förändringar i omröstningsprocessen, vilket är en betydande organisatorisk utmaning. Valledningsorganet kommer att behöva hantera förändringen från det befintliga systemet till användningen av den nya omröstnings- och räkningstekniken. Att hantera sådana förändringar är ett enormt projekt i sig. Det kommer att krävas en realistisk bedömning av de organisatoriska utmaningar som är förknippade med genomförandet av omröstnings- och rösträkningsteknik och som kan påverka det slutliga beslutet om huruvida tekniken ska antas.

Även om begagnandet av teknologi i röstningsförfarande är genomförbart, och kanske t.o.m. önskvärt, måste också lagkonstruktionen vara hållbar på lång sikt. Det finns ett antal bidragande faktorer till den långsiktiga hållbarheten i genomförandet av elektronisk omröstning och rösträkning, såsom finansiella aspekter, projektförvaltning och personallarrangemang. Som sagt är röstandet en grundläggande rättighet och det allmänna är aktivt förpliktad att se till att dessa rättigheter tillgodoses (GL 14 § och 22 §). En beaktan från endast ekonomiska perspektivet vore (speciellt i detta fall) fördömligt, om inte oacceptabelt.

Införandet av elektroniska system är vanligtvis en dyrbar procedur med hänsyn till implementering, systemuppdatering, uppehåll- och skyddsåtgärder, personalutbildning och potentiella oenigheter med tjänsteproducenten och -leverantören som kan leda till utbyte av hela systemet.²⁰⁵ Uppskattningen av totala kostnaderna för genomförande av ett så pass omfattande system är inte lätt. Även om en betydande del av dessa kostnader ingår i nyinvesteringen finns det många löpande kostnader som måste täckas. En fullständig uppskattning av de kostnader som uppstår under de elektroniska omröstningsmaskinernas livscykel måste beaktas i beräkningen av den finansiella hållbarheten för tekniken. Å andra sidan är e-röstandet ett bra sätt att främja ansvarstagandet för miljön eftersom fysiska röstsedlarna blir papperssopor i slutändan.²⁰⁶

---

²⁰⁵ Celeste – Thornburgh – Lin 2006, s. 96–105.

²⁰⁶ Finlands grundlag 20 § 2 moment: ”Det allmänna skall verka för att alla tillförsäkras en sund miljö och att var och en har möjlighet att påverka beslut i frågor som gäller den egna livsmiljön.”

4.3 JÄMLIKHETEN I VALLOKALEN OCH DELAKTIGHET

4.3.1 Funktionshinder²⁰⁷

Historiskt (och samtida) har personer med funktionsnedsättning uteslutits från att utöva sina mänskliga rättigheter, däribland rätten till politiskt deltagande.²⁰⁸ Mänskliga rättigheterna är universella, dvs. de tillhör alla. Människor med funktionsnedsättning har rätt till samma mänskliga rättigheter som alla andra. Men ofta begränsas personens samhällsreliga deltagande av fysiska eller sociala hinder.

Funktionsnedsättning leder oss till hjärtat av mänskligheten och till kvintessensen av de mänskliga rättigheterna. De flesta människor upplever funktionsnedsättning någon gång i sitt liv: en bruten fot, influensa eller magknip. Funktionsnedsättning leder ofta till beroendeskap av andra människor och teknologi. Frukten för beroendeskap och brist på självständighet kan vara enorm hos vissa människor.²⁰⁹ Följden av människor som lider av funktionsnedsättning driver samhället att överväga vad vi menar med *jämlikhet* och *mänskliga rättigheter*.

Funktionsnedsatta personers rätt till politiskt deltagande kan bli hindrad av olika skäl. Brist på tillgänglig transport eller brist på tillgång till information, såsom deltaganden i offentliga möten. För små vallokaler och stora rullstolar eller röstlådor placerade på höga bord är också hinder.²¹⁰ Val bör vara så pass inkluderande som möjligt – både för röstaren och för personer som kandiderar. Delaktighet hänger nära samman med rösträtten och rätten att kandidera, liksom samhällets skyldighet att trygga dessa rättigheter. Det bör inte finnas någon diskriminering mot någon grupp när det gäller rösträtt eller användning av den.

---

²⁰⁷ "Funktionshinder är den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen.", "Funktionsnedsättning är en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga.". Socialstyrelsen 2019.

²⁰⁸ World Health Organization 2011.

²⁰⁹ Soteriofobi: rädslan att bli beroende av någon annan (eng. *Soteriophobia*).

²¹⁰ Lord – Stein – Fiala-Butora 2014, s. 117–118.

Rösträtten är nära kopplat till *individens resurser*, till exempel socioekonomiska statuset, färdigheter och förmågor som stödjer deltagande samt tidskrav för deltagandet. Som resurser räknas utgångspunkterna i barndomshemmet, personens egna hälsotillstånd och sociala nätverk. Enligt utomlands genomförda forskningar är grunden för motivation för röstande:

- social tillit i institutioner och andra människor;
- tillfredsställelse med demokratins funktion; och
- den upplevda medborgarkompetensen, dvs känslan av eget inflytande på politiken och systemets förmåga motta medborgarnas synpunkter, intresse och kunskap om politik.²¹¹

Artikel 39 i Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna garanterar alla EU-medborgare rösträtt och valbarhet till Europaparlamentet. Även om personer med funktionsnedsättning är beaktade i finska lagstiftningen, förefinns fortfarande utmaningar.²¹² Den 10 juni 2016 ratificerade Finland FN:s konvention och fakultativa protokoll om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD). Konventionens syfte är att trygga funktionsnedsattas mänskliga rättigheter, grundläggande friheter och främja respekten för människovärdet. Konventionens allmänna principer är respekt, icke-diskriminering, lika möjligheter, tillgänglighet och jämlikhet.²¹³ Möjlighet till politiskt deltagande är kvintessensen i ett demokratiskt samhälle. Konventionens artikel 29 uttrycker explicit att konventionsstaterna ska garantera att personer med funktionsnedsättning har lika möjligheter i politiska deltagandet. Finland som konventionsstat är för det första bunden till konventionen och för det andra är det allmänna förpliktad att garantera att alla individers rösträtt och allmänt deltagande tillgodoses (GL 22 §).

Digitaliseringen påverkas allas liv, men hur påverkar digitaliseringen till sist och slut funktionsnedsattas möjligheter att vara delaktiga i digitaliserade samhället? Införandet

---

²¹¹ Wass – Borg 2016, s. 177–181.

²¹² Kommunens brister i vallokalen påpekas i justitieombudsmannens beslut beträffande funktionsnedsattas möjligheter till röstade. Se mer Riksdagens justitieombudsman 2017 (EAOK/2164/2017); Riksdagens justitieombudsman 2018, s. 73–74.

²¹³ FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll, artikel 3.

av internetröstning för funktionsnedsatta kan vara ett motiv för förbättringen i röstningsförfarandet bland funktionsnedsatta.

I Sverige publicerade föreningen Begripsam²¹⁴ år 2018 en undersökning där 771 deltagare med olika funktionsnedsättningar yttrade sin erfarenhet om hur de upplever användandet av internet. Undersökningen syftade med ”användning av internet” till vardagliga aktiviteter, såsom att köpa biljetter via internet, använda Mobilt Bank-ID, e-handel via en webbutik och användning av e-legitimation. Enligt undersökningen upplevde i snitt 60 % av både män och kvinnor internet som lättanvändbar. Alltså nästan bara varannan funktionsnedsatt person upplevde internet lättillgänglig. Dock påverkar i hög grad individens *sort av funktionsnedsättning* individens egen förmåga att agera: ju gravare funktionsnedsättningen var, desto svårare upplevdes internet (77 % av personerna med ADD upplevde internet lätt och endast 37,5 % av personerna med språkstörning upplevde internet lätt²¹⁵).²¹⁶ Problemet är inte endast nordiskt, utan globalt. Till exempel i Australien har funktionsnedsatta svårigheter att anpassa sig till digitala samhället och anamma digitaliseringen.²¹⁷

4.3.2 Åldersgräns

I grundlagen är medborgarinitiativrätten och allmänna rösträtten bunden till 18-års ålder och finskt medborgarskap. Undantag är dock kommunala invånarinitiativet. Enligt 25 § i kommunallagen (410/2015) kan kommuninvånare som fyllt 15 år ta initiativ till en (kommunal)folkomröstning.

Varför åldern att rösta är just 18 år i allmänna val och Europaparlamentsval samt medborgarinitiativ är rent ett politiskt beslut – likaså beträffande ändringen av gränsen för

---

²¹⁴ ”Projektet Begripsam var ett treårigt projekt finansierat av Arvsfonden, och drevs av Dyslexiförbundet, Riksförbundet FUB samt Autism- och Aspergerförbundet. Under projektiden arbetade deltagarna bland annat med att ta fram en ny standard för kognitiv tillgänglighet. Det arbetet fortsätter både föreningen och Begripsam AB med.” Begripsam består av en ideell medlemsförening och ett bolag.
<http://www.begripsam.se/foreningen-begripsam/>

²¹⁵ Begripsam 2018, s. 16.

²¹⁶ Ibid., s. 82–84.

²¹⁷ Thomas – Barraket – Wilson – Cook – Louie – Holcombe-James – Ewing – MacDonald 2018.

rösträttsåldern till 16 år.²¹⁸ Gränsen för rösträttsålder har ändrats flera gånger: år 1944 sänktes rösträtten från 24 till 21; år 1969 från 21 till 20; och år 1972 från 20 till 18. Men motstridiga tankar råder om sänkandet av rösträttsåldern från 18 till 16. Få internationella exempel på effekter existerar och som motargument har ställts att en 16-åring är ännu inte tillräckligt mogen för att rösta. En 16 årig är likaså okunnig om politik. Ytterligare har det påståtts att unga vore benägna att rösta in både kändisar och extremister, vilket kunde medföra oönskade konsekvenser.²¹⁹

4.4 RÖSTANDET I EN RÄTTSSTAT

En rättsstats grundkonstruktion är att (all) utövning av offentlig makt ska basera sig på lag och att all offentlig verksamhet ska noggrant iaktta lag (GL 2 §, 119 § och 124 §). I ett demokratiskt och grundläggande rättigheter-respekterande samhälle är individen skyddad mot godtycklig utövning av offentlig makt. Enligt Thomas Hobbes indelas individens moraliska kapacitet i två grupper: rättighet (*ius*) och lag (*lex*). *Rättighet* ger varje individ rätt att handla enligt sin egen vilja och omdöme, med *lag* reglerar beteendenormen om hur individen får handla (eller t.o.m i vissa länder *ska* handla²²⁰).²²¹ Som jag tidigare behandlat i kapitel 2.3 beträffande begränsning av grundläggande rättigheter, ska en (rätts)stat inte onödigt eller godtyckligt begränsa grundläggande fri- och rättigheter. En beteendenorm som staten utsatt kan begränsa villigheten att rösta i speciellt e-röstning, eftersom elektronisk övervakning är betydligt enklare än traditionell, mänsklig övervakning samt att elektronisk övervakning kan lätt ske med hjälp av e-röstning. Jag följer upp med ett hypotetiskt exempel. Vid anmälan till röstning kan: 1) individens ID bli registerad i en databas när; 2) individen väljer sin kandidat på e-röstningsapparaten (som i smyg bokför den valda kandidaten); och 3) som till sist kopplar

---

²¹⁸ Justitieministeriet 2010, s. 55.

²¹⁹ Ibid. S. 55–56.

²²⁰ Chen – Cheung 2017. Kina började rangordna sina medborgare baserat på sociala poäng (eng. *Social Credit System*). Uppfyller medborgaren inte tillräckligt bra den önskvärda ideala förebilden kinesiska staten fastställt, får medborgaren mindre sociala poäng och därmed faller i rangsystemet och kan bli bestraffad med flyg- och reseförbud. Detta är ett direkt sätt att godtyckligt tvinga medborgarna till ett visst beteendenorm. Se även, ABC News 2019; Reuters 2018. Se även kap. 3.2 – farhågor – stycke ”övervakning” och ”profilering”.

²²¹ Höög 1999, s.41.

ihop individen med valda rösten.²²² Slutresultat: viljan att göra sak A finns men lagen tvingar göra sak B.

En ideal rättsstat lever upp till dess namn om den uppfyller fyra kriterier:

- (i) rättslighet;
- (ii) rättstrygghet;
- (iii) rättssäkerhet; och
- (iv) rättstillgänglighet.²²³

Röstandet, och valkampanj, är en form av yttrandefrihet där det sprids och tas emot information, åsikter delas och andra meddelanden förmedlas. Om denna grundläggande fri- och rättighet bestäms i Finlands grundlag 12 § som tryggar allas rätt till yttrandefrihet samt indirekt förbjuder aktioner som kan hindra denna frihet. Yttrande kan ha många olika former: muntlig kommunikation, kommunicera i form av nedtecknandet av bokstäver på ett brev eller icke-verbal kommunikation som att vänligt vinka med handen eller stirra ilsket på sin fiende.

Även om yttrandefrihet är en grundrättighet kan yttrandefrihet bli föremål för begränsning.²²⁴ En och samma grundrättighet har ofta en *dubbelriktad effekt*: en skyldighet att avhålla sig från något och en aktiv skyldighet att främja något. I detta sammanhang fungerar GL 14.4 som ett utmärkt exempel. Enligt den nämnda lagen har det allmänna (bokstavli- gen) en *aktiv* skyldighet att främja den enskildas grundrätt att delta i samhälls- verksamhet, å andra sidan en skyldighet att avstå från handlingar som kan begränsa denna grund- rättighet, dvs. förbli *passiv* (ytterligare med medverkan av GL 22 §).

Electronic Frontier Finland Ry (EFFI) är en finsk förening vars mål är att försvara (finska) medborgarnas elektroniska rättigheter och är en motståndare till speciellt e-röstning. EFFI påpekar att e-röstandet inte kan trygga valhemligheten samt tillförlitligheten av röstresultaten.²²⁵ På europeisk nivå som kör för samma agenda är föreningen European

---

²²² Se kap 3.5, ”Dunkelheten med datainsamling online betyder att det är svårt att veta när man är föremål för övervakning”.

²²³ Spaak 2005.

²²⁴ Gardbaum 2011, speciellt s. 387–403; Stone 2011, speciellt s. 411–412.

²²⁵ Electronic Frontier Finland (EFFI) 2019.

Digital Rights (EDRi).²²⁶ Som vi redan vet används internet till både gott och ont. Därför är det blåögt att inte erkänna e-röstningens risker.²²⁷ Förr eller senare kommer valsyste- met högst sannolikt att bli digitalt – det är bara en tidsfråga, och motsättning finns.²²⁸ Men lagstiftningen är styv, och mänskliga fri- och rättigheter är som tur ännu styvare, och därför är det ytterst viktigt att först forska sig fram till ett system som garanterar de grund- läggande fri- och rättigheterna och först därefter börja utföra.

Beträffande internet och internetröstning har det i vetenskaplig litteratur tagits upp en så kallad *digital klyfta*. Med den digitala klyftan avses att vissa grupper exkluderas från in- formationssamhället.²²⁹ Speciellt landsbygdsgruppen och invandragrupper.²³⁰ Men å andra sidan har 94 % av finländare personligt skaffat internetuppkoppling, så den digitala klyftan torde vara tämligen låg.²³¹

Hållbarhet (enligt FN) betyder att tillfredsställa kommande generationers behov. Angå- ende e-demokrati har modernisering av traditionell förvaltning till e-förvaltning varit konsekvent med tidsföljden och världens förändrande. Som tidigare konstaterat används internet i Finland av nästan alla. Användning av internet på daglig nivå är 98–99 % av ål- dersgruppen 16–44. I åldersgruppen 45–54 är dagliga internetanvändningen 91 %.²³² Men angående e-röstande, och speciellt internetröstning som är föremål för menings- skiljaktigheter, betyder inte hållbar utveckling ett ”måsta på” att omvandla traditionella röstningsförfarandet till ett elektroniskt sådant. Hållbar utveckling tyder på att trygga och tillfredsställa behoven och grundläggande fri- och rättigheterna. På vilket sätt detta görs är upp till staten. Om traditionella, fysiska röstsedeln tyder på en mer hållbar utveckl- ing som tryggar rättigheter, lönar det sig inte bara för modenycks skull förespråka e-röst- ning, utan överväga alla aspekter och påverkande faktorer.²³³

---

²²⁶ European Digital Rights (EDRi) 2019.

²²⁷ År 2008 förnekade justitieminister Tuija Brax elektroniska röstandets faror med att risker i e-röstande inte existerar. Helsingin Sanomat 2008.

²²⁸ Forskning & Framsteg 2018; NyTeknik 2018a.

²²⁹ Lidén 2011, s. 55.

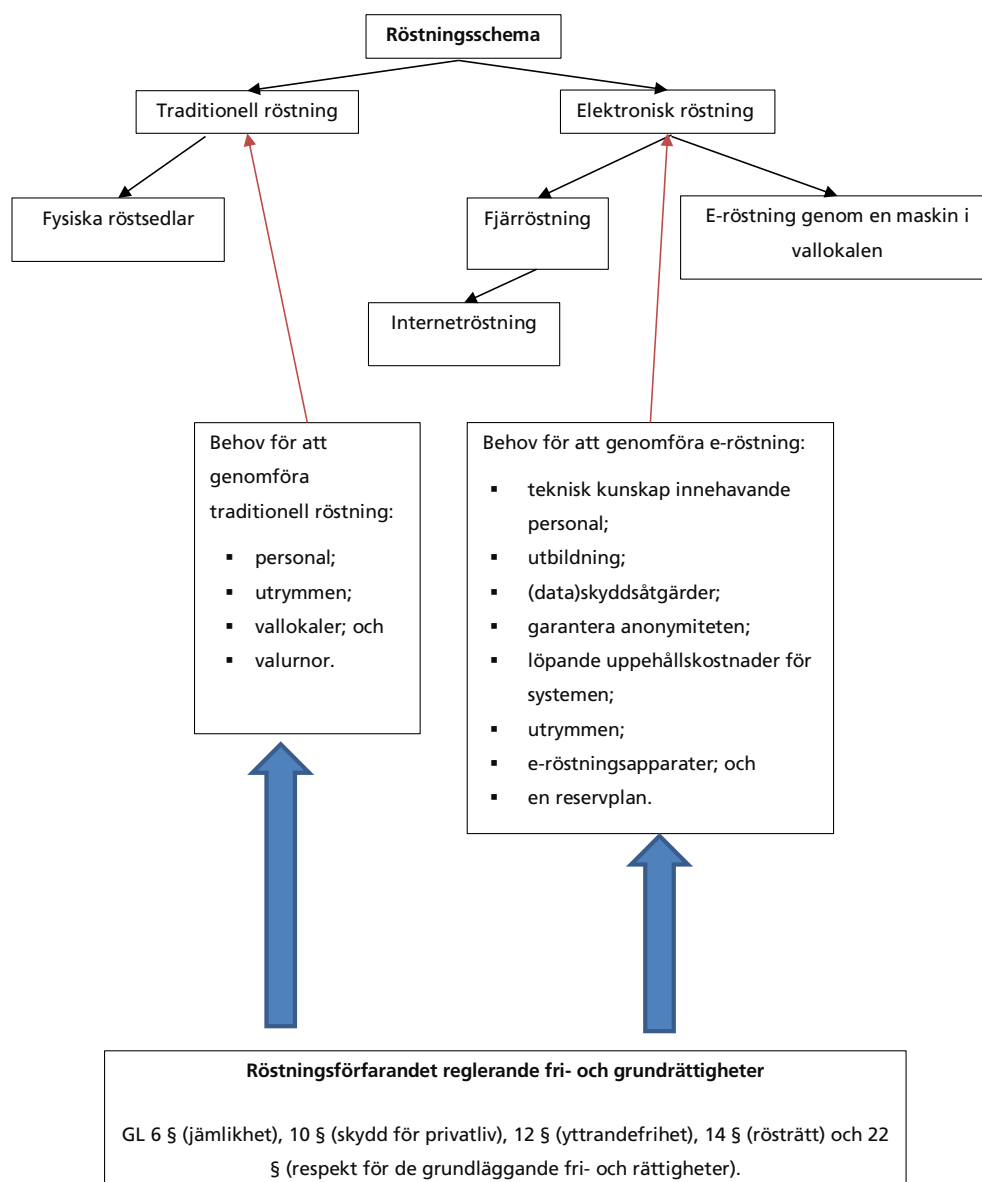
²³⁰ Zimmerman – Rolandsson 2008, s. 21.

²³¹ Se kapitel ”Mänskliga rättigheter och teknologi”, underrubrik ”Internets och mänskliga rättigheternas framtid”.

²³² Statistikcentralen 2018.

²³³ I en konferens hackade några av världens bästa hackare sig in i det amerikanska valsystemet utan verktyg på några minuter och kunde därefter manipulera röstresultaten. På två minuter knäcktes valmaskinen

Demokratiskt deltagande är viktigt och internet har förenklat samhällsliga deltagande avsevärt. Men röstandet är sista länken i politiska kedjan. Första länken i kedjan är att få människorna att intressera sig för politik och samhällslig påverkan, och det allmänna i sin tur måste aktivt vara med och medverka för att ge en orsak att delta, till exempel direkt-demokrati och maximal transparens.²³⁴

Figur 2. Röstningsschema

Premier Accuvote TS som används i 18 amerikanska delstater. Allt som behövdes var en kulspetspenna för att ”dyrka” upp det fysiska låset. NyTeknik 2018b.

²³⁴ Medborgarinitiativet har blivit varmt välkomnad av medborgarna och setts som ett demokratiframjande verktyg. Se mer, Christensen – Jäske – Setälä – Laitinen 2016.

5 SLUTSATS

Syftet med denna avhandling har varit att kartlägga utvecklingen av ett e-samhälle med blicken på e-röstning. Man kan säga att en formell, separat e-förvaltningsstrategi existerar som självständig politik. En naturlig ambition hos en förnuftig offentlig förvaltning som strävar att uppmuntra till en effektiv och ändamålsenlig användning av teknik i tillhandahållandet av god förvaltning.

Det är uppenbart att e-röstning endast kan införas om medborgarna har förtroende för sitt valsystem. Om man litar på det, kommer väljarna troligtvis att ha förtroende för elektronisk röstning. Förtroende bör dock inte tas för givet och myndigheten måste göra sitt yttersta för att se till att förtroendet på det allmänna inte urholkas – att återställa ett förtroende är en lång process. Ett pålitligt system ger medborgarna och andra intressenter utrymme att ställa kritiska frågor.

Historiskt sett är fjärröstning en relativt modern företeelse.²³⁵ I vissa länder hade inte medborgare som var bosatta i ett annat land rätt att delta i hemlandets val. Så var det fram till 1980-talet i Förbundsrepubliken Tyskland (Västtyskland) och Storbritannien, och i Japan fram till 1990-talet. För närvarande är det möjligt att medborgare kan rösta utomlands (i ambassader eller konsulat), men trots detta har först nyligen förekommit internationella debatter om fjärröstning.²³⁶ Därjämte får utlandsfinländare fjärrösta för första gången och fjärröstningen gäller riksdagsvalen 2019. Dock sker detta endast per traditionell brevpост med officiella brevröstningshandlingar.²³⁷ Apropos att år 2019 är även året då finska medborgarnas politiska grundrättigheter utvidgas att gälla utanför finska gränsen på ett ännu mer omfattande sätt.²³⁸ År 2012 prövade Frankrike att erbjuda röstande via internet som ett alternativ jämte traditionellt röstande. Detta gav utomlandsvistande franska medborgare bättre möjligheter att delta i val.²³⁹

---

²³⁵ Med fjärröstning genomförs röstningen någon annanstans än i vallokalen, t.ex. röstning per brev, telefonröstning eller röstning via internet. Statsrådet 2017.

²³⁶ Nohlen – Grotz 2007, s. 65.

²³⁷ Vaalit 2019.

²³⁸ Se mer i kap. 4.2.

²³⁹ Scytl 2012; Allmänt om EU-medborgarnas möjligheter att rösta utomlands, se mer, EUROPA 2019.

Omröstningssystemen har utvecklats som svar på specifika problem och behov i politiska system. Det finns praktiskt taget ett dialektiskt-interaktivt förhållande mellan politiken och valsystemet, eftersom det senare återspeglar den tidigare ageranden och utveckling. Tekniken kan och bör tjäna som ett sätt att hantera den utmaning som samhällsdeltagandet i demokratin står inför under dessa dagar. Tekniken skulle kunna bidra till att göra demokratin mer tillgänglig för medborgarna, men teknik i sig själv är inte en slutlig lösning på problemet. Tekniken utgör inte ett samhälle utan folket gör det. Tekniken kan endast underlätta deltagandet och allmänt göra livet bekvämligare.²⁴⁰

Finlands grundlag utesluter inte e-röstningsmöjligheten. Enda förutsättningen är att e-röstningsförfarandet ska vara grundlagsenhetlig, dvs. principerna för allmän rösträtt och valhemlighet bibehålls. Behovet att gradvis genomföra reformer som syftar till att skapa och utveckla elektronisk förvaltning är viktigt och ska tas i beaktan.²⁴¹ Internet har visserligen möjliggjort att medborgarna har lättare än någonsin att få tillgång till myndigheterna, var det sedan frågan om elektronisk kommunikation eller tillgång till offentliga myndighetshandlingar. Kort och koncist sagt är e-röstningens tankegång samma som i e-förvaltningen: *att underlätta samhällspåverkandet och yttrandet.*

Kopplingen mellan e-förvaltning och demokratisk process är uppenbar.²⁴² Den moderniserande regeringens dagordning som handlar om att skapa en "bättre regering" och göra "livet bättre för människor" har alltid fokuserat på praktiska frågor. Till exempel när det gäller frågor som:

- hur förbättra myndigheternas prestationer från insidan när det gäller tillhandahållande av tjänster;
- hur bli mer lyhörda för användaren; och
- på vilket sätt kunna bli ännu mer öppen och tillgänglig för allmänheten.

Det allmänna måste ha den yrkesmässiga kompetens som krävs för att utföra de uppgifter som krävs för att anpassa sig till förändringar. När det gäller e-röstning verkar det finnas

---

²⁴⁰ Forskning & Framsteg 2018.

²⁴¹ Se mer i kap. 3.6.

²⁴² T.ex. medborgarinitiativet har möjliggjort att medborgarna kan enkelt stöda ett initiativ de anser vara viktigt. Stödförklaringen sker allmänt, om inte alltid, via internet.

entusiasm att främja deltagandet i politiska frågor. Det är inte förvånande att det finns ivrighet att utveckla ett system för e-röstning, speciellt internetröstning. Även om statsrådets arbetsgrupp (under justitieministern) i sin rapport om internetröstning från år 2017 ansåg att röstningsförfarande via internet är riskabelt och har större nackdelar än fördelar, utesluter det inte chansen att internetröstningstemat kommer upp på ytan förr eller senare, än igen.²⁴³

Den finska regeringen har tydliga idéer mot vilket håll den vill styra förvaltningskosan: sporra medborgarna till att så långt som möjligt uträtta sina ärenden elektroniskt.²⁴⁴ Men allt beror fortfarande på hur framgångsrikt det kommer att bli att hantera de frågor som ligger till grund för övergången till total e-förvaltning: trygga grundläggande rättigheterna som behandlats i denna avhandling, enkannerligen e-röstning. Även om vissa mål har fastställts måste man naturligtvis aldrig glömma att processen aldrig upphör. Det finns alltid nästa bekymmer och nästa uppgift för regeringen att ta itu med.

Skaparen av internet kunde inte förutse hur omfattande internet kom att vara i den moderna tiden.²⁴⁵ Den nya digitala miljön är sårbar på många sätt och är defekt: den lider av tekniska svagheter och svagheter kommer alltid att utnyttjas.²⁴⁶ Inte bara faror inuti digitala världen (Bugs, brottsliga och terroristiska angrepp) utan även yttre faror, såsom stormar och översvämningar kan förstöra den infrastruktur som den digitala miljön är beroende av.

Visst påstås det att individer åtnjuter samma rättigheter ”online” som de gör ”offline”; mänskliga rättigheterna är universella och de är inte förknippade till endast offline-livet. I praktiken inbegriper internet ett antal människorättsproblem, inte minst på grund av att stora bitar av offentliga och privata tjänster tillhandahålls av stora, privata företag.²⁴⁷ Oberoende konventioner, ligger huvudansvaret för skyddet av de mänskliga rättigheterna

---

²⁴³ Statsrådet 2017; Justitieministeriet 2017.

²⁴⁴ Finansministeriet 2018c.

²⁴⁵ The Guardian 2016.

²⁴⁶ Sociala media är lätt plats att hetsa upp folk och manipulera åsikter, särskilt händelsen under USA:s presidentval år 2016 demonstrerade hur lätt det är för ”trolls” att påverka en hel nation. Senast då fick spörsmålen kring sociala medias påverkan på samhället luft under vingarna. Computer Sweden 2017; The New York Times 2017.

²⁴⁷ Turun Sanomat 2014.

på statens ansvar. Dock spelar de privata tjänsteproducenternas produkter och tjänster i en avgörande roll för individens faktiska förmåga att åtnjuta dessa grundläggande rättigheter. Grundrättighetstänkandets kvintessens är att konstitutionens normer och internationella fördrag skyddar de grundläggande värden i ett demokratiskt samhälle. Grunden för en rättsstat är individens skydd mot godtycklig utövning av offentlig makt (*vertikal effekt av skyddet av de grundläggande rättigheterna*), men individerna åtnjuter även grundläggande rättigheter horisontellt, dvs. ömsesidigt mellan privata aktörer (*horisontell effekt av skyddet av grundläggande rättigheter*). Kan i så fall horisontella effekten tillämpas på t.ex. Facebook-skandaler eller andra dylika grundrättighetskränkningar som privata aktörer orsakar andra privata individer?

Internationella organisationer spelar en viktig roll för att främja och skydda de mänskliga rättigheterna på internet. Utvecklingen av ett *informationssamhälle* (eller enligt UNESCO ett *kunskapsamhälle*) kräver gemensamma regler som respekterar de befintliga mänskliga rättigheterna. Dessa mänskliga rättigheter måste dock aktivt integreras in i den digitala miljön. Detta kan ske genom tolkning av befintliga mänskliga rättigheter, genom förslag till nya mänskliga rättigheter eller principer för reglering av nya skyddsbehov.²⁴⁸ Internationella organisationer har lämnat ett viktigt bidrag till denna process som återspeglas i många förklaringar om rättigheter och principer om internet.²⁴⁹ Oberoende aktiva digitala miljön råder enighet att dataskydd och personlig integritet står högst uppe på listan i alla former av teknologi och vardaglig digital miljö, särskilt bland unga som är den aktivaste användargruppen av digitala miljön och internet.²⁵⁰

Det finns teorier om att röstning i stort sett återspeglar individens allmänna välbefinnande i samhället. Tidiga studier av politisk engagering har visat att ju säkrare individen känner sig i samhället, desto sannolikare röstar individen.²⁵¹ Enligt Herbert Tingstens dispersionslagsteori (eng. *law of dispersion*) finns det ett samband mellan valdeltagaraktivitet och ojämlikhet i samhället; ju högre valdeltagaraktivitet, desto mindre ojämlikhet i

---

²⁴⁸ EU:s dataskyddsförordning (GDPR) är den senaste stora förändringen som gynnar alla i EU vistande individer och ger starkare skydd till grundläggande rättigheter beträffande personlig integritet och dataskydd.

²⁴⁹ UNESCO 2015.

²⁵⁰ UNESCO 2017.

²⁵¹ Wass – Borg 2016, s. 177.

samhället, och ju mindre valdeltagaraktivitet, desto högre ojämlikhet i samhället.²⁵² Utifrån denna teori kan man spekulera att kanske själva röstningsförfarandet, vore sedan det e-röstning eller röstning med traditionell röstsedel, inte bringar en sådan önskad effekt man vill se. Å andra sidan kan det förefinnas extremt hög valdeltagaraktivitet men överhuvudtaget inga mänskliga rättigheter eller jämlikhet i samhället.²⁵³

En förespråkare för teknologi kan säkert se en framtid där människor är installerade med mikrochippar²⁵⁴ som gör livet och röstandet ännu mera lättare och slött. Visst kan mikrochippar vara en framtida möjlighet för röstning: individen viftar med handen nära en mojäng som läser chippet i handen och som kontaktlöst överför rösten till elektroniska valurnan. Ytterligare kan teknofobier och -skeptiker få avsmak för elektroniska samhällets sätt att sköta sina angelägenheter och därmed låta bli att rösta. Den sammanlagda procentenhet som kunde stiga med e-röstning, hålls på plats. Å andra sidan kan valdeltagande slungas upp på grund av teknologin.

Erfarenheten har visat att vederbörlig hänsyn till väljarnas medvetenhet om ny teknik samt förtroende för den nya tekniken är nyckelfaktor till framgång för all elektronisk röstning. Det räcker inte med att väljarna vet hur man röstar med ny teknik. De måste också ha förtroende för integriteten hos den teknik som används. För det första ge röstande individen den information som behövs för att den ska kunna effektivt rösta (med ett nytt system), och för det andra alstra förtroende på en övergripande strategi för offentlig utåtriktad verksamhet.²⁵⁵ Sådana insatser bör därför inledas så tidigt som möjligt och fortsätta tills resultaten intygats.²⁵⁶ Riikka Koulu har i en intervju om digitaliseringens påverkan på samhället konstaterat att det är viktigt att digitaliseringen verkställs på ett ansvarsfullt sätt, det vill säga skrota myterna genom att grundligt undersöka dem.²⁵⁷ Ytterligare är också en gnutta skepticism och ifrågasättande ett tecken på sunt förnuft.²⁵⁸

---

²⁵² Nový 2015.

²⁵³ Det slutna kommunistlandet Nordkorea hade enligt sig själv ett valdeltagande på 99,99 %. BBC News 2019; Helsingin Sanomat 2019.

²⁵⁴ SVT Nyheter 2018.

²⁵⁵ Se kap. 3.6, figur 1.

²⁵⁶ Hamed – Sedky 2016; Herrnson – Niemi – Hanmer – Bederson – Conrad – Traugott 2008.

²⁵⁷ Koulu 2019.

²⁵⁸ Säkerhetskommittén 2017a, s. 50–52.

Rösträtt och skydd för privatliv kan teoretiskt bli föremål för begränsningar.²⁵⁹ Underrättelsetjänster används av politiska syften för att främja det nationella intresset och skydda den nationella säkerheten.²⁶⁰ Trots att det finns internationella fördrag om mänskliga rättigheter kommer mänskliga rättigheterna ibland "i vägen" och blir därför offrade. Staterna kan vara uppriktiga i offrandet av vissa rättigheter genom partiell inskränkning av människorättsfördragen, men trots allt kräver detta en särskild omständighetsuppsättning.²⁶¹ Dessa omständigheter är till exempel kris som hotar nationens liv.²⁶²

Från utlandet finns material om hur e-röstning har fungerat – både lyckat och mindre lyckat. Men när det är frågan om en så kallad rättstransplantation (eng. *legal transplant*) är överföringen inte så enkel på grund av skillnader i rättskulturen och samhällskulturen. Rättstransplantation är en företeelse där en normmassa importeras från utlandet till hemlandet.²⁶³ Enligt rättstransplantationsteorin är regelns huvudsakliga syfte och ändamål det väsentliga i hela implementeringen och inte en ord-för-ord kopiering. Hela kontexten måste beaktas, dvs. landets egen konstitution och sedvana, samt hur förberedd ett samhälle är för nya regler "importerade" från utlandet där regleringen varit framgångsrik.²⁶⁴ Förenklat sagt så om en regel fungerar bra i land A, så fungerar den inte nödvändigtvis lika bra, om just alls, i land B.

Slutligen, vare sig det gäller e-förvaltning eller e-röstning, måste förändringar bedömas och utvärderas utifrån kriterier som är inbäddade i demokratiska konstitutioner: jämlikhet, frihet, trygghet, öppenhet och ansvarsskyldighet. I sista hand torde grundlagen sätta stopp på förändringar som inte kan uppfylla förtroende på det allmänna respektive samhällets högsta demokratiska normer, dvs. rätten till grundläggande fri- och rättigheter samt det allmännas aktiva skyldighet att främja dessa.²⁶⁵

---

²⁵⁹ Beträffade personuppgiftsskydd - EU:s dataskyddsförordning (GDPR), skäl 4: "*Rätten till skydd av personuppgifter är inte en absolut rättighet [...] den måste förstås utifrån sin uppgift i samhället och vägas mot andra grundläggande rättigheter i enlighet med proportionalitetsprincipen.*"

²⁶⁰ Se mer om nya civila underrättelschämtning, RP 202/2017 rd.

²⁶¹ Se mer om begränsning av grundläggande rättigheter, kap 2.3.

²⁶² Mer om ämnet i, Bakir 2017.

²⁶³ Andreasson 2005, s. 522.

²⁶⁴ Husa 2014; Van Hoecke 2015; Bakardijeva Engelbrekt 2015.

²⁶⁵ Se även, Husa 2019.